

DEJAN STOJILJKOVIĆ



# KONSTANTINOVO RASKRŠĆE

SRBIJA, II SVETSKI RAT. NACISTI SU NA TRAGU  
NAJVEĆE TAJNE KONSTANTINA VELIKOG.

## Prolog

### POGLED IZ BESKONAČNOSTI

Beskrajna je brzina vremena, još  
veća izgleda onima koji gledaju  
unatrag.  
**Seneka**

Od prvog trenutka su me privlačile oči.  
Bile su bistre i velike, mirne i samouvereno usmerene na  
mene.

Ali, pogled nije dolazio iz očne jabučice,  
dolazio je iz mnogo veće dubine,  
imao sam osećaj, kao iz beskonačnosti.

**Oto Vagner**  
šef štaba SA (o svom susretu sa Adolfom  
Hitlerom)

Noć je mirisala na masinsko ulje i jeftin duvan.

Siva letnja izmaglica pokrivala je okolinu te su čkiljava svetla grada ličila na sitne, uplašene detinje oči. Niš je spavao opružen u dolini reke obgrljene brdima, neprepoznatljiv u tom mraku, umoran od rata, načet bombama i glađu...

Karl Redlih, vojnik čete za vezu koja je odnedavno poslala sastavni deo 920. landsšicen bataljona, nikada nije čuo za ovu balkansku varošicu pre nego što su ga prekomandovali. Ali nije se žalio. Na kraju krajeva, bolje je biti ovde, u srbijanskoj zabiti, na straži u železničkom depou, pod komandom 21. uprave za eksploataciju železnica, nego negde u Rusiji, gde se oni koji poginu od metka smatraju srećnicima. Uvlačeći dim cigarete, dremljivo je gledao u mrtve, nepomične vagone poređane na kolosecima i čekao da mu dođe smena.

Iznenada, on postade svestan jednog drugog mirisa koji je do njega dopro kroz neprozirni beli veo. Ugasio je cigaretu, bacio je na zemlju i nagazio čizmom.

Izašao je na kolosek levo, gde su bili vagoni doterani pre dva dana iz Grčke, i opet, sada mnogo jače, osetio isti, blago iritirajući miris.

Skinuo je pušku sa ramena i repetirao je. Krenuo je napred, nogu pred nogu, oprezno gazeći po debelim drvenim pragovima... Na toj strani depoa bio je drugi stražar, novajlija prebačen iz intendantske Jedinice. Feldkomandantu je stalno manjkalo ljudstva pa se neretko dešavalo da stražarske obaveze budu poverene pozadincima. Smatralo se da opasnost od lokalnih bandi nije toliko velika da bi ugrozila jedinice u gradu, pa je ovakav raspored straže bio prihvatljiv. Uostalom, pobunjenici su se digli na oružje da bi ubijali jedni druge, borba sa nemačkom okupacionom silom bila

im je u drugom planu.

Karl zastade na pola puta od prvog do drugog stražarskog mesta i poče da doziva stražara:

„Ditrih! Ditrih! Nisi se valjda uspavao, zabušante?”

Odgovora nije bilo. Karla je to prilično nerviralo jer, iako se nije trebalo plašiti diverzije, strah od lopova je svakako bio opravdan. Nije želeo da sutra bude odgovoran za krađu koja se desila dok je Ditrih spavao na svom stražarskom mestu.

Napravio je još nekoliko koraka i zastao kraj jednog od vagona. Odatle je, uprkos izmaglici, mogao jasno da vidi kako je Ditrihova stražarska kućica prazna. Skrenuo je desno i došao do početka kompozicije gde su bili vagoni sa žitom iz Vojvodine. Ušao je između dva reda kao u tunel i krenuo napred.

Miris se pojačavao. Golicao mu je nozdrve.

Karl Redlih zastade kad ispred sebe, u izmaglici između dva vagona, ugleda scenu tako užasnu da ga je bukvalno paralisala.

*Nešto se, neko deformisano crno obličje, nadvilo nad Ditrihom. Dugi prsti, beživotno beli, u potpunom kontrastu sa tamnom prirodom te stvari, bili su položeni na ramena vojnika Ditriha... Mrtvog vojnika Ditriha. Zabačene glave i, groteskno otvorenih usta iz kojih je poput crvene zmije visio rumeni jezik, stražar je gledao u prazno, očiju iskolačenih od užasa... Negde ispod tog jezika i prestravljenih očiju, nešto je rasporilo sivomaslinastu uniformu Vermahta i pokidalo Ditrihovu utrobu...*

Karlove pobledele šake stezale su pušku, ali on nije mogao da ih pomeri, još manje da stavi prst na oroz ili nanišani... Pokušao je da vikne, dozove u pomoć, ali iz njegovog grla doprlo je samo jedva

čujno krkljanje.

Tada je zver okrenula glavu ka njemu i Karlov pogled se susreo sa dva užarena oka...

Ali, nije to bilo ono što je najviše užasulo Karla Redliha, sina dobrostojećeg hamburškog trgovca, nasilno regrutovanog da služi Rajhu i umre za firera. Ono što ga je nateralo da poludi od straha bilo je lice zveri...

Ovog puta hteo je zaista da vrišti, jer iza očiju optočenih grimiznim plamenom, ispod krvavih ocnjaka i oko njih i kroz mrtvačku belu put te stvari jasno se naziralo lice čoveka.

Karl Redlih sakupi preostale deliče razuma i podiže pušku. Dok je nišanio u mrak ispred sebe, nešto se pokrenu. Zver je u divljem, brzom trzaju, podigla ruke sa mrtvog Ditriha, ispružila ih i, neprirodno kriveći glavu, pošla ka njemu.

Odjeknuo je pucanj, parajući tišinu učmale provincijske noći.

Začu se podmuklo neljudsko režanje i glas uplašenog dečaka kako izgovara molitvu za mrtve:

„Spasi me, majko Isusova!“

Košmarni snovi probudiše Krsmana Teofilovića. Trgao se kao da mu je neko zario zube u slabinu, levom rukom je grčevito stezao čaršav mokar od hladnog znoja, dok mu je desna počivala na grudima gde mu je ispod mesa i kože bubnjalo uplašeno srce. Mrak oko Krsmana bio je živ, kroz njega su tumarale prikaze i utvare, poslednji obrisi strašnog sna, a onda su i one nestale ostavivši samo nerazgovetni odjek u ušima... razvučeno zavijanje koje je zamrlo u tmuni istog trena kada je shvatio da se nalazi u spavaćoj sobi svoje velike, gospodske kuće.

Pogledao je u stranu i video da njegove žene

Danke nema u krevetu. Na brzinu se obukao i izašao u dvorište. Neko vreme je poput duha tumarao praznom baštom, saplićući se o gajbe sa voćem koje je sluga ostavio tog popodneva. Zatim je sišao do kaplje i tamo zatekao Danku kako stoji kraj ograde. Gledala je niz ulicu pokrivenu maglom, prema sokacima koji su vodili dalje u varoš, ka centru. Prišao joj je bliže i zastao pored nje.

„Pobogu ženo, šta radiš napolju u ovo doba?“

Umesto odgovora usledilo je dugo ćutanje. Stojeći tako kraj kapije, kao nekad kada ga je čekala da se vrati sa trgovačkih poslanstava u Stambol ili Skoplje, Danka nije više ličila na onu istu ženu koju je nekad poznavao i voleo. Duga tamnosmeđa kosa padala joj je preko uskih ramena na leđa, upalo lice sa upadljivim krupnim tamnim očima bilo je bleđe nego ikad... Privijena uz ogradu od crnog kovanog gvozda, Danka Teofilović je svog muža podsetila na Lotovu ženu koja se sprema da se osvrne i pogledom obuhvati sav užas sveta koji umire.

Taman kad je zaustio da kože još nešto, njegova supruga se oglasi.

„Osećaš li, Krsmane...“, rekla je tihim, pomalo jezivim glasom. „Osećaš li... kako je noćas tako neobično *hladno*?“

Krsman slegnu ramenima i položi joj šaku na rame.

„Jašta. Studen se nekakva uvukla u grad poslednjih dana. A i ova magla...“

Krsman osmotri okolinu, kroz izmaglicu su se nazi rali šiljati vrhovi kuća i dimnjaci na njima.

„Hajde, uđimo unutra... Skuvaću ti čaj.“

„Sanjala sam strašan san...“, mrmljala je Danka zureći u nrak pred sobom.

„Svi tako sanjamo ovih dana, ženo... Ko još

sanja lepe snove u ratu?"

„Nije to“, odmahnu ona glavom, dok su joj se na licu mešali bol i zbunjenost. »Sanjala sam da ima nekog u magli...“

„Koga?“

Danka Teofilović blagim pokretom skinu muževljevu šaku s ramena, okrenu se ka njemu i pogleda ga. Krsmanu Teofiloviću se na delić sekunde učini da ga u nozdrvi golica neki neobičan *miris*. Nije mogao da je gleda u oči, već je preko njenih ramena zurio u puste sokake obavljene izmaglicom. Osetio je kada su ga po obrazu dodirnuli njeni prsti, bili su hladni, ali ne toliko kao njen glas:

»Dete, Krsmane...“, prošaptala je. »Dete plače u magli...“

„Dete?“

»Da“, izusti ona. »I moli se...“

„Moli se? Kome?“

Samo na delić sekunde, učini mu se kako se nešto pomerilo u mraku iza Dankinih ramena, da bi se opet stopilo sa neprozirnim crnilom.

„Majci, Krsmane...“, Šaputala je Danka privijajući se uz njega, sričući svaku reč kao molitvu.

„Meni.“

Negde iz tame gledaju ga oči bogova.

Tamo, ne tako daleko od njega, gde se naziru obrisi snažne mermerne mišice i hladne oštrice mača čiji rukohvat steže ogromna šaka, bogovi obitavaju u večitoj slavi Valhale, čudljivi i nemi. Jednooki Odin na svom konju sa osam nogu galopira po zemlji, vodi i vazduhu, na ramenima mu sede dva gavrana; otac je poginulih, nehajan i željan kraljevske krvi. Njegov sin, čije se mišice belasaju u

mraku, moćni je Tor. Čekićem i gromovima on ubija divove i štiti ljude, i putuje kočijom koju vuku dva jarca. Kraj Tora je Hejmdal, sin devet majki, božji stražar na putu ka podnožju Duge. I jednoruki Tir je tu, prizvan je da presudi o pravilima borbe, a Frej da iskaže suštinu arijevske lepote; svoj čudesni brod Skidblandir presavio je kao maramicu i nosi ga u džepu. Svud oko bogova, Valkire igraju svoj ratnički ples, one su anđeli borbe, rasplete su svoje duge plave kose i dok im oči svetle u tami, traže ratnika dovoljno hrabrog da zasluži pehar napunjen medovinom.

Stajao je nepomičan u visokoj odaji zamka Vevelsburg, ničijoj zemlji na granici između smrtnog sveta i trajanja u večnom blaženstvu. Nervozno se poigravao srebrnim prstenom koji je nosio na desnoj ruci. S vremena na vreme, pogledao bi u srebru ugraviranu mrtvačku glavu koja je ležala na hrastovom lišću ispresecanom runama. Bio je obučen u crno: na sebi je imao bluzu i jahaće čakšire koje su se završavale u oficirskim čizmama. Na opasaču mu je bila futrola s pištoljem i počasni bodež. Iznad arijevski visokog čela, crna visoka šapka sa još jednom mrtvačkom glavom pokrivala mu je plavu kosu. Na krajevima okovratnika bluže ugnezdile su se dve srebrne munje - dvostruki znak pobeđe i simbol germanske superiornosti, od prostog sveta čitan kao SS.

Šturmbanfirer\* (*Šturmbanfirer - čin u SS-u adekvatan činu majora u regularnoj vojsci.*) Hajnrih Kan čekao je na audijenciju kod rajhsfirera Himlera. Te večeri bio je opozvan i razrešen dužnosti glavnog čoveka za istraživanje jedne od starogermanskih iskopina u blizini Rajne. Nisu mu rekli ništa precizno, samo je obavešten da će mu biti dodeljen „specijalni zadatak“.



Kada je upitao kurira: „Od koga?", ovaj mu je ravnodušno odgovorio: „Od Ptičara lično".

Odaja u kojoj se nalazio bila je ovalna i puna mermernih kipova u čijim je vešto izvajanim obličjima prepoznao drevne bogove arijevske rase. Na podu se presijavao ogromni mozaik u vidu stilizovane svastike čiji su se krajevi stapali sa simbolom Sunca. Nekoliko spratova niže, nalazila se Kripta koju je natkriljavalo dvanaest granitnih stubova i u čijem centru je poput minijaturne crne rupe zjapilo ždrelo univerzuma, polazna i ciljna tačka... „Bunar Mrtvih", kako ga je jednom nazvao rajhsfirer, gde se ritualno pohranjivao pepeo vitezova Reda mrtvačke glave. Osećao je jezu, ali istovremeno i neopisivu čast što se nalazi tako blizu tog svetog mesta. Pri samom dnu velike prostorije smeštene ispod vrha severne kule zamka, dva krupna esesovca nalik na žive statue stajala su ispred masivnih hrastovih vrata Himlerove lične odaje posvećene kralju Hajnrihu Prvom.

Vreme je sporo teklo u mermernoj tišini ovalne odaje. Pitao se kakav će mu to važan zadatak biti poveren i šta ga to čeka s one strane masivnih vrata. Tačno pola sata pre ponoći, stražari su se pomerili i na vratima se pojavio Himlerov ordonans koji ga je uveo unutra.

Prostorija u kojoj se obreo bila je u polumraku kroz koji su se nazirali grbovi rasuti po zidovima, beskrajni redovi starih knjiga na policama i mali radni sto kraj koga je crvena zastava sa kukastim krstom ličila na crveni pokrov skinut sa tela mrtvog boga. Zastao je i lupivši petama o pod podigao desnu ruku u znak pozdrava.

„Hajl Hitler!" - glas mu je bio tvrd i odmeren.

Krajičkom oka, kraj drugog prozora je spazio čoveka zagledanog u noćne pejzaže Vestfalije. Iako

mu je bio okrenut leđima, činio mu se nekako poznato. Bio je nizak za jednog arijevca i oficira, ali opet nekako svečano krut i dostojanstven.

Rajhsfirer mu je rukom pokazao da priđe a onda mu se obratio:

„Dobro došli. Kane.“

Prišao je i ukočeno, kao na smotri, stao kraj stola. Gledao je pravo u Himlera, koji je prelistavao dokumente i fotografije. Zatim mu je pogled pao na neupadljivu stvar položenu preko crnih fascikli sa znakom germanskog orla.

Bio je to vrh koplja, očigledno veoma star. Ličio je na bodež korišćen za otvaranje utroba životinja radi proricanja budućnosti, ali od njega se razlikovao po tupom metalnom klinu pričvršćenom alkom i žicom ispod zašiljenog vrha. U dnu metalne osnove, čiji su bokovi podsecali na krila, bili su ugravirani krstovi.

Himler je klimnuo glavom kao da mu je pročitao misli.

„Da, her sturmbannreru, to *jeste* ono za šta ga smatrate.“

„Mauricijevo koplje?“

„Da... Ili Longinovo koplje, kako hoćete. U stvari... Prosto je fascinantno koliko je vlasnika promenilo ovo sveto oružje. Od Imperatora Konstantina, preko Teodosija, Alarika Ponositog, sve do Karla Velikog i Fridriha Barbarose...“

„Isto ono kojim je Hrist bio proboden na krstu?“

„Može se i tako reći... Ali, verujem da vi, kao istaknuti član Anenerbea i čovek od znanja i iskustva, gajite prilične rezerve prema nedotupavnim hrišćanskim legendama.“

„Naravno, her rajhsfireru.“

Čovek koji stajao kraj prozora ćutke zanet u

mrak pomeri se i istupi na svetio. Oči su mu blistale kao dva plava sunca, i taj oštri sjaj, sjaj rešenosti da se promeni svet, kao da ga je na trenutak okamenio. Viđao je te oči, tu odlučnost i hipnotičku dubinu u njima mnogo puta do sada: na vojnim smotrama, na proslavama praznika Nove Nemačke, na fotografijama i u filmskim vestima... Kan se namah setio onoga što mu je svojevremeno ispričao jedan od oficira SA, o pogledu za koji je pomislio da dopire iz beskonačnosti, pogledu koji je pripadao bistrim plavim očima, očima Vođe.

„Recite mi, majore Kane...” - glas je, činilo mu se, dopirao iz nekog drugog sveta. „Jeste li videli bogove? Tamo, iza vrata?”

„Da”, promrmlja on.

„Mislite li da su milosrdni?”

„Da”, odgovori on opet.

„Grešite. To nisu jevrejski bogovi... To su drevni bogovi germanske rase, bogovi časti i snage... Oni ne vole slabiće. To su bogovi krvi i zemlje, oni vole ratnike... I zbog toga su... nemilosrdni. Njihova krv teče venama nemačkog čoveka. I zato mi recite... Šta je potrebno da se probudi predugo uspavana germanska krv? Da li postoji taj ključ, kao što je ovo koplje ovde, talisman moći kojim ćemo vratiti pravo da vladamo svetom?”

„Verujem da postoji.”

„Verujte više, majore!” - glas se dizao do visoke tavanice. „Verujte prvo da njihovog jevrejskog boga nema, i da jedini bogovi koji postoje već hodaju zemljom. Nadljudi žive među nama! Video sam ih. Neustrašivi su i surovi. Pred njima sam osetio strah...”

Kan htjede da kaže nešto, da potvrdi svoju vernost Redu i odanost ideji večitog Rajha, ali ga u toj nameri prekinu novo pitanje:

„Osećate li i vi strah, majore?“

„Ne...“

„I ne treba.“

Glas njegovog sagovornika postade smireniji.

„Nadljudi... To smo vi i ja.“

Bilo je nedefinisane samouverenosti u tom glasu. Kanu se za trenutak učinilo da bi možda upravo takav trebalo da bude glas boga.

„Mi ćemo vladati ovim svetom.“

Sledećih nekoliko trenutaka bili su vrlo dugi za šturmbanfirera Hajnriha Kana.

„Jeste li razumeli?“ - glas je sada bio hladan.

Kan je klimnuo glavom, ne bi li tim aktom vojničke rutine sakrio zbunjenost. Ponovo pogledavši čoveka, promrmljao je:

„Jesam...“

I sa dozom strahopoštovanja dodao:

„...moj fireru.“

Adolf Hitler zadovoljno klimnu glavom i sa Himlerovog stola podiže fasciklu. Prelistavao je dokumente a onda se zaustavio na jednom od njih. Bio je to delić sekunde, ali Kan je jasno zapazio kako je fireru zadrhtala leva ruka kada je podigao papir. Ona oštrina u pogledu namah se izgubila i to je delovalo zbunjujuće. Pod škrtim svetlom stonice lampe firer je izgledao nizak, poguren, slabe telesne građe, lica izbrazdanog borama... Čovek na pragu starosti koji drži list papira mučeći se da protumači napisano. To je trajalo kratko, da, ali u Kanovim očima taj drhtaj, upadljivi tremor leve ruke, kao da je sa velikog vođe skinuo magiju, učinivši da bog postane čovek. Iznenada, firer je posegnuo za još nečim što je ležalo na stolu u hrpi papira. Bilo je to ogromno uveličavajuće staklo, slično lupama koje su koristili ciriški časovničari, ali mnogo veće, debelo dva prsta i dovoljno široko da stane u šaku

odraslog muškarca.

»Imate besprekoran dosije, Kane. Ono što se uradili u Africi je...“ mrmljao je firer teškom mukom tumačeći dokument, »...fascinantno. Da imam još takvih pravih arijevskih vojnika, odavno bih zdrobio neprijatelje Rajha..,“

»Trudim se da što bolje služim Otadžbini i Redu.“

»To me raduje. Red mrtvačke glave je i osnovan zbog ljudi kao što ste vi. Zbog ljudi koji su *drugačiji*. Nationalsocijalistički pogled na život zasnovan je na svesti o tome da ljudi nisu jednaki. Trećinu nemačkog naroda čine heroji, druga trećina su kukavice, a ostatak izdajnici. Vi ste u ovoj prvoj trećini. Kane, potrudite se da tako i ostanete!“

Himler mu se tada obrati, ne dižući pogled sa dokumenata koje je proučavao. »Jeste li ikad čuli za grad Niž?“

„Bojim se da ne.“

„To je varošica na jugoistoku Srbije. Nalazi se na raskrsnici puteva i preko nje ide naš železnički transport za Afriku...“

„U čemu se ogleda njena važnost?“

»Vidite, šturmbanfireru, sudbina je poput deteta... voli da se igra... Zato je jedan plemeniti arijevski vođa došao na svet u mestu koje je donedavno bilo na tlu varvarske države. Naime, u Nišu, tadašnjem Naisusu, rođen je Konstantin Veliki.“

Himler odvrati pogled od dokumenata, podiže malo naočare i nastavi.

»Konstancije Hlor, otac Konstantina Velikog, službovao je u Iliriji, u velikom vojničkom logoru. Tamo mu se i rodio sin, 280. godine, 26. februara, u znaku Ribe... Naši astrolozi vide u tome veoma bitna znamenja. Takođe, naš ekspertska tim tvrdi

da letnja carska rezidencija Medijana koja se nalazi uz sam grad nije slučajno na tom mestu... Tu ćete i započeti istraživanja. Dobićete mape, ljudstvo, odgovarajući budžet... U Nišu će vas sačekati čovek Anenerbea, Marko Šmit. Srpski je državljanin, ali folksdojčer. Dosadašnji učinak mu je prilično dobar. Šmit je arheolog, studirao je na Sorboni i u Bolonji, odlično poznaje period poznog Rimskog carstva, kao i geografiju Gornje Mezije\* (*Gornja Mezija (Moesia Superior), rimska provincija u kojoj je Niš bio centralni grad.*) i lokalitete na tom području. On u sebi ima germanske krvi, ali ne *dovoljno* da bismo mu poverili kompletan zadatak... Stvar je delikatna, možemo je poveriti samo nekome za koga smo sigurni daje istinski arijevac.“

Kan je pomno slušao, ali se našao zbunjenim kad je firer zastao usred rečenice i ponovo se zagledao u brda koja su okruživala zamak. Negde iza njih bila je Teutoburška šuma koja je nekad davno progutala Varove\* (Publije Kvintilije Var, Avgustov prokonzul u Galiji. Sa tri legije upao je u zamku Germana koje je predvodio pobunjenički vođa Arminlje i, nakon masakra koji je usledio, zajedno sa svojom svitom počinio je samoubistvo. Ovaj događaj koji se desio u šumama sa druge strane Dunava i Rajne 9. godine n.e. poznat je i kao „Bitka u Teutoburškoj šumi“.) legije. Mesto sveto koliko i ukleto, dom drevnih bogova koji su od drveta crnog bora, jasena i hrasta istesali prvog čoveka i prvu ženu.

„Niste mi rekli... ono najvažnije“, reče Kan obraćajući se Himleru. „Šta da tražim?“

Himler iz jedne od poredanih kožnih fascikli izvuče komad papira i stavi ga na sto. Bila je to skica mača, pomalo izbledela od vremena, ali se jasno videlo da je u pitanju rimski gladijus.\* (*Gladijus je latinski naziv mača koji su koristili legionari a kasnije i gladijatori (koji su ime i dobili po njemu). Ovde se misli na posebnu vrstu tog oružja koje je u rimskoj vojsci bilo u upotrebi*

*do II veka n.e.)*

„Ovo“, rekao je Himler i pritom pokazao na crtež „Mač cara Komtantina.“

„Nisam znao da uopste postoji...“ Kan je zurio u skicu. „Zbog čega nam je on toliko važan?“

„Vldeli ste Koplje... A siguran sam da znate i za Krunu.“

„Krunu?“

»Da, Krunu koju nam je Musolini poslao iz Milana. Te dve stvari imaju nešto zajedničko - ovaj klin ovde... Isti je kao i klin u Kruni. Kao što znate, ko poseduje Koplje i Krunu, vladace svetom... Angažovao sam svoje najbolje ljude iz Anenerbea i, posle opsežnih istraživanja koja su nas koštala mnogo vremena i novca, došli smo do zaključka da Kruna i Koplje nisu dovoljni, da su oni deo neke vrste arijeuskog Svetog trojstva... Nedostaje nam treći talisman Moći...“

Bilo je nečeg ironičnog u nadimku koji je nosio rajhsfirer. Poguren, pomalo špicastog lica, sa naočartma nalik na sovine oči, Himler fizički zaista jeste podsećao na pticu. Kan pomisli kako nadimak nije dobio samo zbog fascinacije saksonskim kraljem Hajnrihom Prvim, poznatim i kao „Ptičar“.

„Prema jednoj legendi, metalni klinovi kojima je Hrist bio proboden na krstu ukradeni su. Jedan je završio u Longinovom koplju, drugi u pročelju Krune dok je treći pretopljen u sečivo mača. Moćni arijeuski ratnici su uz pomoć tog mača izvojevali velike pobede... Neki kažu da je on ključ koji otvara vrata između ovog i onog sveta... Prema procenama naših stručnjaka, postoji velika verovatnoća da se mač nalazi upravo u Nišu.“

Himler lupnu pistom po položaju rodnog mesta Koristantina Velikog na mapi Balkana.

„Car Konstantin bio je veliki kolekcionar

oružja. Imao je armamentarijum pun trofejnog oružja koji, nažalost, do sada nije pronađen. Nakon bitke kod Milvijskog mosta,\**(Bitka kod Milvijskog mosta odigrala se 28. oktobra 312. godine n. e. nadomak Rima. U njoj je Konstantin I odneo pobjedu nad Maksencijem i time označio kraj trijumvirata i početak svoje samostalne vladavine carstvom.)* iz nekih, nama nelogičnih razloga. Imperator se odrekao svetih relikvija i dao ih na čuvanje ljudima od poverenja. Doduše, zadržao je Koplje, Kruna je ostala u Milanu a Mač je poslao u mesto u kom je rođen..."

„Znamo li tačnu lokaciju te riznice?“

„Spisi koje smo pronašli, kao i deo mape, upućuju na mesto koje se u nekoliko spisa naziva *Konstantinovo raskršće*. Jedna od mogućih lokacija jeste i Medijana pored Niša. Zato vas i šaljemo tamo. Imamo još četiri istraživačke ekipe na lokalitetima na kojima bi, kako osnovano sumnjamo, mogao biti Mač.“

„Ako pronađem taj... armamentarijum... Šta da činim?“

„Ne činite ništa, Kane. Pronalaženjem zbirke oružja ili čvrstog dokaza o njenom postojanju, vaša misija se završava. Obavestite Berlin, a mi ćemo poslati ekspediciju.“

„Razumem.“

„Feldkomandantura 809-Niš je pod upravom pukovnika Ota fon Fena. On je uzoran oficir...“

„Mogu li očekivati potpunu kooperativnost sa njegove strane?“

„U svakom slučaju. Ali povedite računa. On je, znate, jedan od onih pripadnika plemstva koji se... kako da kažem... nisu baš uklopili u društvenu reformu Rajha. Znače, potiče iz plemićke porodice koja ima veliku tradiciju... Njegov otac je takođe bio oficir sa izuzetnim renomeom, ali i veleposednik i



mecena hrišćanske crkve... A mi, kao što znate, ne gledamo blagonaklono na takve stvari. Naročito na ovo *potonje*. Inače je pravi arijevac, čistokrvni... I dobar vojnik. Što svakako valja poštovati."

Tada progovori firer, koji kao da se trgnuo iz transa.

„Još jedan junker.\* (*Junker - uopšten naziv za nemačko plemstvo koji se za vreme Drugog svetskog rata koristio u posprdom značenju.*) Nespreman da prihvati izazove novog vremena, promenu koju ono donosi... Plemstvo, titule, tradicija... To su prevaziđene stvari. Ljudi poput njega će kad-tad morati da shvate da se zasluge ne dobijaju rođenjem već vernim služenjem idejama i ciljevima Rajha. Do tada, mogu već nekako da budu od koristi... makar i kao komandanti pozadinskih garnizona."

Prišao je stolu i podigao jednu mapu. Ruka mu je sad još jače drhtala.

„Morao sam da odložim napad na Grčku zbog Srbije... A kada smo je okupirali, Srbi su se podellli u tabore i počeli međusobno da se satiru. Mislim, kakva nacija je sposobna da čini takve stvari?"

„Svaka nacija sledi svoj karakter", promrmrljao je tada Himler gotovo ravnodušno.

„Da. Ako ga ima", složio se firer sa njim. „Ja sam magnet koji prelazi po nemačkoj naciji i izvlači iz nje čelik. Svi vredni ljudi su sada u mom taboru, a oni koji to nisu ionako ništa ne vrede. Tako će biti i sa državama i nacijama..."

„I sa Srbima?", upita Kan.

„Ti... kraljeubice... najobičnija su neposlušna rulja. Ali rulja sa ambicijama. Njihova velikosrpska ideologija jeste ono što moramo slomiti. Te ideje se oni nikad neće odreći i zato je sve ono što dolazi iz Beograda opasnost po Rajh! Zamislite, Nojbaher\* (*Hermann Neubaehar (1893-1960) - specijalni izaslanik Trećeg rajha za istočni Balkan.*) mi je nedavno došao sa

idejom da se četnicima poden oružje! Pre bih pristao da Srbija bude okupirana od strane boljševika!"

„Ipak, pokazali su se dostojnim protivnicima u prvom ratu", usudi se Kan da iznese komentar. Firer odloži mapu u koju je bio zanet i pogleda ga.

„Srbe ne treba potceniti. Ali nemojte da vas zavarava to što tu i tamo susrećete neke očigledno germanske elemente u jednoj manje vrednoj rasi. To su samo niži narodi kojima u određenom istorijskom trenutku upravljaju germanski organizatori i gospodari... Budite nemilosrdni prema Srbima. Setite se ko je ubio Franca Ferdinanda i tako započeo rat... Setite se ko je paktirao sa Britancima i Francuzima protiv germanskog Rajha. Srbi Imaju veliki udeo u poniženju koje je naša velika nacija morala da istrpl u prvom ratu i za to, budite sigurni, moraju da plate. Nojbaher se zamajava nekom idejom o srpskoj federaciji... Po njemu, trebalo bi formirati vojsku od Srba, koji će biti bedem od eventualne boljševičke opasnosti sa istoka. Kakva kratkovtdost!"

„Verujem da vam je zadatak jasan", reče Himler pružajući Kanu crnu fasciklu. „Ovde su vam naređenja i potrebni dokumenti. Sve ostalo ćete dobiti od Šmlta kada stignete u Niš."

„Razumem, her rajhsfireru."

„Srećan put, Sturmbanfireru, i donesite nam dobre vesti."

„Daću sve od sebe."

Kan lupi petama i podiže desnu ruku u znak pozdrava, napravi nalevo krug i odmerenim koracima krenu ka izlazu. U trenutku kada mu je rajhsfirerov ordonans otvorio vrata, začu glas svog Vođe:

„I, Kane... ne zaboravite."  
Glas Adolfa Hitlera opet je imao onu  
hipnotičku, proročku dubinu.  
„Bogovi vas gledaju."

## **Prvi deo**

### **KRALJEVSTVO KRVI**

Nezahvalna otadžbino, ne imaj ni kosti moje.

***Kornelije Scipion***

I kada bih hodio  
dolinom senke smrti,  
ne bih se zla bojao,  
jer si ti sa mnome.

***Psalam 23***

*Ne znam odakle miova naknadna pamet.*

*Možda zbog blizine smrti.*

*Naš narod kaže da nema istine pre sudnjega  
časa, takvi smo ti mi Srbi...Prvo pametujemo, a onda  
to pametovanje plaćamo glavama. Stvarno smo lud  
narod, jebo nam pas mater. Nama mudrost ne služi  
da bi zahvaljujući njoj napredovali, spoznali život,  
pobedili ga, ne...*

*...već da bi se njome cenjkali sa smrću.*

*Ali, ko sam ja da tebi govorim o smrti, moj Nemanja?*

*Tebi, koji si je uzeo za posestrimu?*

*Oprosti mi prijatelju, neće proći mnogo vremena a ja ću hodati dolinom senki. I nije da nisam tužan što napuštam ovo pogano kraljevstvo krvi, ali zar je sve što ostaje iza nas samo hrana za crve? Zar nema nečeg uzvišenijeg u ovoj prevari koju zovu životom? Nečeg za šta vredi umreti na ovako prljav i nedostojan način?*

*Ne, nemoj mi pričati o časti, otadžbini, pravdi ili veri u Boga... Jebe mi se za to. Te mrtve stvari su me izdale isto onako kako sam ja izdao njih. Nešto drugo meni treba... Nešto što sam čuo kada sam sišao u Podzemlje.*

*Zar nema te reči koja bi mogla razbiti ovu zlu vradžbinu koja me je okovala bolešću?*

*Makar ona bila laž?*

*Makar je ti izgovorio?*

Dragutin Stevanović, u pismu upućenom Nemanji Lukiću. 21. april, 1944.

## 1.

Svojim dugim, harmonikaškim prstima Svetislav Petrović Nišavac uzimao je dve kockice sa stola i stavljao ih pred sebe. U kafani niko ni da pisne. Umukle muzika i galama, čak se ni pijandure ne svađaju oko politike i cene rakije, samo muve zuje iznad stolova, mamurne od duge kockarske noći. Partija barbuta se baš odužila, počeli su juče oko pet po podne. Opelješio je jednog nedićevca, posle njega nekog fabrikantskog sina i dvojicu crnoberzijanaca, a onda je, negde pred zoru, za sto

seo bugarski oficir u zamašćenoj, neurednoj uniformi. Ni njemu kockarska sreća nije bila preterano naklonjena pa je ubrzo počeo da gubi. I to mnogo. Međutim, za razliku od musavog buržujskog sina ili pijanog nedićevca, Bugarin je u jednom trenutku izvukao jak adut koji mu je do tada bio za pojasom. Bez ijedne reči, u mrtvoj tišini kockarskog iščekivanja, izvadio je pištolj i stavio ga na sto ispred sebe. Nišavac je podozrivo gledao u crnu, kratku devetku pred bradatim Bugarinom u čijim su mutnim očima iskrili šljivovica i bes. Dvoumio se šta da učini.

Ako popusti, Bugarin će iz kafane izaći sa pozamašnim kockarskim plenom, onim zbog koga je on dreždao čitave noći, a ako ga pobedi i u ovom bacanju, nije isključeno da će ga, umesto psovkom, ovoga puta počastiti metkom u čelo.

Osvrnuo se da potraži neko poznato lice, kupi sebi malo vremena i smisli šta da čini. Ali ljudi oko njega skreću pogled, kao da je već osuđen na smrt. Čak se i Boza Krstić, gazda kafane, sakrio iza šanka i tobože broji pazar. Došlo mu je da prokune samog sebe što se iz Ulice Todora Milovanovića preselio ovde, na periferiju, u Donju Vrežinu. Da je partija igrana u nekoj gradskoj kafani, gde zalaze prava gospoda i pošteni kockari, ne samo da obesni Bugarin ne bi mogao da se razmeće pištoljem nego ga ne bi ni pustili u lokal. Premišljao se, vrteći kockice u ruci, dok je prizivao u sebi svetog Jovana, ali ga oficir grubo prekinu:

„Šta se femkaš? Podiži tu čašu!" Kroz čudnu mešavinu srpskog i bugarskog sevala je srdžba. Biće da je poticao iz nekog od pograničnih sela. Jalovi polutan. Kopile nekog bugarina koji je voleo da preskače plotove.

„Polako, prijatelju...", naizgled smireno

promrmlja Nišavac. „Ama, gde žuriš? Odigraćemo i ovu turu, pošteno i meraklijski...”

„Bacaj!”

Nevoljno i pomalo tromo, Nišavac je stavio kockice u čašu, onda je podigao, kockarski vešto prodrmao i tresnuo o sto. Nakratko je zadržao dah, isto to su učinili i svi prisutni u kafani, a zatim izgovorio željeni broj kao da sriče Očenaš.

„Sedam...”

Podigao je čašu, polako, po prvi put želeći da ne pogodi kombinaciju.

Sa grube površine drvenog astala zurile su u njega zmijske oči ziheraških kockica.

Dvojka.

I petica.

Opet je dobio.

Bugarin srdito tresnu teškom pesnicom o astal.

„Mamkata da eba!”

Nišavac se trudio da ga ne gleda u oči, nije ni mogao, pogled mu je bio prikovan za pištolj na stolu ispred njega. Pitao te da li će Bugarin već sledećeg trena da ga podigne i među oči mu ispali kuršum.

Tada se desi nešto neočekivano. Na praznu stolicu sa leve strane, baš između njega i Bugarina, spustio se visoki čovek u vojničkom kaputu.

Bugarin ga prezrivo osmotri i upita:

„Koji si sad pa ti? Šta 'očeš?”

Čovek samo smireno otpi gutljaj rakije. Zatim zavuče ruku pod šinjel i na sto ispred sebe spusti crni valter sa ugraviranim kraljevskim grbom Karađorđevića na dršci.

„Ja sam oficir njegovog veličanstva kralja Petra Drugog, gospodine poručnice...”, odgovori mu sa neusiljenom mirnoćom. „I kao takav zahtevam da

mi se obraćate s dužnim poštovanjem, kao nekom ko ima viši čin od vašeg. A što se barbuta tiče... Ako hoćemo da ova partija bude poštena, onda uslovi za sve treba da budu jednaki. Je l' tako, Nišavac?"

„Gazda Nemanja? Ti li si?“, izusti Nišavac u neverici.

Major Nemanja Lukić uzvratu blagim osmehom i klimanjem glave, zatim u jednom cugu popi rakiju.

Bugarin je unezvereno gledao čas u njega, čas u pištolj na stolu. Oklevao je, i u tom oklevanju bio sve nervozniji. Nemanja nakrivi glavu, nasu sebi još, pogleda ga i reče:

„Znam šta se pitaš u sebi...“

„Znaš li, Srpče?“, prezrivo frknu Bugarin.

„Znam, znam...“, osmehivao se Nemanja Lukić. „Pitaš se jesi li dovoljno brz...“

Bugarskom oficiru se od srdžbe već tresla brada, desna šaka mu je drhtala, a levom je čvrsto stezao kockice.

Nemanja se nagnu ka njemu i tiho, gotovo šapatom, reče:

„... Ali veruj mi... Samo *pomisli* da probaš... Neću ni dotaći pištolj. *Preklaću te...* od uva do uva. Čuo si da mi četnici volimo te stvari, zar ne?“

Vreme u kafani kao da je stalo. Samo su mušice tromo zujale iznad pijanih glava.

Nije trajalo dugo, možda jedan ili dva trena, a onda Bugarin, umesto za pištoljem, posegnu za rakijskom čašom. Netremice gledajući u Nemanju, popio je do kraja, obrisao masne, debele usne, tresnuo čašu o sto i ustao.

„Pištolj ostaje ovde...“, reče Nemanja.

„A pare?“

„Koliko znam... Nišavac je dobijao.“

„Neće ovako da se završi. Ima da se vratim...“

Ima da vas nađem."

Nemanja slegnu ramenima i podiže čašu kao da mu nazdravlja.

„Onda ću popiti još jednu... Tebi za pokoj."

Bugarski oficir srdito odmahnu rukom i krupnim koracima krenu ka izlazu, Nišavac posegnu za kockarskim plenom i poče da ga trpa u džepove kicoških pantalona koje su ga, očigledno, pre rata skupo koštale. Gosti kafane nastaviše da piju, prepiru se i galame, kao da se ništa nije desilo. Gazda Boža je pomolio nos sa šanka, pa obradovan što se neugodna situacija konačno završila, pritrča njihovom stolu sa polićem rakije.

„Evo, Nišavac. Ovo kuća časti!"

„To ću da popijem za tvoje junaštvo, gazda Božo."

„Nemoj tako, Nišavac... Sam si čačkao mečku. Niko te nije terao na silu da se kockaš sa ovom bugarskom budalom. Ja imam mehanu da gledam i familiju da pribiram... Ne mešam se u te vaše kockarske rabote..."

„Ajde? Pa da me je ovo Bugarče na pravdu boga ovde upucalo ko' besnog psa, i to ne bi bilo tvoja rabota?"

„Ko šta traži - to i dobije."

„Jes, baš tako je..." složi se Nišavac. „Ajmo, gazda Nemanja do varoši... Da nađemo neku ljudsku kafanu."

Nišavac i Nemanja izadoše iz kafane na stari kaldrmisani put koji je vodio u varoš. Junsko jutro odisalo je svežinom, te harmonikaš navuče na sebe teški sako koji mu je do tada visio o ramenu.

„Sećaš li se kakav ste lom znali da napravite u *Nju Jorku*?“\*( *Stara niska karana u Ulici kralja Milana, više ne postoji.*) A bili ste kavaljeri... Ja i Toza Živković\*( *Toza Živković bio je otac čuvenog pevača narodne muzike Predraga Živkovića Tozovca. Pre II svetskog rata često je svirao po niškim*



*kafanama*.) nismo mogli pare da izbrojimo,.. Tol'ko golem bakšiš ste ostavljali!"

„Bilo nekad, Nišavac..."

Harmonikaš zastade da bolje zagleda starog poznanika.

»Ama, gledam te, gazda...«, reče pomalo nesigurno.

„Tol'ke godine prodoše. A ti isti. Uopšte nisi ostareo!"

„Čini ti se."

„Ma ne čini mi se. Izgledaš mlado i ubavo ko nekad."

Ne obraćajući pažnju na njegove reči, Nemanja ga upita:

„Gde ti je harmonika, Niiavac?"

„E, moj gazda... Kome je sada i žalost do pevanja? Batalio sam harmoniku. Neće duša... Kako počeo rat, nisam je u ruke uzeo. Mobilizacija me zaobišla. Al' me Švabe u'vatiše i poslaše u borski rudnik. Izvuko sam se pa sam posle radio na železnici... Sad, eto tako, 'odim po mehane i pijem sa fukarom. Kad naiđe neka budala da igra barbut, ja ga oderem k'o jarca.

Nemanja podiže kragnu šinjela, izvadi tabakeru i ponudi harmonikaša cigaretom.

„Što si se uvuko u taj kaput, gazda Nemanja?" isčuđavao se ovaj. „Tol'ko li ti hladno?"

Trudeći se da neubedljivim osmehom prikrije nelagodu, Nemanja mu pripali cigaretu šibicom i tiho reče:

„Meni je hladno *iznutra*, Nišavac..."

## 2.

Kako letnji dani idu, praćeni hladnim i tromim vetrom koji promiče opustelim ulicama, građani

Niša kao da čekaju da zlo koje ih je zadesilo ode samo od sebe. Ali ono ne odlazi. Negde daleko, iza brda koja poput palih titana leže oko grada, u dalekom svetu koji postoji samo kao vest iz filmskog žurnala ili zaverenički šapat u prolazu, savezničke trupe napreduju kroz Francusku, a Crvena armija goni iznurene trupe Vermahta kroz spaljenu zemlju.

Rat se bliži kraju.

Ali to nije važno.

Jer zlo je ovde.

Ispunjava svoju svrhu, otkriva svoju suštinu, strpljivo čeka...

Kao da ima sve vreme sveta. Kao da ga ništa ne može sprečiti u naopakom naumu da pokaže kako je večito i nepobedivo.

A negde gore, ispod mansarde i starog pirotskog crepa, gore, ispod niskih oblaka i još nižih krovova kuća, neko svira klavir.

Možeš da zamisliš meke devojačke prste kako nežno dodiruju bele i crne dirke od slonovače, možeš da osetiš miris mlečno-bele kože, možeš da pokušaš da praštaš...

*Možeš li, Nemanja?*

Niškim sokakom prošla je Betovenova Eliza, zanosno njišući bokovima, lupkajući vrhovima potpetica po tvrdoj turskoj kaldrmi. Ovde joj je ispao zlatni gumb, baš kao Pepeljugi cipela u pet do ponoć. Ovde smo nekad bili mladi...

*Ovde smo nekad bili srećni, Nemanja...*

Stara niška gospoda pamti bolje dane. Seti se njihovih uglađenih manira, seti se mirisa kafe u nedelju ujutru, dana kada je ovaj grad bio drugačiji...

*Seti se, Nemanja...*

Nemanja Lukić nije želeo da se seti.

Dok je stajao ogrnut u stari vojnički kaput koji je skrivao Karađordevu zvezdu na njegovim grudima, sećanje na ovaj grad koji je nekad davno posetio sa svojom pokojnom suprugom beše sada samo tupi nagoveštaj bola. Baš kao i Ana, onaj stari, predratni Niš bio je mrtav. Umesto kalfi i šegrta, gradom su sada promicale nemačke patrolе. Umesto prizrenskih bozadžija i trgovaca iz Tetova koji su glasno pozivali Nišljije da kupe njihove proizvode, dobošari su uzvikivali imena onih koji će biti streljani. Zidovi nisu više oblepljeni plakatima sa filmskim repertoarom u *Ruskom caru*, već objavama i poternicama u kojima nemački Rajh nudi novac u zamenu za banditske glave. Neko je crvenom farbom išarao beli zid stare trgovačke kuće...

Nemanja je jedva sricao nevešto napisana slova:

### **ŽIVELA REVOLUCIJA - SKJ**

Tišina koja je pritisla niške sokake imala je u sebi nečeg sakralnog, i možda su zato ljudi okupljeni u jednom od njih stajali tako mirni i skrušeni, kao na liturgiji. Ali glas Boga nije dopirao dođe, i mesto crkvenih zvona, zvuk doboša davao je ritam neumoljivoj logici života u ratu.

Ali ništa zato.

Jer zlo je ovde.

Strpljivo čeka... I dok to radi, pripaljuje dugu cigaretu od finog duvana.

Nemanja zuri u tog visokog čoveka neobično plave kose i pokušava da dokuči otkud toliki prezir koji kao neka otrovna aura isijava iz njega. Taj čovek, Sturmbanfirer u uniformi crne boje, nezainteresovano je zurio ispred sebe, uvlačeći u pravilnim razmacima dim iz cigarete.

Plotun koji je pratio njegovu komandu zagrmeo je sokakom, usledilo je tajac, sedmoro ljudi poređano ispred napuklog zida stare opančarske radionice srušilo se maltene istovremeno. Usledila je još jedna komanda vojnicima, za njom se začuše uzdasi neverlice u masi Nišlija okupljenih da budu svedoci još jedne germanske lekcije iz poslušnosti gospodarima.

Nemanja Lukić i dalje ne želi da se seća. Ali zato može da vidi...

Nemački oficir baca na zemlju dopola ispušenu cigaretu. Krećući se gipko i gotovo bezumno, poput mačke, Nemačac sa smirenošću mudraca iz futrole o pojasu vadi dugu devetku i prilazi prvom lešu. Pedantno i odmereno nišani i puca u glavu. Zatim prilazi drugom, trećem, četvrtom... Gomila bez reči posmatra predstavu, kao da gleda neki tajni ritual.

Čuju se samo pucnji iz pištolja, prodorni, odsečni.

Nemanja uočava još jednu osobinu egzekutora u crnom.

Nemačac je temeljan čovek. Čak i kad ubija.

Naročito kad ubija.

Oficir završava svoj posao i okreće se ka masi.

Niko ne govori. Niko gotovo da i ne diše.

Jer zlo je ovde. Ispunjava svoju svrhu.

Đavo u crnoj uniformi to dobro zna. Otud i likujuća poza koja sama za sebe govori dovoljno. Otud i dve spojene munje na krajevima okovratnika njegove bluze.

Nemanja prepoznaje drevni simbol.

*Zig* runa.

Znamenje Tora Gromovnika.

Na svim frontovima širom Evrope Nemačka je lagano gubila ovaj besmisleni rat, ali ovde, usred

Srbije, u ovoj maloj varošici za koju ne haju nemački kartografi, jedan nemački oficir likuje nad šačicom uplašениh i izgladnelih ljudi.

Ko zna...

Možda je to način da se dokaže pripadnost višoj rasi?

Svi prisutni se lagano razilaze. Oficir seda u terensko vozilo koje ga odvozi prašnjavom kaldrmom. Nemanja pali jednu od dugih savezničkih cigareta i razmišlja.

Negde iznad ovih oporih prizora smrti, iza ovih krvlju poprskanih zidova nečije nežne ruke dodiruju čipkanu zavesu na prozoru hotelske sobe...

*I pored sve ove smrti...*

Gotovo da je mogao da razazna sliku koju su zamaglile sve te godine bežanja. Gotovo da je mogao da vidi.

*Oko mene...*

Da se vrati u to davno proleće kada je prvi put bio u ovom gradu.

*I u meni...*

Ponovo sve da proživi.

*Ti si još uvek živa, Ana...*

Glas njegovog saputnika Nišavca vratio ga je nazad u stvarnost:

„Bolje da kratimo put, gazda... Nije baš pametno da se zamajavamo po sokacima kad su Švabe nervozni i laki na obaraču.”

Nemanja baci tek načetu cigaretu, na šta Nišavac reagova gotovo uvređeno.

„Kako ti kažeš, Nišavac. Kuda me vodiš?”

„Ako ti ovo što si sad video nije pokvarilo apetit, ja bi'da idemo u *Karpatiju* na doručak... I nešto da popijemo. Ovo mora nekako da se zaboravi. A ja sam u ratu naučio jedno...”

„Sta to, Nišavac?“

Harmonikaš iz džepa prljavih pantalona izvadi pohabanu tabakeru, otvori je i uze ručno motanu cigaretu. Zapalivši je, kroz duvanakl dim, promuklim glasom reče:

„Najbolje zaboravim kad se zabrljavlm.“

### 3.

„A, bre, Nišavac... Još nisam oči otvorio kako treba, a ti se dovuče“, mrzovoljno mrmlja Toma Šebek, suvlasnik *Karpatije*, glancajući čaše za šankom. „Ko da si spavao u mojoj kafani...“

„Ne gnjavi, Tomo, nego daj neki tvrd prepek da razbijem baksuz“, srdačno reče Nišavac. „Vidiš da imam uglednog gosta. Ovo je gazda Nemanja iz Beograda. Učen čovek, evropski gospodin...“

Toma Šebek bio je krupan čovek u poodmaklim četrdesetim i nekada je igrao levog beka u *Sinđeliću*. Dani provedeni na fudbalskom terenu u amanet su mu ostavili nezgodnu povredu glave. Lekari su mu rekli da postoje lekovi koji mogu da ublaže tikove na levoj strani lica, ali on je prednost davao domaćoj prepečenici. Zato mu je i kapak levog oka zaigrao kada je sumnjičavo pogledao u pravcu Nišavčevog pratioca, visokog čoveka ogrnutog u vojnički kaput. Odmerio ga je dobro, od vrhova prašnjavih vojničkih čizama kakve, bio je u to siguran, nije sebi mogao da priušti nijedan domaći oficir, pa do lica koje je krasila uredno potkresana gospodska brada. Odložio je zatim krp u izglancanu času u stranu i smirenijim glasom dodao:

„O, drago mi je... Izvinite što sam nervozan... Sinoć mi neki oficiri zakasaše u kafanu.“

„Ne mari...“ uzvratil Nemanja prilazeći šanku.

„Pravo je čudo da radite u ovo zlo vreme,”

„A od nečega mora da se živi, moj gospodine... Kako rekoste?”

„Lukić”, reče Nemanja pružajući ruku. „Major Nemanja Lukić.”

„Major?” - Šebek upitno podiže obrve i pogleda ga. Mučilo ga je to što nikako nije mogao da odredi godine neobičnog gosta. Zaista, Šebek je bio više nego zbunjen, čovek koji je stajao pred njim sa druge strane šanka i žestoko mu stezao šaku pri rukovanju mogao je jednako bili u poznim dvadesetim kao i na pragu četrdesetih.

„Nalazite nešto neobično u tome?”

„Ma, jok ja...” - slegnu Šebek ramenima izvukavši ruku iz Nemanjinog čvrstog stiska. „Nemam ja problema s vojskom. Ni sa ovom našom... Ni sa onom njihovom. Jedino sa Bugarima zakasujem... Oni nisu vojska nego hajdučija. Zulum znaju da naprave... Samo ne ovde... Ne po gradu. Tu se čuvaju od Nemaca. Kad krenu po selima... Turci im nisu ravni.”

„Čuo sam za to. Ali zar ovde nemate jedinice kraljeve vojske?”

„Ne znam na koju vojsku i na kojega kralja misliš, prijatelju... No, ti mi i ne reče u kojoj si vojsci oficir.“

„Ja sam dražićevac.”

„O, pa ako je tako... Nemoj to da pominješ mnogo glasno. Jes' da vojvodu Pećanca pojeo mrak, al' oni njegovi banditi su još uvek na svakom čošku. A njima je svejedno da l' si Dražin il' si Titin.”

„Nije valjda da im je svejedno da li je neko četnik ili komunista?”

„A šta 'oćeš od fukare i secikesa? Ono, ni ovi džabolebonje što šaraju zidove nisu bolji... Samo su

malo slabije naoružani."

„Mislile na komuniste?"

Tada se Nišavac oglasi sa mosta koje je zauzeo za stolom u uglu:

„Tomo, udavi bre čoveka... Šta ima ovde da se pojede? Imaš li čukanu šniclu? Prošli put beše mnogo ubava."

„Prošli put si je jeo pre okupacije, Nišavac. Ne radi ti pamćenje..."

„Pa sa čime da ponudimo gosta bre? Ne žalim pare, noćas sam odrao jednog Bugarina na barbul... Red je da se počastimo. Čevape imaš sigurno... Znam da je gazda Krsman dobar sa Mikom crnoberzijancem i da mu ovaj dotura meso iz švapskih magacina. Daj onu komovicu Šumoglavku što je gazda Krsman pravi od sićevačkog grožđa i, ako ima - gibanicu. I napravi nam golemo meze..."

Šebek sa nevericom beči svoje buljave oči.

„Sve li ćete to da pojedete?"

„Pare ne žali, dušu razgali! Tako je vikao moj pokojni tatko, bog dušu da mu prosti..."

„Kako ti kažeš... Al' će da te košta."

Toma Šebek je održao reč i za tili čas pokrio astal jelom i pićem: prevreo zaplanjski sir sečen na debele, tvrde parčiče, slan i pomalo opor, moravska salata sa paradajzom, vruća gibanica, polić ohlađene rakije i dva čokanjčeta. Malo kasnije, doneo je ogromni oval sa čevapima i seljačkim mesom pokrivenim seckanim lukom, koji je na njima izgledao kao sneg, i parčićima pogače uredno isečenim na komade.

Nišavac se halapljivo bacio na satiranje hrane, dok je Nemanja zamišljeno ispijao komovicu gledajući negde ispred sebe.

„Šta je s tobom, gazda Nemanja? Nisi gladan?"



„Ne mogu da izbijem onu sliku iz glave, Nišavac... Zar Nemci ne streljaju na Bubnju? Otkad su počeli to da rade usred grada?"

„E, otkad? Otkad se iz Nemačke dovukla ona stoka... Onaj što ima plavu kosu a nosi se ko crni đavo... Seme mu se zatlro! Zovu ga Kan... Major Kan."

„Znaš li nešto više o njemu?"

„Ja? Jok.A! će nađemo onog ko zna. Ajde, fruštukuj, ovo ti ništa ne valja kad se o'ladi."

Baš u trenutku kada su završavali sa obedom a Nišavac naglas hvalio gazda Tominu viničku ružicu, jedna bučna grupa ljudi ušla je u kafanu i zauzela sto blizu šanka na kome je stajao veoma upadljivi karton sa natpisom „ZAUZETO! ZADOCNIO SI."

„Ovo su neki ugledni gosti?", upita Nemanja odmeravajući tri muškarca u skupim odelima i naočitu damu koja je naručila kapuciner.

„Aha...", mrmljao je Nišavac pokušavajući da iz prednjih zuba iščačka zaostali komadić mesa. „Oni rade za Švabe."

„Nemci?"

„Jok bre. Naši. Folksdojčeri. Onaj zalizanko tamo, to ti je Svetozar Živković, do njega sedi Karlo Ungar a spram njega Steva Dunković, s tim što on ne voli da ga zovu Steva nego Štefan. Čovek 'oće da bude sto posto Namac."

„A dama?"

„Koja dama? To nije dama. To ti je Anka Vidović. Ona se druži sa oficirima. Diže noge kad zatreba... I Švabe su ljudi, pa vole da osete mrs."

„Ne sudiš li ti malo prestrogo o ljudima?"

„Ne sudim ja ništa, bog će da im sudi."

Nišavac se pobožno prekrsti, navrnu svoj čokanj pa posegnu za polićem sa rakijom.

„Sve da te pitam, pa mi malo neprijatno... Šta je bilo sa tvojom ženom, gazda?"

Nemanja otpi gutljaj komovice i promrmlja:

„Ana je umrla, Nišavac."

»E, greota...«, uzdahnu gorko harmonikaš, ponovo se prekrsti i odli na pod malo rakije Iz čokanja. „Gre'ota od boga... Onakva gospođa."

Nemanja iskapi rakiju i odloži čokanj na sto. Činilo mu se da je na trenutak do njega dopro neki dalek ali poznat zvuk.

Kao da su nečiji prsti dodirivali dirke klavira.

#### 4.

Komandant feldkomandanture 809-Niš pukovnik Oto fon Fen nervozno je šetkao po svojoj kancelariji, čas zureći u hrpu papira na stolu, čas odmeravajući oficire koji su tog jutra došli da mu podnesu izveštaj. Njegov ađutant Kestner je stajao u uglu zadubljen u svoju beležnicu; pedantan mladi čovek, visok i plav, pravi Bavarac, pre rata je bio briljantni inženjer. Šef vojne obaveštajne službe kapetan Rihter sedeo je preko puta njega, zavaljen u kožnu fotelju, zamišljeno ispijao trešnjevaču iz duguljaste kristalne čaše i gledao u veliku vojnu kartu na zidu. Krupan i snažan, sa crnom kosom podšišanom i izbrijanom sa strane, više je podsećao na nekog kapetana desantne jedinice nego na obaveštajca.

Pukovnik Fon Fen za trenutak prekinu svoje besciljno šetkanje po kancelariji i nagnu se da ponovo pogleda dokumente na stolu. Za oko mu opet zapade onaj koji je u zaglavlju nosio jučerašnji datum: *sreda, 7. jun 1944.*

Po ko zna koji put, to nije bio običan izveštaj u kome se oficiri žale na nedostatak ljudstva, niži

oficiri na nedostatak prostora za smeštaj vojnika i tehničkog osoblja, vojnici na loše uslove i nedostatak opreme i hrane... To što je pisalo na komadu papira u koji je zurio bilo je rečito svedočanstvo o tome da sve ovo u čemu je učestvovao zajedno sa svojim ratnim saborcima neumitno postaje besmisleno.

I ne samo to... Ova prokleta zemlja nastanjena ljudima tvrdim i primitivnim, sa mentalitetom koji nikako nije mogao da shvati, postajala je sve sličnija isturenom krugu pakla. Ali nekog čudnog pakla... Do tada neviđenog, neslućenog... Pakla sa imenima gradova, reka i planina koje nikako nije mogao da prevali preko usana a da propisno ne polomi jezik, sa dve pobunjeničke vojske koje su se međusobno klale, sa nestašicom osnovnih namirnica, sa bombama koje su u ime slobode sa neba bacali saveznici...

...i sa njim kao prvim među palim anđelima.

Dugo mu je trebalo da shvati poražavajuću istinu.

Verovao je da ono što radi ima nekog smisla, da svi napori nisu uzaludni, i da se ratna sreća nekako može preokrenuti u korist Nemačke. Ali tamo, u Otadžbini, svakako imaju pametnija posla nego da brinu o tome u šta veruju i šta misle oni koje je firer jednom nazvao „trećerazrednim vojnicima" i, umesto na „grudobran Rajha", rasporedio na Balkan. Zato i nije reagovao kada mu je prošle nedelje javljeno kako je neko zapalio pano na Trgu kralja Milana. U pitanju je bila velika pravougaona tabla postavljena u samom centru Niša gde su na velikoj mapi Evrope redovno bili obznanjivani vojni uspesi Vermahta.

Odbio je da taj pano zameni novim. Neverica pojedinih oficira, naročito onih iz Gestapoa i SS-a,

nije ga pokolebala u toj odluci.

Ionako je svrha te table odavno izgubila svaki smisao. Vojnih uspeha armije koju su pobedile ruska zima i fanatičnost boljševika odavno nema. A sa nedavnim iskrcavanjem saveznika u Francuskoj izvesnost poraza bliža je nego ikad. Zato laži u koje niko više ne veruje, pa ni izgladneli žitelji Niša, ne moraju više da budu tako očigledne.

„Dakle...“, promrmlja pukovnik Fon Fen i sede za sto. „Imamo još jedan... incident?“

„Nažalost, tako je, gospodine pukovniče“, zabrinutim glasom reče Kestner dižući glavu sa beležntce. „Dva stražara. Sinoć, na železničkom depou.“

„Imate li još nekih informacija o tome?“

„Izveštaj će biti gotov za sat vremena... Treba samo da ga kompletiramo mišljenjem mrtvo-zornlka.“

„Pa, znate kako, gospodine pukovniče...“ - Kestner je zamišljeno češkao potiljak. „Mislim da celu situaciju možemo nazvati... kako da kažem...“

„Serijskim ubistvima“, dobaci znalački Rihter.

„Tako je“, složi se šef adutanture. „To bi bila neka vrsta... policijske kvalifikacije.“

„Mi nismo policajci, Kestnetu“ - i glas pukovnika Fon Fena zvučao je zabrinuto. „Mi smo vojska Vermahta. Šta će ostali reći ako vide da smo zapeli oko ludaka koji nam ubija ljude?“

Uzdahnuo je duboko i počeo da razgleda papire koji su stajali na stolu. Sve je bilo tu - mala hronika najužasnije stvari koja se desila u ovom gradu otkad je došao na čelo garnizona. Počelo je jedne hladne noći u januaru kada su stražara pored magacina s municijom pronašli bukvalno raskomadano. Nepuna dva dana kasnije, nešto slično se desilo

intendantu koji se noću vraćao u kasarnu. Naizgled, ova dva ubistva i nisu morala da budu u nekoj vezi, ali se čitava stvar otela kontroli i događaji su počeli da se smenjuju. Jedna patrola, to jest njeni ostaci, pronađena je razbacana po snegu na jednoj njivi podno Vinika... Poručnik Nojman je obezglavljen i obešen naglavačke o drvo kraj puta, nedugo zatim stradao je još jedan stražar, a pre dva dana pronađen je rastrgnut vojni bolničar... Nakon svake obdukcije hirurzi su podnosili zapanjujuće izveštaje - žrtve su bile raskomadane, a u nekim slučajevima nedostajali su im dolovi tela. Kao da je ubica želeo da ponese suvenir sa sobom. Ta okolnost omogućila je Fon Fenu da neke stvari zataška i objasni pogibije vojnika napadima životinja.

Sada je trebalo da se bavi i sinoćnim ubistvom koje se desilo maltene u srcu garnizona, tik uz kasarnu kod železnice stanice. Na kilometar i po od zgrade bivše Moravske banovine gde je sada sedište feldkomandature. Šta je sledeće? Ako bi ovako nastavio, ubica bi mogao početi da masakrira njegove vojnike u centru grada.

„Hoću da vidim tela“, reče suvo, ne dižući pogled s papira na stolu. „Javite sanitetskom odeljenju da hoću da vidim tela vojnika koji su sinoć ubijeni.“

„Razumem, gospodine pukovniče.“

Fon Fen uze papir sa stola i podiže ga do visine očiju. Bila je to jedna od objava njegovog prethodnika:

## Feldkomandantura 809

Niš, 3. novembra 1943.

### OBJAVA

Povodom terorističkog napada anglo-američkih aviona na grad Niš na dan 20. oktobra 1943. dostavio sam Gradskom poglavarstvu u Nišu sumu od 200.000 dinara kao pomoć udovicama i siročadi.

Istim povodom pomilovano je 20 političkih osuđenika, čija je krivica bila dokazana. Isti su danas u 16 časova otpušteni iz niškog logora.

Feldkomandant  
**HOFMAN s.r.**  
pukovnik

„Ovaj narod dole...“, promrmlja kao da govori samom sebi. „Kako podnosi sve ovo što se dešava?“

„Znate kako...“ - Kestner je pomalo smušeno listao svoju beležnicu i popravljao naočare koje su mu padale sa špicastog nosa. „Oni od Engleza očekuju spas i slobodu, a do sada su uglavnom dobijali bombe... To deluje prilično... demorališuće. Pre neki dan naši su inžinjerci demontirali bombu koja je pala u dvorište osnovne škole... Kapetan Miler kaže da je na njoj bilo ispisano: *Da li vam je još uvek drago što ste Srbi?*“

„Ispisano? Na srpskom?“

„Da. Na srpskom... Takođe, postoji problem sa snabdevanjem. Pored bombardovanja, mnoge je i glad isterala iz grada...“

„Činim šta mogu u tom pravcu... I naše zalihe su ograničene. Komunisti?“

„Pišu parole po zidovima, dele letke, mitinguju po kafanama, ništa opasno.“

„Ovi drugi? Nacionalisti?“

„Dangube, kockaju se, tuku po kafanama, ubijaju komuniste.“

„Dobro.“ Fon Fen odloži objavu na sto i uze sa police flašu sa trešnjevom rakijom. „Još jednu, gospodo?“

Kestner smušeno odmahnu glavom, Rihter s osmehom podiže čašu.

„Gde nabavljaš ovo dobro piće, Oto?“

„Onaj kuvar iz Niške Banje koga smo prošlog meseca zaposlili u oficirskoj kantini... Donosi svake subote vino i Šnaps. Meni prodaje upola cene. Ovakve stvari nismo imali u Berlinu, Hermane.“

„Pa... Služenje na Balkanu ima svojih prednosti. Mada mi se više svidela Grčka. More, Grkinje i cipuro.“

„Kako napreduju radovi na novom skloništu?“

„Kapetan Miler je zadovoljan, ali je zbog stvari koje su pronašli ipak hteo da se konsultuje sa mnom.“

Fon Fen sede nazad u stolicu nakon što je Rihteru dolio rakiju I odložio flašu na vitrinu iza sebe.

„Slušam te.“

Rihter otpi gutljaj trešnjevaće, spusti čašu na sto, naže se i otvori mapu koju je doneo. Bio je to plan koji je dobio od inženjeraca zaposlenih na izradi novih skloništa za oficire.

„Vidiš ovo? To je južni bedem tvrđave. Tačno ispod njega iskopali su duboko sklonište, postoje hodnici koji vode tamo direktno iz zgrade feldkomandanture... Samo smo produžili one stare prolaze koje smo tamo zatekli. One kojima smo išli zimus do Čele-kule i koji su povezani sa tunelima

ispod Nišave. Miler tvrdi da neki hodnici iz tvrđave idu daleko van grada i da se granaju u više pravaca. .."

„Fascinantno. Ko je gradio te lagume?"

„Pa, prema preliminarnim istraživanjima, neki su iz doba Rimljana, neke su gradili Austrougari a većinu su napravili Turci. Jedan od hodnika je ogroman, transportni kamion može kroz njega da prođe. Vodi ka istoku, još ga nismo istražili. Sad, obrati pažnju na severoistočni deo oboda grada... Ovo ovde..." - Rlhter pokaza prstom mesto na mapi koje je označavalo uzvišenje. „To je visoravan koju su Rimljani nazvali Vinik, zato što su tamo bili vinogradi. Visoka je oko četiristo metara. Tamo se još uvek vide ostaci vojnog utvrđenja, najverovatnije kaštela. Utvrđenje ima podzemni lagum koji ide ka tvrđavi. Srbi su pokušali da ga istraže 1912. i uspeli da dođu čak na šezdeset metara od Gradskog polja. Po svemu sudeći, lagumom se moglo doći do same tvrđave a možda i dalje... To je i napravilo komplikacije prilikom izgradnje novog skloništa."

„Miler je prijavio neke probleme?"

„Da. Deo istočnog zida se urušio. Pronašli su neke ranohrišćanske katakombe. Zidovi su išarani kao u kupleraju. Fotografije su u ovoj fascikli."

Fon Fen sa za zanimanjem poče da gleda snimke podzemnih hodnika.

„Solidna građa. Pametna kombinacija postojanih materijala, stubovi, drveni pragovi... Hmm... Kakvi su ovo znaci?"

„Jedan Milerov inženjer kaže da je to neka vrsta putokaza. Što je i logično, jer je to najbolja navigacija za takvu vrstu *lavirinta*."

„Nikad nisam video ovakve znake" - Fon Fen pokaza na fotografiju zida sa mnoštvom čudnih



šara. „Šta je ovo? Keltski? Turski? Staroslovenski?"

„Ni jedno ni drugo... ni treće."

„Nisu ni rimske vojne šifre?"

„Ne. U pitanju su *rune*."

„Rune?"

„Neka vrsta. Nisu ni nordijske ni starogermanske, već pomalo i jedno i drugo. Kao nekakvo *prapismo* iz kog su nastala sva ostala nama poznata."

„Dakle, zbog toga si došao da razgovaramo u četiri oka?"

Rihter se promeškolji u fotelji i baci pogled ka Kestneru.

„Dobro", složi se Fon Fen. „U šest očiju."

„Došao sam da te zamolim da izveštaj o ovim,.. stvarima... ne šalješ u Berlin."

Fon Fen mu uzvratil pogled pun zbunjenosti.

„Zašto?"

„Zato što će to raspomamiti one iz Anenerbea. Poslaće nam odmah još neko svoje uštogljeno njuškalo. Možda čak i celu četvrt njih."

„Hmmm... U pravu si. Neka ove informacije za sada budu strogo poverljive. Dalji razvoj događaja pokazaće nam u kom pravcu da delamo. U svakom slučaju, imam preča posla od istraživanja praistorijskih iskopina."

Kestner tada stidljivo podiže ruku.

„Želite još nešto, Kestneru?"

„Šturmbanfirer Kan insistira da ga primite."

Fon Fen se namršti, porazmisli, pa reče:

„U redu. Neka uđe."

Rihter ustade, pozdravi se i krenu ka vratima, na izlazu se zamalo sudarivši sa visokim oficirom u crnoj uniformi. Zaatade i kurtoazno mu se izvini. Fon Fen je jasno mogao da vidi kako cinično koluta očima dok je zatvarao vrata.

Sturmbanfirer Hajnrlh Kan priđe stolu i lupi petama uz kratak nacistički pozdrav.

„Pukovniče Fon Fen, ovde sam da protestujem“, reče odlučno.

„Zaista? Pa protestujte.“

„Vaši ljudi su se oglušili o naređenja koja sam im izdao!“

„Kada sam poslednji put proveravao, ja sam bio na čelu ove feldkomandanture, a ne vi. Dakle, mojim ljudima direktna naređenja izdajem ja... i niko više.“

„Zašto ste onda pustili iz zatvora poručnika Ilgenera?“

„Zato što je moj oficir. U mom garnizonu. Pod mojom komandom... i u mom zatvoru. Znaite, ja sam staromodan čovek... Volim da su mi oficiri na slobodi, a u zatvorima banditi i lopovi.“

„Ilgeneru je trebalo da se sudi po kratkom postupku.“

„O, je li? A ko bi se onda brinuo o nabavci goriva? Vi?“

„On je prekršio rasni zakon!“

„Zar? A šta je to tačno učinio?“

„Zatekao sam ga kako u jednoj od centralnih gradskih ulica deli deci bombone.“

„Uh... Pa to je stvarno strašno. Za svaku osudu.“

„Među tom decom bilo je i Cigana.“

„Njih smatrate osobitom opasnošću po Rajh?“

„Oni su niža rasa!“

„Razumem... Nižim rasama ne bi trebalo davati arijevske bombone. Mogu da pokvare zube.“

„Vi mi se podsmevate, pukovniče.“

„Ne, baš naprotiv... Divim se vašoj revnosti u sprovođenju rasnog zakona, majore.“

„Šturmban firer.“

„Svejedno.“

„Nije svejedno. Vermaht i Šučstafel nisu isto. *Nikada* neće biti isto.“

„Slažem se, Ko još ne bi želeo da bude uobraženi pripadnik *elite* u crnoj uniformi? To je san svakog Nemca. Kad smo već kod toga... Jeste li ovde u Nišu našli neku arijevku da oplodite? Ne zaboravite na svoju svetu dužnost.“

„A Jeste li vi uhvatili ubicu? Čini mi se da ću pre ja u ovoj prljavoj varoši pronaći arijevku među srpskim kučkama nego vi ludaka koji vam masakrira stražare.“

„Ne zaboravite da je to strogo poverljivo... I da je istraga u toku.“

„Istraga bi bila gotova da ste primenili radikalnije metode.“

„Mislite, nešto poput one vaše predstave od jutros?“

„Pravila su jasna. Smrt nemačkog vojnika ne može proći nekažnjeno.“

„Doktrina odmazde je pogubna i besmislena, jedini njen efekat jeste povećanje mržnje i ogorčenosti u narodu... Zato je i ukinuta. Vi odlično znate da je štab Grupe armija F još pre nekoliko meseci doneo odredbe kojima se ukidaju te kaznene mere.“

„Mislite da me je briga šta su se Ferc i Fon Vajks\* (*General-feldmaršal Fon Vajks, vrhovni komandant nemačke armije za Balkan i general Ferc. Šef Staba Grupe armija F za Srbiju i Grčku.*) dogovorili sa Nojbaherom?“

„Osim toga, ubistva nisu delo organizovane bande niti pokreta otpora već usamljenog ludaka. “

„Vojnici su mrtvi, pukovniče. Nemački vojnici. Jedino je to bitno. Postrojio bih ceo grad ispred streljačkog voda ako bi to imalo efekta.“

„Uopšte ne sumnjam u vašu marljivost

prilikom služenja otadžbini, majore Kane, ali za razliku od vas iz SS-a, mi, obični vojnici, ne nalazimo uživanje u streljanju sirotinje i dece."

„Zato ste i obični, pukovniče, uz sve one kosti zakopane na Bubnju vi još uvek brinete o svojoj savesti..."

„Prestanite da mi popujete, Kane!", prekinu ga grubo Fon Fen i lupi šakom o sto. „Možda ste vi veoma značajni onima gore u Berlinu, ali ja komandujem ovim gradom. I neću dozvoliti da mi sin činovnika Iz Lajpciga drži predavanje o tome kako da radim svoj posao. Moji preci su večerali sa kraljevima u vreme kada su vaši živeli na drvetu. Ovo nije *štrase* u Berlinu gde vi, uglađeni oficirčići u uniformama Huga Bosa, šetate svoje napuderisane frajle. Ne, Kane... Ovo je balkanska zabit gde žive divlji ljudi koji jedni drugima vade oči i seku jezike."

„Video sam i gore stvari" - glas šturmbanfirera bio je hladan i opor.

„Vas su ovde poslali da iskopavate kosti po okolini. Ponašajte se u skladu sa tim. Dobili ste ljudstvo, sredstva i logistiku... i onog debelog folksdojčera da vam priča bajke iz prošlosti. Radite šta vam je naređeno. A upravljanje feldkomandanturom i sprovođenje zakona ostavite meni."

Kan ga je veoma kratko gledao svojim ledenim plavim očima, lice mu je bilo kruto, gotovo zategnuto. Nije rekao ništa, samo je lupio petama o pod, podigao desnu ruku u znak pozdrava, okrenuo se i izašao.

Oto fon Fen nasu sebi još jednu čašicu rakije. Zastade kraj prozora i otpi jedan gutljaj. Slatkasti ukus golicao mu je nepca dok je gledao ka severu gde se ispod plavog neba protezalo uzvišenje Vinik

prepuno tajni koje je vekovima nosilo u svojoj utrobi. Naslutio je jednu od tih tajni, ne onakvu čije značenje žele da spoznaju proračunati cinici poput Kana, već malo drugačiju. ...Ticala se jedne reči. Reči koju je čuo zimus, prilikom racije u jednom selu, i koju su mu u više navrata ponovili ljudi koje je sretao: oficir koji je u planinskom selu zatekao masakr kasnije pripisan Bugarima, vodeničar u Sičevu koji je preko noći osedeo, novinar iz Beograda koji je bio toliko radoznao da je sišao sa uma...

Plaila ga je ta reč.

Nosila je u sebi neku potmulu, oporu jezu.

Odzvanjala mu je u glavi svojom hladnom, paganskom grlenošću.

Činilo mu se da je mogao čuti kako je oficiri krišom izgovaraju u hodnicima feldkomandanture, seljaci na pijaci, konobari u oficirskom klubu, udovice u crkvi...

Slobodnom šakom je obrisao znoj sa čela. Kroz vrelinu junskog popodneva do njega doluta krhki, gotovo nečujni zvuk.

Nešto zatrepta u vazduhu.

Nešto ga natera da u grozničavom trajanju iskapi rakiju do dna.

Neko u njegovoj glavi prošapta:

*Vampir.*

## 5.

Sat u pročelju dnevne sobe još nije otkucao podne a hladan vetar već kreće da duva niz sokak pred kućom Teofilovića i Krsman oseća kako mu se čudna nelagoda uvlači pod kožu. Pogled mu klizi duž kaldrmisane staze koja preseca dvorište kuće. I ovog jutra sedi u bašti, za stolom na kome su

bokal s vodom i dve čaše. Čini mu se kao da je još juče sa svojim vršnjacima krao zelene trešnje iz komijskih voćnjaka, kupao se u bistroj Nišavi i vozio pegave gimnazijske devojčurke na rogovatom očevom biciklu.

Tih opojnih dana više nema.

Ali leto je nekako isto, na desnoj strani bašte cvetaju đurđevak i kadafije, voda iz bunara je reska i hladna, a slatko od dunja sečeno na parčiće topi se u ustima kroz identični spektar ukusa kakav je osećao kad je bio dečak.

S tim što se danas igraju neke drugačije igre. I u jednoj od njih, koju su sa sobom doneli rat i podele, valjalo je biti mudar. Zbog toga i nije odbio molbu što mu je tog jutra u poruci iz kafane kojom gazduje zajedno sa Tomom Šebekom doneo sluga. U njoj ga je stari poznanik harmonikaš Nišavac molio da na konak, na dan ili dva, primi četničkog oficira Nemanju Lukića. Nije ga baš obradovalo što će mu u ova zla vremena pod krovom biti stranac, ali Nišavac je bio dobar prijatelj i pošten čovek, a i četnici bi odbijanje mogli da protumače na svoj način.

Lukić je došao oko podneva. Visoki, dugokosi čovek, lica nekako tvrdog, sa oštrim crtama i urednom bradom koja je uokviravala pune usne, stupio je u dvorište kuće Teofilovića.

Spustio je na zemlju omalenl kofer i promrmljao:

„Pomaže bog...”

„Bog ti pomog'o", odgovori Krsman ne mogavši da se načudi zašto neko usred juna nosi teški, vojnički kaput.

Sišao je sa trema u hodu pruživši ruku, a na licu mu je igrao neubedljivi osmeh.

„Drago nam je što ćete nam biti gost,

gospodine majore... Dozvolite..."

Ležerno je uzeo kofer i uveo Lukića u predsoblje svoje kuće. Usput mu je pokazao gde se nalazi gostinska soba, koliko je prostrana, gde su kupatilo i kapelica u kojoj može da se pomoli kad oseti potrebu...

Major Lukić ga je ćutke pratio. Poput sablasti.

Konačno sedoš e za sto pokriven belim miljeom u dnevnoj sobi. Nemanja skide svoj teški, prašnjavi kaput i odloži ga u stranu. Krsman je nekoliko trenutaka sa neskrivenim divljenjem zurio u Karadordevu zvezdu na njegovim grudima a onda zbunjeno upitao:

„Vi... Bili ste u prvom ratu?"

„Ne... To mi je od oca. Poginuo je ovde, nadomak Niša, blizu Bele Palanke."

„Razumem. Žao mi je što to čujem."

Pomalo smeteno, Krsman dozva svoju ženu.

„Danka!"

U sobu je ušla smeđokosa žena srednjih godina, ruku položenih na stomak, sasvim nećujno, kao da stopalima ne dodiruje šareni pirotski ćilim. Ona stade kraj stola, levo od Nemanje, koji je sa zanimanjem prelazio pogledom po prostoriji uređenoj u maniru tradicionalnih južnjaćkih kuća bogate gospode.

„Kaži, Krsmane..." Glas joj je bio dubok, nekako staraćki svećan i iznad svega hladan.

Nemanja ne pogleda u nju ali gotovo da je mogao da oseti taj prefinjeni prezir koji je sa sobom unela u sobu. Bila je to ona vrsta prezira koju su životne saputnice dobro situirane gospode gajile prema svemu u životu. Ona hladna, beskrvna indignacija koja je iskljućivala sve ono što su takvi ljudi smatrali izlišnim i nevažnim.

Posetu stranca, na prlmer.

„Danka...“, promrmlja Krsman sa uzdahom. „Ovo je major Nemanja Lukić... Biće naš gost nekih nedelju dana...“

Danka Teofilović se okrenu ka Nemanji uz blagi naklon i onim istim hladnim, mehaničkim glasom reče:

„Drago mi je, gospodine majore. Dobro došli u našu kuću.“

Ovo poslednje Nemanji zazvuča kao pošalica.

„Kaži Milevi da donese rakije...“, reče Krsman.

Danka izađe iz sobe kako je i ušla, poput senke. Za manje od minuta u sobu uđe sluškinja noseći poslužavnik na kome su bile dve male čaše i flaša domaće prepečenice. Čutke je poslužila svog gazdu i njegovog zagonetnog gosta i nakon toga se izgubila u polumraku salona.

Krsman se prekrsti i podiže čašu s rakijom.

Nemanja podiže svoju čašu i kucnu se sa njim.

Otpili su čutke po gutljaj, rakija je bila dobra, stara, mirisala je na bure od trešnjevine i belopalanačke vinograde. Nemanju taj miris namah vrati u prošlost, u onaj svetli, septembarski ponedeljak kada su on i Ana, venčani tek godinu dana, bili u Nišu... Kada je istu ovakvu prepečenicu pio sa gazda Boškom Mitrovićem, vlasnikom kafane *Balkan* u Ulici generala Milojka Lešjanina, krepkim starčićem, veteranom oslobodilačkih ratova koji ga je oslovljavao sa „gospodine doktore“..

„Gospodine majore...“, zausti Krsman Teofilović. „Ako smem da pitam... Kojim poslom ste u Nišu?“

„Moram da stuptm u kontakt sa našim



ljudima u manastiru Veta,\*(*Manastir Veta na Suvoj planini je u vreme II svetskog rata bio štab Ravnogorskog pokreta za južnu Srbiju.*) kao i da vodim neku vrstu pregovora sa Pećančevim ljudima. .. Tačnije, s onim što je ostalo od Pećančevih ljudi nakon što je stari vojvoda..."

„...ubijen od strane đenerala Mihailovlća", dopuni ga Krsman.

Nemanja slegnu ramenima i zavrte glavom.

„Nemojte da verujete svakoj priči koju čujete u kafani..."

„O, pa to nije kafanska priča. Ja imam dosta uglednih prijatelja, bliskih i jednom i drugom taboru... *Znam* da je Pećančevu egzekuciju naredio Draža lično."

„Čak i da je to tačno... a ne kažem da jeste... bolje je za vas da to što znate zadržite za sebe."

„Hvala vam na dobronamernom savetu, ali to se podrazumeva. Pokojni otac mi je uvek govorio da se držim dalje od politike... i onih koji je vode. Imate još neka posla u Nišu?"

„Dobio sam i pismo od jednog prijatelja...", odgovori Nemanja odlazeći čašu sa rakijom u stranu. „Dragutin Stevanović, pre rata je bio sanitetski oficir, sad je trgovac... Da li ga poznajete?"

Oči Krsmana Teofilovića zasijaše malo jače i taj oštri biesak premetnu ivice njegovih zenica u kovano srebro. On ga sakri skrenuvši pogled u stranu.

„Da, poznajem ga...", promrmlja neodlučno.

„Znate gde stanuje?"

„Naravno... Možete ga naći u staroj kući pokojnog mu strica na Paliluli. Načuo sam da je jedina osoba koja ga obilazi njegova polusestra... Koja ga posećuje, tako... i brine o njemu... Fina

jedna žena... i pobožna."

Krsman iznenada začuta i zamisli se, zlatasti odsjaj rakijske čaše blistao mu je na levom obrazu kao nekakav groteskni beleg.

„Poznajemo se ja i Dragutin veoma dobro... Samo, kako da kažem... Vi nameravate da ga posetite uskoro?"

„Čim nađem malo vremena..."

„Savetujem vam da to učinile što pre.“

„Zašto?"

„Veoma je bolestan, kažu da neće još dugo..."

„Zar?" - Nemanja se napravi malo nevešt. „A od koje bolesti je oboleo?"

Tu Krsmanu zadrhta brada, baš kao i ruka kojom je držao čašu sa rakijom. On napravi izraz usiljene ljubaznosti a zatim mrtvački hladnim glasom reče:

„Od one najstarije... "

Onda iskapi rakiju, pogleda Nemanju pravo u oči i dodade malo tiše:

„Od greha."

## 6.

Oto fon Fen zamišljeno uzdahnu.

Zatekao je sebe kako pokušava da se seti koje je boje bila ograda porodičnog letnjikovca na Svarcvaldu. Bela? Zelena? Možda zagasita, boje kore drveta... Imao je problema da u misli dozove sećanje na sve ono što je ostavio iza sebe, kao da je život otpočeo onog trenutka kada je firer krenuo da pokori svet. Ipak, nekako je voleo da se s vremena na vreme vraća u prošlost, onako kako se sveti Petar vraća u Rim da bi ga tamo razapelili na krst.

Ali zašto bi se sećao? To su nevažne stvari. Tamo nikog nema. On je poslednji izdanak loze

koja se gasi. Ostaće grb, ime i porodična istorija...  
Nešto o čemu se priča.

Nešto što se zaboravlja.

Bio je jedan od najboljih pitomaca na akademiji, sa rezultatima za primer. Da je pravde, sad bi bio tamo gde se rat zaista vodi. Komandovao bi vojnicima a ne intendantima, pozadinama i mašinovođama. Umesto svega, oteran je u nedođiju gde žive ljudi koji se raduju kada treba da plaću i koji svoje heroje prvo povešaju o bandere a onda im dignu spomenike. Vojska kojoj je pripadao kao da se preko noći izmetnula u armiju duhova, jer je svakog jutra na radnom stolu zaticao mape sa bataljonima i divizijama mrtvih nacrtanim u obliku crvenih i crnih pravougaonika.

Rat je izjednačio sve ljude.

Doduše, ne onako kako je to firer želeo.

Umesto u jednom velikom arijevsom carstvu, oni su postali sjedinjeni u stradanju.

Zato u tom ratu odavno više nije bilo vrline, i nije bilo časti, samo sirove želje da se ostane živ.

I šta mu je preostalo sada, kada se celoj toj klanici bliži kraj? Da i on pogne glavu i siđe u bojište preorano artiljerijskim granatama, da beži pred boljševičkim bajonetima kroz sažeženu zemlju, da hoda kroz mrtve onako kako je Isus hodao po vodi? Da vuče breme svog greha ka bespuću koje se nekad zvalo „Otađzbina“?

Ili da bude ono što jeste?

Zapovednik u poraženoj vojsci.

Plemić bez dostojanstva.

Nesiguran čovek u nesigurnim vremenima.

„Kada se vratim, prefarbaću ogradu u belo...“,  
promrmljao je jedva čujno.

Sef obaveštajaca Rihter podiže glavu s papira u koji je bio zagledan.

„Nešto si rekao, pukovniče?"

Oto fon Fen odmahnu glavom i mahinalno popravi nabor na svojoj uniformi.

„Ništa, malo sam se zamislio."

Rihter siegnu ramenima i nastavi da iščitava zgusnute redove izveštaja.

Pukovnik posegnu za flašom trešnjevače koja je stajala na stalaži levo od radnog stola.

*Kako se izgovara ona srpska reč?*, pomisli.

Onda nasu sebi u čašu tamnu tekućinu koja je mirisala na voće.

*Vampir?*

Otpi gutljaj i kroz iskrivljenu vizuru staklene čaše zagleda se u svog prijatelja.

„Reci ml, Hermane..."

„Sta to, Oto?"

„Sve što znaš"

„O čemu?"

Oto fon Fen otpi još jedan gutljaj.

„O Anenerbeu."

Rihter sklopi svoje naočare sa okruglim okvirima i malo se odmaknu od stola.

„Mogu li dobiti još malo šnapsa?"

Dok mu je pukovnik sipao rakiju u usku kristalnu času, Rihter promrmlja:

„Nasleđe predaka."

„Molim?"

„Anenerbe... To znači *nasleđe predaka*. Mi ih znamo kao sekciju SS-a i veoma lakomisleno prihvatamo njihovo postojanje. Svojevremeno smo se i šalili na njihov račun. Neki oficiri su ih nazivali *grobarima*. Mislim, ko je mogao ozbiljno da shvati Karla Mariju Viliguta? Pa taj čovek je bio pacijent psihijatrijske bolnice. Ili onog finskog smetenjaka, Irja fon Grenhagena..."

„Je l' to beše onaj što je peške putovao

Evropom?"

„Taj."

»Kakva budala."

„Anenerbe je osnovan kao istraživački institut. Nije imao nikakve veze sa vojskom. U stvari, nema je ni sada. Pre rata, tačnije 1933, profesor Herman Virt organizovao je u Minhenu istoimenu izložbu. Između ostalog, eksponati su bila i neka runska i protorunska pisma čija je starost bila procenjena na više od dvanaest hiljada godina... Njegovu izložbu je posetio Himler i bio je oduševljen. Naročito dokazima o poreklu germanske rase, koji su se uglavnom zasnivali na analizi *Hronike Una Lindi*, knjige pronađene u osamnaestom veku koja govori o istoriji germanskih plemena. Virt je smatrao da je mnogo starija jer se radilo o rukopisu koji je, u stvari, prepis originala. Hmler je Vlrtnu predložio saradnju i tako je, u suštini, nastao Anenerbe... Virt je postao njegov prvi predsednik. Šta misliš, gde je on sada?"

Oto fon Fen odrično odmahnu glavom.

„U kućnom pritvoru... Još od pre rata."

„To mu dođe kao velikodušna nagrada za istraživanje germanske praistorije? Mora da je iskopao neki pogrešan kostur."

Rihter ovde zastade da bi otpio gutljaj rakije.

„Zvanično, cilj Anenerbea je bio izučavanje istorije germanskih predaka, ali to je bila samo kulisa. Firerovo interesovanje za okultne... stvari... relativno je poznato. Priča se da je oko sebe okupio gomilu spiritista, mađioničara i veštaca... Da je svoje najbolje ljude poslao u potragu za Svetim gralom i Zavetnim kovčegom... Da je dozvolio doktoru Mengeleu da izvodi neke jezive eksperimente po logorima... Istina je da je

Anenerbe, baš kao i SS pod čijim je okriljem, jedna okultna organizacija, usudio bih se da kažem. Čak i sekta.... Sa Himlerom kao prvo-sveštenikom. Čuo si da ga zovu *Ptičar*. To je zato što veruje da je reinkarnacija kralja Hajnriha."

„Reinkarnacija? Blagi bože... Šta je onda feldmaršal Gering bio u prošlom životu?"

„Za ovakvu vrstu humora pre tri godine bi te poslali na preki sud."

„Pre tri godine se vojska u kojoj služimo nazivala pobeđničkom. Sve dok svinje poput Geringa nisu svoju taktiku zasnovale na masovnim napadima bez ikakvog efekta. Prokleti narkoman. Znaš li koliko je aviona izgubio nad Britanijom?"

„Prilično. Toliko da ponekad pomišljam da je sve to, kao i ova silna pogibelj po Rusiji, učinjeno *namerno*"

„Nastavi."

Rihter se kratko nakašlja, otpi i nastavi sa izlaganjem.

„Sam SS je organizovan kao neki paganski kult, vrše se obredi poklonjenja i inicijacije, praznici se obeležavaju po rimskom zodljačkom krugu. Glavni praznik im je dan lelnje ravnodnevnice... Himler je naredio da se članstvo podeli na one koji mogu da dokažu svoje arijevsko poreklo do 1650. i ostale. Vidiš kako je naš gost Kan ponosan na svoje arijevsko držanje, kako je pompezan i prepotentan u obraćanju..."

„Da, zaista... Njegovo držanje prosto poručuje: *ja krešem isključivo arijevke, a kopilad mi odgajaju guvernantе po lebesborn\**( Lebesborn - „Izvor života“, projekat pravljenja čiste arijevske rase gde su izabrane nemačke devojke sparivane sa pripadnicima SS-a, koji su smatrani za Nemce najčistijeg germanskog porekla. Deca koja su se rađala Iz tih veza bila su podizana u posebnim institucijama koje su nazivane »Lebesborn domovi".) *domovima.*"

»Tako je... Ali zar činjenica da su naša nacija i naša vojska uspele da stvore spodobu poput njega ne govori nešto?»

„Budi malo jasniji.“

»Taj Rajh... Rajh koji je firer odsanjao u svojoj mermernoj dvorani...\*’ - Rihteru je glas podrhtavao dok je izgovarao poslednju rečenicu, delovao je pomalo zaneseno i pomalo gorko, kao da recituje Getea. „Rajh u koji veruju ludaci poput Kana... Rajh za koji ratujemo sve ove godine... Neće biti nikakva zemlja blagostanja, ne... To neće biti mesto u kome ćemo ti ili ja poželeći da podignemo svoje sinove. U Rajhu kome se toliko teži, još od one noći kada je goreo Rajhstag, neće biti mesta za našu decu jer će u njemu ljudi poput Kana biti prvi građani... Za njih je to više od države, više od sna, to nemoguće mesto, to Kraljevstvo krvi... A naša krv, Oto... nikada neće biti dovoljno čista da možemo postati deo tog kraljevstva.“

„Pa, u jedno sam siguran...“ - pukovnik pomirljivo slegnu ramenima. „Firer je smatra dovoljno čistom da bude prolivana širom Evrope radi njegovih uzvišenih ciljeva. Ostalo nije bitno.“

Fon Fen ustade sa stolice i poče da korača po kancelariji. Misli su mu se kovitlale kao u ogromnom vrtlogu. Ipak jedna je bila glasnija od drugih. Odzvanjala mu je u ušima.

*Vampir.*

On položi kažiprst i palac desne ruke na koren nosa u trenutku kada ga je spopao oštar i iznenadan bol.

„Hoću da čujem tvoje mišljenje“, mrmljao je sa krajnjim naporom... Šta bi neko kao Kan mogao da traži u ovoj zabitosti?»

„Medijana...“

„Molim?“

„Letnjikovac rimskih careva. Na par kilometara od grada. Niš su osnovali Kelti, ali kasnije su ga osvojili Rimljani. Konstantin Veliki se ovde rodio.“

„Šta Kan traži u toj... Medijani?“

„Vrši neka iskopavanja sa grupom koja mu je dodeljena. Nikom ne dozvoljava uvid, vodi sa sobom čitavu četvu vojnika koja danonoćno obezbeđuje lokaciju.“ Oto fon Fen zamišljeno položi prst na levu slepoočnicu.

„Hoću da ga staviš pod prismotru, Hermane. Hoću da znam u svakom trenutku šta taj kučkin sin radi.“

„Nema potrebe, Oto“ - Rihter slegnu ramenima.

„Zašto?“

„Već sam to učinio.“

Oto fon Fen se nasmeši. Rihter je zaista bio dobar oficir. A takvi znaju kad i kako treba delovati samostalno, bez naređenja, ali da se to pokaže korisnim.

„I? Kakvi su rezultati?“

„Kan je na tragu nečemu. I strašno mu se žuri. Ne znam koliko ti je poznato, ali on ne spava u kasarni sa ostalim oficirima već je iznajmio kuću na Kalač brdu. Odredio je sebi stražu, obezbeđuje ga četiri ili pet vojnika.“

„Odredio je? Sam sebi? Bez mog odobrenja?“

„Znaš i sam da je, prema dopisu iz Berlina, potpuno samostalan... Osim toga, ti vojnici su iz SS Vafen\* (SS Vafen su bile elitne jedinice nemačke vojske proistekle iz jezgri SS-a, funkcionalne su samostalno i nisu bile deo Vermahta.) brigade iz Zaječara, tako da ima pravo na to. Ima još nešto...“

Rihter za trenutak zaslade, izvuče Iz džepa belu maramicu i njome obrisa stakla naočara. Podiže



glavu i pogleda svog nadređenog u oči.

„Ljudi od njega prilično zaziru.”

„Izvljni na cinizmu, Hermane... Ali ne vidim ničeg čudnog u tome. Tip je psihopata.”

„Nije samo to... Vojnici koji obezbeđuju kuću u kojoj je odseo kažu... da se iz njegove sobe noću čuju neobični zvukovi i da... se vidi neko čudno svetlo. Mislim... to može da bude bilo šta ali... njegov dolazak se poklapa sa početkom ubistava.”

Fon Fen pogleda u Rihtera s neskrivenim čuđenjem.

„Misliš da on ima veze sa ubistvima?”

„Ne znam... Ne na način na koji misliš... Ali...”

„Pokušaj da mi to pojasniš, Hermane.”

„Mislim da ih je on na neki način... izazvao.”

Fon Fen odmahnu rukom.

„Hajde, molim te... Budi racionalan. Nema šanse da...”

„Reci mi, Oto...” - Rihterov glas je bio hladan i samouveren - „vidiš li ti ičeg racionalnog u bilo čemu što se događa poslednjih nekoliko meseci?”

„Ceo ovaj rat postaje prokleta ludnica.”

„Je li to put koji nas vodi ka čistom, arijevskom čoveku? Onom koji će naslediti zemlju?”

Feldkomandant zavrte glavom uz ciničan smešak.

„Simpatici ti je ta biblijska alegorija... Naslediti zemlju? Koju zemlju? Balkan? Osvrni se oko sebe. Jesi li video njihova lica? Jesi li ih posmatrao kako jedu, piju, mole se bogu? Mi smo hodočasnici u divljoj zemlji koju ne razumemo, Hermane. Oni vode građanski rat *mimo nas*. Okupirali smo im državu a oni se satiru međusobno zbog ideoloških razlika. Tako nešto istorija ne pamti. Ali kad odemo odavde, neće se

sećati šta su jedni drugima radili... Pamtiće logor na Crvenom krstu, bombardovanja, streljanja na Bubnju, ali neće pamtiti šta su uradili jedni drugima. To neće biti važno." Kapetan Rihter posegnu za jednom fasciklom i iz nje izvadi dve fotografije.

„Pogledaj." Fon Fen ih uze i pogleda jednu od njih. Na njoj je čovek u dugom oficirskom kaputu u visoko uzdignutoj ruci držao neku crnu, nerazaznatljivu stvar.

„Šta je ovo?"

„Slikano u Prokuplju prošle godine. Pećanac Mlađi pokazuje narodu odrubljenu glavu partizana."

„Bože...“, promrmlja Fon Fen i pogleda drugu fotografiju: čovek sedi na metalnoj stolici zabačene glave, mršav je i go, telo mu je pokriveno ranama i posekotinama, ispod brade, na mestu gde bi trebalo da bude Adamova jabučica, zjapila je odvratna rana. Začudo, lice čoveka nije formiralo tipičnu grimasu bola, ispod staklastih očiju i slomljenog nosa jasno se video osmeh na usnama ukočenim od smrti.

„A ovo je?"

„Kanov ručni rad. Izvesni Drecun, crnoberzijanac iz Leskovca, bavio se i trgovinom antikvitetima. Bio je u posedu nečega što je Kanu očajnički trebalo."

„Čemu ovaj osmeh?"

„S obzirom na to šta su mu sve uradili, smrt je za njega bila neopisivo srećan trenutak."

Odloživši zgađeno slike u stranu. Fon Fen doli Rihteru i sebi još rakije.

„Zašto mi pokazuješ sve ovo?"

„Zato što ponekad nema razlike između njih i nas. I zato što ponekad jedno zlo..." - Rihter pokaza

pritom na fotografiju mrtvog crnobezljanca.  
„.... priziva drugo.“

## 7.

Krsman nikad nije mogao da razume Dankine male obrede koje je zajedno sa velikim mirazom donela u njegovu kuću. Te besmislene susrete dveju žena koje između sebe razmenjuju lažne ljubavnosti i još lažnije osmehe, reči prepune prezira i licemerja izgovorene njihovim visokim sopranima, nevidljive poljupce u obraz... Zar obe imaju potrebu za tim ritualom neiskrenosti, za tom maskom malograđanštine? Čemu sve to?

I ovoga podneva, baš kao i svaki treći dan, po ustaljenom maniru, u posetu je trebalo da dođe gospoda Milena Hadži-Pantić, žena Ivana Hadži-Pantića, trgovca namirnicama i nemačkog udvorice. Danka nju uvek dočeka na kaplji, gde razmene lažne osmehe i nevidljive poljupce u obraz. Dve žene onda sednu za sto ispod lipe, i uz čaj i posne kolačiće začine svoje neobavezne razgovore zavišću, zlobom i klevetama.

*Da, ti lepo divaniš jutros. Danka..., pomisli Krsman. Rat je za tebe nezanimljiva čaršijska priča... Stvarno lepo divaniš... Umeš ti to. Tvoje gospodske navike jače su od bilo koje nesreće.*

Okrenu se, pode ka kapiji i na tremu ugleda svog gosta.

„Gospodine Lukiću...“, obrati mu se. „Da li biste sa mnom malo do čaršije?“

Nemanja Luklć ga pogleda pomalo zbunjeno a zatim klimnu glavom.

Izašli su na ulicu natkriljenu krošnjama drveća koje su pravile prijatnu hladovinu.

»Živite u lepom kraju, Krsmane", podeli Nemanja utiske sa tvojim domaćinom.

„Da." Krsman se zadovoljno osmehivao promatrajući lepo uređena komsljska dvorišta prepuna zelenila i cveća. „Pravi šefteli-sokak. Ima jedan takav na Palilull, pominje ga Sremac u svojim delima."

„Život je ovde zasigurno bio veoma lep pre rata."

„Eh... *Ubavo živuvasmo*, kako kažu stare Nišlije za vreme neposredno nakon oslobođenja od Turaka. Znalo se ko je čorbadžlja, ko zanatlija, ko kalfa a ko šegrt... I svi su živeli u slozi i ljubavi. A ovo suludo vreme sve je preokrenulo. Gazde postaju prosjaci, a fukara se zagazdila... Želite li da uzmemo fijaker?"

»Ne. Prijala bi mi šetnja."

Kada su izašli iz Krsmanove ulice, krenuli su Episkopskom do mesta gde se ona ukršta sa Rajićevom, zatim od Kastriotove pravo ka Dušanovoj gde je Krsman imao tri dućana. Ljudi koje su sretali javljali su se Krsmanu iskazujući poštovanje, šegrti lokalnih zanatlija zastajali su da skinu kapu i svečano prozbore: „Dobar dan, gospodine Teofiloviću", gospoda bi podizala šešire a dame pružale ruku na poljubac. Čak bi i seljaci stali da se pozdrave i raspitaju za zdravlje, porodicu i poslove. Nemanja je znao da je Krsman jedan od viđenijih Nišlija i svakako veoma ugledan čovek, ali ovakvo ophođenje njegovih sugrađana bilo je više od očekivanog. U zlim vremenima kao što su ova, sačuvati obraz i poštovanje malih i običnih ljudi bilo je veoma teško. Naročito u zanatu kojim se Krsman bavio.

„Mislio sam da ljudi ne vole trgovce...", promrmlja Nemanja.

„Pa i ne vole ih... Mada, kako da vam kažem, ja nikad i nisam bio za trgovca. Stariji brat je bio spreman za to, i dok je on od oca učio zanat, mene su spremali za, kako bi moj otac voleo da kaže, čoveka od nauke.“

„Šta se desilo?“

„Dok je Andrija vodio radnju, ja sam sedeo kod kuće i čitao Getea i Cicerona... Već sam bio viđen na mestu profesora gimnazije, otac je bio spreman da me pošalje u inostranstvo da se doškolujem... Ali onda se desila tragedija.“

Krsman zvađi iz unutrašnjeg džepa sakoa zlatnu tabakeru i ponudi Nemanju duguljastim francuskim cigaretama.

„Tragedija?“, upita Nemanja uzimajući jednu.

„Da, gospodine majore... Rat je za mene i moju porodicu počeo još pre šestog aprila... Kada je jedna bugarska banda ubila mog brata i snahu nedaleko od Caribroda...\*( *Danas Dimitrovgrad.*) Krenuvši na put da kupi svilu i sukno, poveo je ženu i kćer da im pokaže Sofiju. Upali su u zasedu bandita, poginuli su i vozač i dva šegrta, jedino je moja bratanica preživela i to samo uz božju pomoć. Pobjegla je u šumu i dva dana nismo znali šta je sa njom sve dok je nije pronašao jedan čobanin... Ja i Danka se staramo o njoj, ali mala se još nije oporavila od svega, malo priča i ne druži se sa ostalom decom...“

„Žao mi je.“

„Žao je i meni, gospodine Lukiću...“, uzdahnu Krsman. „Ali šta da se radi. Život ide dalje. Ja i Danka ne možemo imati dece... mojom krivicom. Bratanica mi je sve što imam.“

Krsman ipak nije rekao svom gostu kako mu je žao još nekih stvari. Nije mu pomenuo kako je jednog jutra otac ušao u sobu i prekinuo njegovu

zanesenost Ovidijem rečima: *Ženiš se Dankom, ćerkom Sime Radulovića*. Uzaludno je bilo njegovo protivljenje, očeva volja bila je neumoljiva. Sima Radulović je bio najveći kožarski trgovac u južnoj Srbiji a njegova kći prilika koja se ne propušta. Zaboravio je ruske klasike i Ovidijeve stihove, zaboravio je sanjarenje o francuskim visokim školama, zaboravio je one devojčurke iz komšiluka koji su mu dobacivali slatke reči i cveće sa balkona... Preko noći postao je „gazda“.

I ništa nije zmenilo to što se Rade Teofilović tri meseca posle svadbe svog mlađeg sina srušio u baštl kafane *Stara Srbija* kada ga je nenadano stigla moždana kap. Ništa nije izmenilo to što je čitavo imanje ostalo samo njemu i njegovoj ugladenoj i bogatoj ženi... Sav taj novac, ugled, sigurnost ništa nisu značili čoveku koji je od života hteo nešto sasvim drugo. Ipak, prihvatio je tu neminovnost kao što dobar glumac u pozorištu prihvata lošu ulogu. Snašao se nekako, uspeo da u nesigurnim ratnim godinama balansira između nemačkih okupatora i dve međusobno zavađene srpske vojske. Doduše, bio je naklonjen četnicima jer su ga komunisti još pre rata nazivali *bužujem* i *reakcijom* iako većina tih polupismenih, u šume odbeglih šegrta nije znala pravo značenje tih reči. Oni su samo ponavljali stvari koje su im u prazne tikve usađivali njihovi komesari, samoproklamovane mesije vrlog komunističkog sveta, ljudi malo pismeniji i malo svirepiji od njih.

Nakon pola sata šetnje, ušli su u prvi od lokala, gde ih je sačekala ljubazna prodavačica. Krsman počeo da pokazuje svom gostu materijale za haljine i odela koje je jedini imao u ovom delu Srbije. Mnogi ljudi su i pored svega imali novca da

sebi priušte tako nešto.

„Trgujete i sa Nemcima?“ upita ga Nemanja.

„Naravno.. !“ odgovorio je nehajno. „Oni imaju dobar ukus, prava su gospoda...“

„Znam... Germani su mi i te kako poznati... Studirao sam u Beču.“

„Zaista?“

„Da, ja sam lekar po profesiji.“

„Ko bi rekao, ne delujete tako...“

„Nedostatak prakse, moj Krsmane... Zadnjih godina bavim se sasvim drugačijim stvarima.“

„Da... I ja imam sličnu muku.“

Na vratima radnje pojavite se tada dva mršava momka.

Jedan je bio visok, lica koščatog, sa jakom bradom i orlovskim nosom, obučen jednostavno, u prosto radničko odelo, sa kapom kakve su u Rusiji bile u modi pre rata. Iz njega je zračila napadna samouverenost, ali i prikriveni bes. Drugi momak je po svojoj spoljašnosti bio koplja svog druga, ali se videlo da mu je podređen i da je tu da bi ga pratio u stopu i izvršavao naređenja.

Visoki momak stupi u lokal odmeravajući robu na rafovima. Držao je ruke u džepovima i to Krsmana strašno iznervira.

„Dobar dan...“, promrmljao je nehajno.

Onaj drugi ga je sledio poput senke, ne pustivši ni glasa.

„Gospoda žele?“, upita Krsman učtivo.

„Nismo ti mi gospoda, Teofiloviću...“ Momak podiže glavu i probode ga pogledom.

„Šta god da ste...“, nastavi Krsman još učtivije. „Ovde ste da pazarite?“

„Mnogo se ti praviš lud, Teofiloviću...“, reče momak počevši da prebira po svili sa svoje desne strane. „Mnogo... Narod gladuje pod okupatorom,

ljude streljaju, muče u Gestapu... A ti Švabama i njihovim jatacima prodaješ materijal za odela."

„Od nečeg mora da se živi."

Momak mu uputi još jedan prodoran pogled.

„Je l' znaš ti ko sam ja?"

Od ovog pitanja Krsmanu se nešto prevrnu u želucu. Prosto je poželeo da zgrabi arogantnog balavca i jednim trzajem mu zavrne šiju.

„Da... Znam...“, reče Krsman pomirljivo, potvrdivši tako da bi bio dobar diplomata. „Ti si Voja Drainac, predsednik nekakvog odbora SKOJ-a... Ali to je tvoj problem. Reci mi šta hoćeš?"

„Hoću da saraduješ sa nama."

„Ja? Buržujsko đubre? Reakcionaški šljam? Jesi li siguran da si se obratio na pravu adresu?"

Drainac se naameja. Lice mu poprimi neki sveznajući izraz.

„Daj, more, Krsmane... Ti si trgovac. Jebe se tebi za politiku. Vidiš da će naši da pobeđe. A Rusi jebaše majku Hitleru na Istočnom frontu... Ako hoćeš da iz svega ovog izvučeš dupe, bolje bi ti bilo da se odlučiš za pobedničku stranu. Prošlo je vreme trulih monarhija i kapitalizma, budućnost pripada proleterima.“

„Prođi me se tim vašim marksističkim glupostima...“, promrmlja Krsman gorko. „Dok sam ja sve to čitao i proučavao, ti si pišao u gaće.“

Drainac stisnu zube za trenutak, izvadi ruke iz džepova i priđe mu. Zurili su jedan u drugog. Radnja se ispuni nepodnošljivom tišinom.

„Hoću da nas snabdevaš...“, procedi komunistu kroz zube. „Mnogo smo bre izginuli gore na Jastrepcu. Bije nas ko stigne, malo Švabe, malo nedićevci, malo četnici... Krvarimo gaće za ovaj vašljivi narod a on se pravi lud. Beže iz sela kad naiđemo, kriju decu, kriju pšenicu, stoku..."



„Pitam se zašto je tako, kad ste vi narodna vojska?“, cinično primeti Krsman.

„More, najebaću im se majke seljačke kad dođemo na vlast. A tek šta ću da radim vama gospodi...“

„Ne zanima me komunističko viđenje zemaljske pravde. Kaži šta hoćeš?“

„Ti imaš namirnice, sanitetski materijal, lekove, sve... Imaš veze preko kojih možeš da dobaviš i mnoge druge stvari koje su nam potrebne. Počni da radiš za nas i zaboravićemo da si nekad bio sluga okupatora.“

Na pominjanje reći „sluga“ Krsmana nešto ubode ispod srca. Požele da ošamari ovog sujetnog idiota ispranog mozga. Ćutao je gledajući ga pravo u oči, trudeći se da se smiri. Na kraju je samo suvo rekao:

„Marš iz moje radnje, majku ti jebem balavu.“

Dratnac preblede, lagani drhtaj pređe mu preko usana. Zausti nešto da kaže ali odustade. Samo vrati ruke u džepove i krenu ka izlazu. Njegov drug-senka učini isto.

Komunista zastade na pragu, okrenu se i pijunu na daščani pod.

„Sam si izabrao, Krsmane...“, izusti pretećtm glasom kroz škrbave zube.

Trenutak zatim on i njegov pratilac nestadoše u vrevi junskog podneva.

Krsman duboko uzdahnu. Zavrte glavom kao da hoće da otera iznenadni nalet bola i okrete se ka Nemanji.

„Da li ste za jedno piće, gospodine Lukiću?“

## 8.

U sali za obdukciju bilo je tiho kao u grobu.

Oko stola na kome su bila dva leša pokrivena belim čaršavima okupila se grupa ljudi određena za uviđaj. Oto fon Fen stajao je tačno preko puta majora Gelkina, načelnika sanitetskog odseka. Pored njega su stajala dva srpska hirurga i tumač Dragutin Hirš, bivši tehnički oficir jugoslovenskog vojnog vazduhoplovstva.

„Bože... Kako ovde smrdi“, promrmlja Fon Fen.

„Velike vrućine ovih dana...“, pomalo odsutno reče Gelkin, „imaju takav efekat na... leševe.“

„Kakvi su rezultati autopsije?“

„Prilično bizarni.“

„Hoćete li nam pokazati tela?“

„Sigurno želite da ih vidite, pukovniče?“ Gelkin upitno podignu obrve, njegovo visoko čelo se nabora ispod kratko pod šišane sede kose. „Moram vas upozoriti da prizor nije nimalo prijatan.“

„Pa, ako nije gore od prizora pešadinca preko koga je prešla tenkovska gusenica ili čete Engleza koja danima truli u afričkoj pustinji... Mislim da ću insistirati.“

„Kako vi želite, gospodine pukovniče.“

Gelkin pomerl čaršav.

Tišina u sali za obdukciju postade mrtva, sterilna.

Ono što se dalo razaznati od ljudskog tela položenog na hladnu metalnu podlogu bio je groteskni splet mrtvog mesa, zgružane krvi i pokidanih kostiju. Nešto je unakazilo vojnika Ditriha na tako svirep i divljački način da se jedva razaznavalo da je mrtvo telo u sivomaslinastoj uniformi Vermahta nekada bilo čovek.

„Bože...“, užasnuto promuća Kestner Iza Fon Fenovih leđa.

Feldkomandant proguta pljuvačku, očuta par sekundi a onda upita načelnika saniteta:

„Majore Gelkine... Jeste li ikad videli nešto slično?”

„Ne. Nikad.”

„Na šta ukazuju ove... hm... povrede?”

„U pitanju je neka životinja... Vuk najverovatnije.”

„Vuk? Otkad to vukovi silaze u grad? I to usred leta?”

„Ja ovakvo... mrcvarenje... ne mogu drugačije da objasnim. Rane su nanete nekakvim... kandžama... Ta životinja je... pojela dobar deo unutrašnjih organa vojnika. Apsolutno sam ubeđen da se nije radilo o čoveku. I prethodni slučajevi su ukazivali na tako nešto, ali ovaj...”

Gelkin čaršavom pokri telo. Taj njegov potez ljudi u sali primlše sa velikim olakšanjem i zahvalnošću.

„Šta je sa drugim vojnikom?”, upita Fon Fen.

Gelkin posegnu za drugim čaršavom. Svi u sali namah prestadoše da dišu.

Kada ga je pomerio, Kestner od šoka ispusti na pod svoju beležnicu.

„Ne razumem...” Fon Fenov glas imao je u sebi neku jezovitu rezonancu. „Njegovo telo je netaknuto.”

„Tako je”, složi se Gelkin hladno. „Nema nikakve rane... Niti unutrašnjeg krvarenja. Ništa.”

„Od čega je onda umro?”

Gelkin pokri telo vojnika čaršavom. Prilično ravnodušno pogleda svog feldkomandanta i hladnim, odmerenim glasom reče:

„Umro je od straha.”

## 9.

Gostionica *Atina* u Prizrenskoj\*( *Danas Ulica Dimitrija Tucovića.*) ulici br. 21, odmah preko puta železničke stanice, nije se, naizgled, uopšte promenila. Čitava njena unutrašnjost i atmosfera prožeta mirisom roštilja, galamom ljudi i dovikivanjem konobara vratila je Nemanju kroz vreme. S tom razlikom što preko puta stola nije sedela Ana uvrćući uvojke svoje crne kose, gledajući ga preko čašice konjaka. U takvim trenucima uvek bi postavila isto pitanje.

*O čemu sada razmišljaš?*

Žene su kao deca. Imaju nerazumljive porive da postavljaju čudna pitanja. Tako muškarce zatiču nespremljene i bez odbrane. Možda je to puka, prirodna manifestacija ženstvenosti, instinkt kojim se osvaja nešto nevidljivo, neko parče muške sujete, komadić naklonosti. Opet, možda je to neki tipično ženski način da se utvrdi poredak stvari. Nešto neumitno i iskonsko koliko i onih nekoliko reči kojima je Eva naterala Adama da zagriže jabuku. Pitanje koje ne traži odgovor, već ima samo jednu jedinu svrhu... Da iskupi ili navede na greh.

U ovom trenutku u vremenu, tako udaljenom od onog vedrog, prolećnog dana pre mnogo godina kad su on i Ana sedeli u ovoj istoj kafani, Nemanji se to neobavezno pitanje činilo kao luk koji premošćuje vreme i ponovo ih spaja.

*Nemanja ... O čemu razmišljaš?*

O čemu razmišljam? O tebi... Meni... Nama... O tome kako je lepo biti ovde, sa tobom...

*Bez tebe...*

„O čemu razmišljate, gospodine Lukiću?“, upitao ga je čovek sa kojim je sedeo za stolom, podižući glavu. Krsman je naboranog čela zurio u

karirani stolnjak, izraz lica bio mu je nekako otupeo od teških misli.

„Bio sam nekad davno ovde...”

„Zar? Pa onda zasigurno poznajete Radeta Arackog, vlasnika ovog hotela-gostionice.”

„Ne verujem da bi me se setio... Bilo je to pre mnogo godina.”

„Hajde onda da proverimo. Konobar! Pozovi gazdu!”

Nelagodno se osvrćući, Nemanja je posmatrao goste, među kojima su većina bili nemački oficiri i vojnici. Bašta *Atine* se bukvalno zelenela, od sivomaslinastih uniformi.

Rade Aracki se pojavio koji minut nakon što je konobar pred Krsmana i Nemanju stavio dve krige sa ledenim „Apel” pivom. Bio je to fini gospodin, u beloj košulji, pitomog lica koje su krasili uredno potkresani brkovi. Rade Aracki je bio prečanski Srbin u naponu srednjih godina. Poreklom iz bogate porodice iz Sente, učesnik balkanskih ratova i Prvog svetskog rata, Aracki se ipak uklopio u mentalitet i način života Nišlija. Pozdravivši se najpre sa Krsmanom, učtivo se predstavio Nemanji, a onda seo za sto.

„Kako si mi ovih dana, Rade?”, upita ga Krsman.

„Eh, kako... Kako se mora. Vidiš, dok god je kafana puna, nema problema. Al' znaš kako je. Kad postaneš gazda, prvo što moraš da naučiš: je da se žališ. Nego, nema te dugo, Krsmane... Ne sećam se kad si poslednju put svratio.”

„Znaš kako. Rade... Gošćenje po kafanama mi deluje malčice neprilično u ove dane kada prost narod nema za korice hleba.”

„Pravo veliš... Imaju na čemu da nam zamere oni koji su se jutros probudili kraj prazne sovre.

Kad smo već kod prostog naroda,.. Eto, jutros su mi komunisti opet upriličili vizitu..."

„I tebi? Izgleda da su krenuli redom, od gazde do gazde."

„Bio onaj balavi zabušant... Onaj bivši kožarski radnik..."

„Drainac?"

„E, taj. Ti se razumeš u te stvari, Krsmane. Nije li on u srodstvu sa onim Topličaninom, pesnikom?"

»Rakom Draincem? Ne, ma kakvi... Voja Drainac je negde iz šumadlje, iz neke selendre. Sačuvaj bože."

„Nude mi nekakvu saradnju. Kažu da, ako im ne pomognem, ima da mi posle rata oduzmu hotel, celu zgradu... Smeta im što kod mene dolaze Nemci da jedu i piju. Eh, ko da meni ne smeta da svakog dana gostim okupatore? Pa, ratovao sam protiv njih devetsto četrnaeste. Al' pravo da ti kažem, nijedan Švaba nije izašao odavde da mi ne plati račun. I nikad ne prave probleme, dođu, naruče, pojedu i popiju, ostave bakšiš deci. Prava gospoda. Naročito oficiri."

„Da, da...", klimao je glavom Krsman. „Ko sve nije prošao kroz ovu kafanu. Pre rata su ovde dolazili železničari i fijakeristi, tramvajdžije i špediteri, trgovci i industrijalci, glumci i žandari, putnici namernici... Ovde je Ristić hranio radnike svoje pamukare i fabrike boja. Mada, pravo da ti kažem, najviše sam voleo da sednem sa Bubanjcima, divni momci... Znate li, Nemanja, da je ovde osnovan fudbalski klub *Car Konstantin*? Baš ovde, u ovoj kafani. Kad ono beše, gazda Rade?"

„Avgusta 1932", sa izvesnim ponosom u glasu potvrdi Aracki.

„Da, da... Moj otac i ja smo bili prisutni. Eh, kad se setim kakav je to tim bio: Srba Živić, Rače Matejić, Rade Sojka, Aca Stanković, Sveta Matejić... Kasnije su svi dolazili ovde. Sasvim normalna stvar je bila da zatekneš za istim stolom navijače, igrače i članove uprave kako piju pivo i razgovaraju."

„Vratiće se ti dani, Krsmane... Ne beri brigu."

„Nisam baš nešto siguran, gazda Rade., Nego, moj prijatelj ti je bio gost na konaku ovde pre rata. Gospodin Nemanja je lekar Iz Beograda, sada je oficir kraljeve vojske u otadžbini, možda ga se sećaš..."

„Naravno...", smešto se Rade Arackl pomalo podozrlvo gledajući u Nemanju. „Beše ste konačili sa nekom damom, gospodine Lukiću?"

„Sa suprugom Anom."

„Da, da... Veoma naočita gospođa, kako je ona sada?"

„Nažalost, umrla je još pre rata."

„Moje saučešće."

„Hvala."

Rade Aracki napravi malu pauzu da bi se pozdravio sa nedićevskim oficirom koji je upravo ušao u kafanu a onda, pomalo nevešto, nastavi:

„Gledam vas, gospodine Nemanja, i nekako, kako da kažem... znate, bili ste ovde, ako me sećanje ne vara, pre više od deset, možda i petnaest godina, i ja. Ovaj... Pa, zakleo bih se... Mislim... Izgledate potpuno *isto* kao tad. Kao da niste ostarili ni dan."

„Voleo bih da je tako, gospodine Aracki...", nasmeši se Nemanja pomalo tužno. „Ali vreme je ostavilo tragove na svima nama. Na nekom više, na nekom manje.,."

„Pravo zborite, gospodine..." - klimao je glavom

Rade Aracki zamišljeno odmeravajući svaku crtu na Nemanjinom licu. „Pravo zborite... Nego... Krsmane, ne možemo pustiti tvog gosta da ode iz *Atine* a da ne proba Bojanine specijalitete...”

„Zar ne misliš da je malo rano za ručak?”

„O, pa udarite vi još kojeg 'Apela', zamezite nešto lagano pa ćemo da vas uslužimo kad ogladnite... Gospodine Lukiću...” - Aracki se okrenu ka Nemanji šireći ruke u aktu iskrene gostoljubivosti. „Moja žena Bojana je odlična kuvarica, pravi majstor... Vi morate da probate mađarski paprikaš koji ona pravi... A tek kasapski kupus...”

„U redu je. Rade", složi se Krsman. „Ostaćemo na ručku. Deder, donesi nam neki mezetluk i još piva.”

„Odma' dođe. Dete! Daj salate i dva 'ladna piva za gazdu Krsmanov sto!”

Rade Aracki se tada Izvini gostima i ode do kuhinje. Krsman nastavi da priča Nemanji o predratnom životu Niša, pomalo zaneseno i na momente nostalgично i tužno. Pornenuo mu je i kako je gazda Rade nekad živeo u selu Aleksandrovo nedaleko od grada, koje je takvo ime dobilo jer su ga naselili došljaci iz Vojvodine u vreme Aleksandra Obrenovića. Rade se ubrzo preselio u Niš, gde je jedno vreme držao kafanu *Dve lipe*, u koju je i Teofilović stariji rado odlazio da uz čašicu razgovora bistri politiku s prijateljima i komšijama.

Kako su krige piva donošene i odnošene sa njihovog stola, Krsman je bio sve življi u razgovoru. Otprilike sat kasnije, konobar im je doneo ručak. Nemanja je bio iznenađen količinom servirane hrane. Ljuti mađarski paprikaš koji se pušio iz zemljanog grneta, pasulj na tavče, kasapski kupus i



oval s roštiljem.

Ručali su uz Krsmanove priče o nikad neispunjenoj želji da postane profesor. Govorio je o svojoj fascinaciji Homerom i Šekspirom, citirao Seneku i Đuru Jakšića, a kritikovao Slobodana Jovanovića i Dragišu Cvetkovića nazivajući ih neznačicama i politikantima.

„Znate li kako je Cvetković pridobijao glasače? Prođe gradom sa kolima na kojima su pečeni ovan i dva bureta, jedno sa rakijom a drugo sa vinom... A dan pred izbore pošalje svoje ljude u Ciganmalu da podele opanke. Daju ciganiji po jedan opanak, levi, uz napomenu da će desni dobiti nakon izbora... Ako Dragiša pobjedi, naravno. Zato su Cigani kasnije imali običaj da kažu: *Jek Dragiša - duj ministri!* Jedan Dragiša - dva ministra!"

„Šta je sada sa njim?"

„Nemci ga drže u Niskoj Banji, u kućnom pritvoru, gotovo i da ne izlazi iz svoje vile *Zone*."

Krsman je nastavio priču o politici i ratu i ona ga je lagano dovela do mesta koje ga je, očigledno, najviše tištalo.

„Oni će da pobjede, Nemanja..." rekao je glasom oporim od rezigniranosti. „Komunisti. Polupismeni šegrti i rabadžlje će da zasednu na čelo ove nesrećne zemlje. Kao što fukara zajaše posrnulu ženu... Znate li kako će da izgleda ova zemlja kad se ta stoka dokopa vlasti? Evo šta se desilo carskoj Rusiji. U ime te njihove utopije o idealnoj državi, oni su ubili milione... Još samo godina ili dve dele Srbiju od iste sudbine... Ljudi kao što smo vi i ja mogu samo da čekaju kad će ova banda da ih poveša o kruške."

„Ljudi? Kao vi i ja?"

„Ne možemo mi koji se borimo za kralja, koji se zaklinjemo imenom Hristovim, da se nosimo i

proganjamo sa njima...", nastavljao je Krsman grozničavo, ne obraćajući pažnju na Nemanjino potpitanje. „Ne možemo, kao oni, da se spustimo u blato i pijemo tuđu krv. Nama vera nalaže da na kamen odgovorimo hlebom, a njima ideologija da na svaku samilost odgovore metkom u potiljak... Mi se trudimo da u svem ovom ludilu ostanemo ljudi... To jeste naša vrlina, Nemanja, ali ujedno i naša najveća slabost."

Krsman začuta načas, nervoznim pokretom ruke obrisa znoj sa čela i, gledajući u šake koje su se pomalo tresle, reče:

„Naša vera u Boga, naša čast i naši principi doveli su nas do ruba propasti... A tad iz svojih jazbina izmile ovakvi kao što je Drainac i psuju majku srpsku i majku reakcionašku..."

„Nemojte se toliko uzbuđivati..."

„Kako da se ne uzbuđujem? Vi ste poručnik kraljeve vojske, odlično znate da đeneral Mihailović gubi rat sa komunistima, da su mu saveznici okrenuli leđa... Znae za bombardovanja?"

Nemanja klimnu glavom.

„Te bombe padaju na civilna naselja, ubijaju sirotinju... Nastrada i poneki Nemač, ali to nema veze... Efekat savezničkih bombardovanja nije usmeren na nemačke snage, već na civilno stanovništvo, na goli i bosu narod... Prvi put su to uradili 20. oktobra prošle godine, usred bela dana, bila je sreda... Ubili su više od dveata pedeset ljudi, poginulo je i mnogo dece, sve smo ih sahranili u jednu grobnicu."

Krsman ovde zastade da bi iskapio pivo i doviknuo konobaru da im donese još jednu turu.

„Opet su udarili krajem marta ove godine, u po bela dana... Pobili su oko stotinu ljudi, bombe su padale čak i na gradsko groblje. A, zamislite,

nisu poštedeli ni Saborni hram, jedna bomba pala je direktno na oltar... Nemački objekti pretrpeti su neznatna oštećenja. Opet su nas udarili na Veliku subotu, pa na Uskrs... Naši saveznici, naši oslobodioci..."

„VI... Znete da Tito i njegov štab određuju mete bombardovanja?"

„Da, čuo sam za to od jednog poverljivog čoveka, rekao mi je da komunisti navode bombardere... Nisam mogao da verujem. Pa, pogledajte samo šta su uradili u Leskovcu... Namerno gađaju civilne delove grada. Razumete? Ovo nije nikakvo strateško bombardovanje. Ovo komunisti satiru svog klasnog neprijatelja. Kao da nam Nemci nisu dovoljni..."

„Jutros sam prisustvovao jednom streljanju. Usred bela dana, u samom srcu Niša... Zar se to više ne radi na Bubnju?"

Krsman duboko uzdahnu i obrisa ponovo znojem orošeno čelo nervozno se osvrćući oko sebe, tražeći pogledom konobara.

„Ne, otkad je SS pojačan novim čovekom koji je za kratko vreme stekao zavidnu... hm... reputaciju ubice."

„Major Kan?"

„Da. Baš on. Poznajete ga?"

„Čuo sam priče o njemu."

„Da, da..." - vrteo je glavom Krsman, „On... On je najveća krvopija koja je posetila Niš u toku ovog nesrećnog rata. Ne strelja on iz, kako da kažem... *praktičnih* razloga. On to radi iz zadovoljstva... Po dva ili tri puta mesečno."

„Koja mu je funkcija u feldkomandanturi?"

„To niko ne zna... Priča se da povremeno ide iz grada. Da nešto istražuje. Stalno ga možete videti sa Markom Šmitom, folksdojčerom i arheologom.

Otkad su zimus počela ona čudna ubistva, i on je nekako postao revnosniji u hapšenjima i streljanima... Iako to, vele, uopšte nije njegov posao."

„Ubistva?\*

„Da. Neko Nemcima ubija vojnike. I to na vrlo brutalan način... Narod svašta priča... Kažu da su vojnici nalaženi pokidanih udova ili sasvim iskasapljeni... Kažu da im je neko pio krv..."

„Krv?"

„Da. Ali to su samo priče... Znate, narod je uplašen pa izmišlja svašta, preuveličava."

Nemanja začuta na nekoliko trenutaka prepuštajući se mislima. Znao je koji zadatak mu je poveren i šta treba da čini. Znao je i koga treba da traži. Jedino što nije znao zašto. Zašto su ga baš sada poslali u Niš? Zašto se baš sada dešavaju sve te bizarne stvari? I konačno... Zašto Dragutin baš njemu piše pisma kad ima toliko drugih ljudi koje je unesrećio i od kojih bi valjalo da traži oprostaj?

U tom kovitlacu pitanja Nemanji nehotice sa usana skliznu jedna reč:

„Anenerbe..."

Krsman, koji je dovršavao ko zna koje po redu pivo, podiže obrve i upita ga:

„Nešto ste rekli?"

„Ne, ne..." - Nemanja zavrte glavom. „Samo sam u mislima malo odlutao... Ništa bitno... Možemo li da krenemo?"

„Naravno, gospodine Lukiću."

Obojica ustadoše. Krsman pozva konobara i plati mu račun, a onda krenu za svojim gostom.

Dok su izlazili iz bašte *Atine*, Nemanji se učini da čuje kako ga neko pita:

*O čemu sad razmišljaš?*

## 10.

Dok je sa ađutantom ulazio u zgradu feldkomandanture i peo se masivnim stepenicama prekrivenim crvenim tepihom, Oto fon Fen je razmišljao o jednostavnoj prefinjenosti zgrade u kojoj se nalazila komanda grada. Spolja je podsećala na džinovsku kornjaču, sa velikim pročeljem i fasadom ukrašenom stubovima u rimskom stilu, a unutra, iza debelih zidova, carevale su germanska praktičnost i ekonomičnost prostora. Bilo je očigledno da je sve to zamislio i realizovao bečki arhitekta. Bilo mu je drago što boravi na jednom ovakvom mestu, potpuno različitom od balkanske kasabe koja je Niš bio do pre samo neku deceniju. Zgrada feldkomandanture uzdizala se na desnoj obali Nišave, u neposrednoj blizini turskog utvrđenja. Sa njegovih prozora jasno se videla šizofrena suština Balkana. Niš kao da je bio oličenje te suštine. Iznad krovova od crvene ćeramide uzdizali su se zvonici Saborne i Svetinikolske crkve maltene odmah pored minareta Islam-agine džamije. Bele kuće od tugle i drvenih greda stajale su tik uz nove zgrade, napravljene od solidnog materijala, u austrougarskom stilu i sa diskretnim uplivom moderne. U Nišu su se sudarale Azija i Evropa, novo i staro, prošlo i buduće, sveto i profano, bogato i siromašno, zemlja i kamen, komunisti i nacionalisti, izdajnici i patriote...

Ljudi,..

...i zveri.

Sve to je bilo negde napolju, izvan sigurnih debelih zidova zgrade nekadašnjeg načelstva i sedišta Moravske banovine, i koliko se Oto fon Pen

trudio da razume sve te oprečne stvari koje je sjednjavala jedna sudbina i jedno parče zemlje na mapi Balkana, toliko se u njega uvlačio neki nedefinisani strah od sveg tog ludila koje nije mogao da shvati.

Kada su se popeli na drugi sprat, on se obrati poručniku Kestneru:

„Video sam pre neki dan u izveštaju da se jedan deo konjskog i govedeg mesa ukvario. Šta su magacioneri s tim učinili?“

„Nameravamo da ga bacimo.“

Fon Pen klimnu glavom i ne reče ništa. Kada su se obreli u feldkomandantovoj kancelariji, on na stolu raširi jednu od vojnih mapa grada i prstom pokaza na deo gde je bio železnički depo.

„Hoću da se sve ukvareno meso donese u magacin 11. Ovde. Neka ga bude što više... Sve što možete da nađete... I neka sanduci budu otvoreni, da se oseti miris.“

„Mislite *smrad*?“, gotovo zgađeno upita Kestner.

„Kako god hoćete... Taj magacin je tik uz železnički depo. Postavite straže ovde, ovde i ovde... Jedna četa neka bude u donjem bloku, na ulazu, neka bude u pripravnosti... A druga neka se stacionira ovde, pri vrhu... Mi ćemo biti u načelnikovoj kancelariji... Neka nam tamo donesu nešto za jelo. I izvesnu količinu piva.“

Kestner ga pogleda začuđeno.

„Razumem. Treba li još nešto?“

Fon Fen posegnu u džep, izvadi svežanj ključeva i pruži mu.

„Pošaljite vojnika u moj stan. U spavaćoj sobi je drvena škrinja U njoj je u žuto nepromočivo platno uvijen moj lovački karabin. Neka mi ga donese.“

„Idete u lov?“

„Moglo bi se reći.“

„Na jarebice, kod Južne Morave?“

„Ne baš...“, promrmlja pukovnik a onda pogleda svog ađutanta koji je smušeno stajao kraj stola. „Večeras lovimo nešto *divlje*, Kestneru.“

## 11.

Petrinja Rajevski je tog jutra nahranila živinu, istrsila korov iza kuće, ubrala nekoliko ruža u dvorištu a decu poslala kod sestre u Nišku Banju. Skuvala je i ručak, bledunjavu čorbu sa nekoliko zrna pasulja, iz džaka koji joj je nepoznati dobročinitelj pre dve nedelje prebacio preko ograde. Ušavši u kuću, stala je ispred ikone svetog Luke, porodičnog zaštitnika, i zapalila kandilo trudeći se da ne primeti zid napukao od detonacije nakon uskršnjih bombardovanja. Promrmljala je kratku molitvu a zatim sela za sto i počela da ljušti jabuke.

Čula je škripu kapije i ugledala čoveka koji se pojavio na ulazu. Bio je visok, od glave do pete obučen u crno. Pušio je duguljastu cigaretu i sa radoznalošću gledao oko sebe. Pratio ga je omanji gospodin u finom odelu koje mu je stajalo pomalo komično jer se ugojio baš tamo gde ne treba. Petrinja je u njemu prepoznala arheologa koji je živio u velikoj kući na Apelovcu. Šurovao je sa Nemcima i stalno nešto petljao, najviše na mestu gde je, kako vele stariji, rođen česar Konstantin.

„Ne boj se, ovaj čovek je došao da te nešto pita...“, reče Šmit ušavši u sobu. a onda se na nemačkom obrati oficiru.

„Hoćete li da vam prevodim?“

„Nema potrebe, ja govorim ruski“, reče Kan.

„Puni ste iznenađenja, majore.“

Kan priđe stolu za kojim je bila Petrinja i prezrivo je odmerl pogledom.

„Ti si Petrinja Rajevski?“

„Da.“

„Otac ti je bio ruski Ciganin?“

„Jeste.“

„Ti znaš, šta ml mislimo o Ciganima?“

Petrinja podiže glavu i pogleda ga u oči.

„A koji ste to vi?“

„Mi? Mi smo potomci boga Tora. Mi smo osvajači Evrope. Mi smo polazna i ishodišna tačka sveta.“

Petrinja ne odgovori, samo nastavi da ljušti jabuke. Kan je neko vreme kružio oko stola pušeci cigaretu, njegove crne uglačane čizme škripale su dok je koračao po podu od natrulih dasaka.

„Čujem da si vešta sa viskom.“

„Dobro ste čuli, majore.“

„Da li si voljna da ga upotrebiš?“

„O tome već moram da razmislim.“

Kan baci opušak na pod i nagazi ga. Naže se ka Petrinji i unese joj se ulice.

„Onda razmisli dobro, ciganska kučko, jer sam ja poznat kao čovek koga je lako dovesti u iskušenje... Ako se to desi, zguliću ti kožu sa mesa isto tako kako ti guliš tu koru sa jabuke. Jesi li me razumela?“

„Jesam. Vaš ruski je prilično dobar, majore... Znete kako... Svako radi ono za šta je predodređen... Vi ste predodređeni da budete ubica. A ne može se biti ubica ako nema žrtve, zar ne? Zato sam ja ovde. Baš ovog dana, baš u ovom času, baš na ovom mestu...“

„Gospodin Šmit mi je rekao da si ti u stanju da... vidiš... stvari. Je li to tačno?“

„Ja vidim samu deo oblika stvari koje će doći...“



Fragmente... Od kojih se može ali i ne mora sklopiti mozaik. Kada sam se jutros probudila, videla sam crnog čoveka na pragu svoje kuće, i debelog psa kako mu liže čizme... I videla sam crvene ruže i slabu čorbu sa par zrna pasulja. Videla sam i svetog Luku kako ml se osmehuje. I tada me vlše nije bilo strah."

„Svetog Luku?" Kan se cinično naceri. „Zanimljivo. Stvarno je više nego groteskna ta vaša hrišćanska samoobmana. Jevrejin koji je umro na krstu i njegovim svecima..."

Kan Iz džepa bluže izvadi presavijeni komad hartije. Rastvori ga i položi na sto ispred Petrinje. Bila je to mapa na kojoj su se lako dali prepoznati isločni delovi grada koje je sekao Via Militaris,\* (*Stari rimski vojni put koji je išao kroz Sićevačku klisuru.*) pri samom dnu bio je natpis na latinskom. Počela je lagano da sriče čudne stihove koji su počinjali sa *Arcana Constantina*:

„Konstantinova tajna, sveta tajna..."

„Oho..." Kan se opet naceri. „Ovde i domačice imaju klasično obrazovanje. Znaš latinski?"

„Da", promrmlja Petrinja. „Otac me je naučio."

„Lepo. Onda prevedi to do kraja. Možda ti bude od koristi."

Petrinja se nakašlja i sa naporom počne da proučava požuteli komad hartije.

„To je... pesma."

„Može i tako da se kaže."

„Govori o česaru i..." - Petrinja za trenutak začuta. Zatim oprezno nastavi: „I o nečem čega se *plašio*"

„Konstantin se ničega nije plašio." Mada je u sebi imao mnogo nadmenosti, Kanov glas nije zvučao preterano ubedljivo.

Ne obazirući se na ono što je oficir upravo

izgovorio, Petrinja poče da čita stihove ispisane u dnu mape:

*„Konstantinova tajna, sveta tajna  
kamen ispod mog jezika  
bodež u mom srcu  
mrak što curi iz utrobe  
tamo gde sam zasekao mačem  
Konstantinova tajna,  
Konstantinov nemir  
oči velikog Sunca  
i ćutanje Jagnjeta božjeg*

*Konstantinova tajna,  
Konstantinov greh  
slutnja urasla u meso  
strah koji drobim u zubima..."*

Petrinja Rajevski prestade sa čitanjem i rukom koja je lagano počinjala da drhti oprezno odloži mapu u stranu.

„Šta je bilo?", upita je Marko Šmit.

„Dalje je nečitko."

„Pa šta? To je samo pesma. Znamo i ko ju je napisao."

„Nije to samo pesma, gospodine..."

Petrinja ustade i ode do kredenca. Iz jedne od fioka izvadi visak privezan na dugi svileni konac. Vratila se i zastade zagledavši se u mapu. Kan je bio fasciniran gledajući je kako uz neku prastaru tužbalicu na njemu nepoznatom jeziku počinje da vrti visak nad mapom. Posle nekog vremena visak se zaustavi na određenom mestu.

Kan pogleda u mapu.

„Bili ste u pravu, Šmite. Tamo je."

„Rekao sam vam..."

Esesovac posegnu za papirom i vrati ga u džep.

„Znaš li šta si nam pokazala?“, upita Petrinju.

„Ne.“

„Verujem ti. I zato te neću ubiti.“

„Ja... Mislim da bi trebalo da nađete ostatak ove... bajalce. Mislim da je to vrlo bitno.“

»Nikog ne zanima šta ti misliš“, reče Kan suvo.

Šmit i njegov pratilac krenuše ka izlazu, ali kad su bili u dovratku, zaustavi ih Petrinjin glas.

„Prvo što ste osetili jutros bila je vaša sopstvena krv. Kada ste se posekli ispod levog obraza... Bijač je bio otupeo pa ste pritisli više nego inače. Ta neravnina na vašoj bluzi... Vojnik koji vam je dodeljen za posilnog malo je lenj i nespretn. Udarili ste ga toliko jako da su mu ispala tri zuba... Zato trljate levu šaku.“

„Otkud ti...“, promrmlja Kan još uvek okrenut leđima.

„Negde u pesku ste zakopali stvar za koju mislite da je izuzetno vredna...“, nastavi Petrinja jednoličnim glasom u kome gotovo da nije bilo emocija.

Kan položi ruku na futrolu sa pištoljem.

„Planirate da se vratite i iskopate to posle rata. Ali grešite, majore Kane...“

Laganim pokretom esesovac izvuče svoju dugu devetku iz kožne futrole na pojasu.

„Nećete se vratiti. Jer će te i vi... baš kao i ta stvar.. .“

Začu se zvuk repetiranja.

„...biti zakopani.“

Olovna tišina vladala je u sobi Kan je i dalje bio okrenut leđima Petrinji, Šmit ga je gledao u lice, ali nije se usuđivao da ista izusti.

„Ti ne znaš ništa o meni, ženo...“, prozbori Kan glasom od koga se Šmit naježio.

Sobom su se širili miris tamjana i miris jabuka, letnja vrelna isijavala je sa prozora na kome su dva razbijena okna bila zapašena krpama, fitilj na kandilu ispred ikone svetog Luke lagano je dogorevao.

Kan vrati pištolj u futrolu, sigurnim korakom izađe iz kuće i krenu ka dvorišnoj kapiji. Šmit gegavim koracima požuri za njim.

Petrinja Rajevskl duboko udahnu topli letnjl vazduh, zatim lagano priđe ikoni svetog Luke na zidu i prekrsti se.

Dok je stajala tako, ukočena i smerna kao na liturgiji, učini joj se kako se lice ikonoplsano na komadu drveta smeši.

## 12.

Na železničkom depou, u kancelariji načelnika za nabavke pozadinskog dela 717. pešadijske divizije veoma je živo. Kapetan Ekart ne krije zadovoljstvo što mu je stari ratni drug Herman Rihter došao u neoficijelnu posetu koja je, pod paravanom službene istrage, bila pretvorena u gozbu začinjenu prijateljskim pričama, dobrom hranom i alkoholom u izobilju.

Posluženje za stolom sastojalo se od piletine, goveđeg mesa iz konzerve, mnogo povrća i mladog domačeg sira. Rihter je doneo i teglu grčkih maslina koje je žvakao u slast, ispijajući domaću prepečenicu. Kada se negde oko deset sati pojavio feldkomandant Fon Fen, Ekart i Rihter su bili već propisno zagrejani.

Ekart, visoki Bečlija zift crne kose i grubog lica na kome su se isticala dva upadljiva ožiljka na

bradi i vratu, ustade da se prijateljski pozdravi sa Fon Fenom, koga je poznavao još iz vojne akademije. Nakon što je to učinio, znatizeljno je upro prstom u zavežljaj nepromočivog platna koje je feldkomandant nosio sa sobom.

„Šta imaš ovde, Oto? Neku lokalnu đakoniju? Par boca francuskog vina?”

Oto fon Fen se nasmešl i, odmotavši nepromočivo platno, Izvuče stari lovački karabin svoga oca.

„O, bože na nebesima", oduševljeno reče Ekart, gladeći dugačku cev. „Kakva lepotlca!" Fon Fen skinu vojnički mantil i okači ga na čiviluk, zatim položi karabin na sto i sede. Rihter ga ponudi rakijom.

„Domaća prepečenica... Pravi nektar. Malo je jača, ali na to smo navikli, zar ne?”

„Gospodo oficiri...", pomalo svečanim glasom prozbori Fon Fen. „Pijem u vaše zdravlje i za brzi kraj ovog prokletog rata. Živeli."

„Živeli!", odgovorife uglas i iskapiše čaše.

Ekart posegnu za karabinom i, uzevši ga u ruke, s neskrivenim divljenjem poče da ga razgleda.

„Misliš da ćeš ovim nočas uspeti nešto da upucaš, Oto?”

„Probaću."

„Nije ovo lov na divlje svinje u Crnoj šumi... Vidiš da na Balkanu imaju neku drugačiju vrstu divljači."

„Kako god bilo... Na metke nije otporna."

„To sigurno... Ali da ta... životinja... Želi pokvareno konjsko meso, ne bi napadala naše vojnike."

„Ne napada ona samo vojnike, već i sve ostale... S tim što mi nemamo uvid u ubistva civila. Kada nekog nađu izmasakriranog na ulazu

u grad, ne zna se tačno koja životinja je to učinila... Vuk, komunista ili četnik. Građani ne prijavljuju takve stvari."

„Zašto?“

„Boje se zveri."

Ekart slegnu ramenima pokušavši da dokuči suštinu dvosmislenog odgovora, a onda se seli da mu je čaša prazna.

„Pa, kad je već tako... Ništa nam ne smeta da se napijemo."

„U Rusiji... samo ovo nas je držalo", jetko primeti Rihter. „Prvo ubiješ pola litre konjaka... A onda ideš da ubiješ boljševika. Ili on tebe."

„Zar obaveštajna nije imala neke druge, delikatnije zadatke?", upita Fon Fen.

„Delikatnije? Svaki zadatak na ruskom frontu bio je delikatan. Vidiš kako se samo delikatno povlačimo... I kako delikatno ginemo kao crvi. To je firerova... delikatna strategija."

„Hajde da se, u to ime, delikatno napijemo!". bio je uporan Ekart sipajući piće.

„Tako je, družee... Vreme je da se pređe na pivo", složio se Rihter.

Uz obilnu večeru i litre hladnog piva, tri oficira su čavrljala o različitim temama do dugo u noć, pokušavajući da zaborave ko su, šta su i gde se nalaze. Negde oko pola dva nakon ponoći, Rihter je tresnuo tešku kriglu o sto i neobičnim gestom ruke, koristeći palac i kažiprst, zaplićući jezikom odebllallm od pića, počeo sagovornicima nešto da objašnjava.

„Vidite?" - obliznuo je usne sladostrasno. „One Imaju taj mali, maaaaali čmar... Ovolicni!"

„Sve Grkinje?", upita dobrano pijani Ekart s neskrivenim zanimanjem.

„Eh, sve? Pa nisam ih sve pregledao."

„Kako nisi? Pa ti si obaveštajac, Hermane... Posao ti je da dolaziš do takvih strateških informacija o neprijatelju!"

„Znaš, njima vera zabranjuje seks pre braka. Zato vole to da rade otpozadi."

„Da se jebu u dupe?"

„Tako je, kapetane Ekarte, volim što stvari nazivate pravim imenom... Dakle, kada se kasnije udaju, ona stvar im je netaknuta... Za pozadinu to baš i ne može da se kaže."

„Čekaj, čekaj, Hermane..." bunio se Ekart. „Zar analni seks nije takođe seks?"

„Pa, nije... U stvari... Ne znam... Ali je devojkica posle njega i dalje nevina. Bitno je da je ribica čitava, a šta je njena vlasnica radila sa ostatkom tela koje je uzela na revers od dobrog Gospoda, to se budućeg muža i familije ne tiče."

Ekart prasnu u smeh, gromoglasno i pijano. Rihter se okrenu ka Fon Fenu, koji je lagano ispijao pivo i grickao masline.

„Vidiš ti kako je samo her oberst\*( Oberst-pukovnik.) ćutljiv i dostojanstven, čak nije ni mnogo pijan... E, to ti je, moj Ekarte, viteško nemačko plemstvo!"

Pukovnik Fon Fen se nasmeja od srca na ovu pošalicu, ustade sa stolice i uze mantil sa čiviluka.

„Hm, Oto? Kuda si se zaputio?"

„Zov prirode, Hermane... Ovo silno pivo izaziva određene... nagone.“

„Savetujem ti da to učiniš dole, na depou, pored nekog vagona... Poslednji put kada sam pišao u nekom od magacinskih toaleta, imao sam utisak da sam se spustio u rov prepun mrtvih Francuza. Ovi pozadinci su strašno aljkavi ljudi. Za ime božje, Ekarte, vršiš li ti ikad inspekciju

svojih prostorija?"

„To rade niži oficiri."

„Svima trideset posto od plate! Jesi li čuo, feldkomandante?"

Fon Fen klimnu glavom i krenu ka izlazu.

„Znaš li šta bi ti na ovo rekao her Gebels?", nastavio je Rihter podrugljivim tonom. „U ovom odsudnom času za slom neprijatelja Rajha... kada boljševička vojska biva potisnuta silovitim napadima Vermahta... a Evropa uviđa svu veličanstvenost nepogrešivosti našeg firera... pozadinci u Feldkomandanturi 809 seru van rupe!"

„...i time direktno urušavaju ugled nepobedivog nemačkog vojnika!", gotovo vrisnu Ekart i ponovo se luđački zasmеja.

Fon Fen je sišao stepenicama do dvorišta, osvrnuo se levo i desno, i, ne mogavši da odredi u kom je pravcu toalet, odluči da poslušа svog prijatelja. Prošetao se do depoa i tamo zatekao jednog od stražara koji ga je zbunjeno pozdravio nespretnim i nimalo vojničkim pokretom ruke.

„Voljno, vojniče...", promrmljao je gledajući sa zanimanjem redove vagona. „Je li mirno ovde?"

„Stanje redovno, gospodlne pukovniče.“

„Nisi primetio ništa sumnjivo?"

„Nisam, gospodine pukovnice.\*

„Dobro. Postaraj se da.. ."

Dug i gotovo nestvaran jauk zapara tada mesečinom posrebreno nebo iznad njih. Od njega se Fon Fenu nakostrešiše dlačice na vratu.

„Psi lualice, gospodine pukovniče", znalački reče vojnik. „Ima ih mnogo u okolini. Gladni su, pa tumaraju s one strane žice."

„Ovo nije zvučalo kao pas, sinko."

„Mogu da proverim, ako želite."

„Učini to."



Vojnik repetira pušku i krenu ka vrhu nepomične kompozicije gde se u mraku nazirala žičana ograda razapeta preko betonskih stubova. Kada je došao tamo, skrenuo je levo. Fon Fen je čuo kako njegove vojničke čizme gaze po tucaniku proizvodeći težak zvuk kao da neko zubima drobi kamenje. Prošlo je minut ili dva i vojnik se pojavio sa leve strane, pored jednog od praznih teretnih vagona i pušku je već bio obesio o rame.

„Kao što sam rekao, gospodine pukovniče...” - slegao je rutinski ramenima. „Stanje je redov...”

Njegovo pitomo, neupadljivo lice mladića koji samo što je izašao iz puberteta postade iskrivljena maska bola i užasa kada ga je za levi obraz dograbilo nešto što je pukovnika Fon Fena istovremeno podsetilo na ljudsku šaku i deformisanu životinjsku kandžu. U silovitom trzaju, ruka-kandža otkinula je stražaru ceo levi obraz i dobar deo kože i mesa sa vrata. Praćen urlikom nesrećnog momka koji je u sebi sadržao talase strahovitog bola, jedan oštri mlaz krvi šiknu iz vratne arterije pravo na lice feldekmandanta. Već sledećeg trenutka stražar bi odvučen u mrak dok je njegovo vrištanje pratio neljudski urlik zveri. Nisu prošle ni dve sekunde kad se ona ponovo pojavila.

Mahinalno, gotovo automatskim pokretom tela skoro paralisano od straha, Fon Fen potegnu pištolj i instinktivno, nagonski, počeo da puca. Krv ubijenog vojnika slivala mu se niz čelo pravo u oči i video je samo plimu crvenog bola pomešanu s mrakom i neznanim užasom u njemu.

Stvorenje, šta god ono bilo, u lakom, gotovo apсурnom skoku, pope se na vrh vagona. Pukovnik Fon Fen obrisa tuđu krv sa čela i očiju i u razlomljenoj kakofoniji začu glasove svojih vojnika, zvuk sirene, a koji sekund potom - i prve pucnje.

Stvor se ponovo pokrenuo, bio je toliko brz da se u mraku mogao videti samo njegov obris. Lakoćom kojom se mačka vere uz drvo, zver je skočila na drugi, zatim na treći vagon. Obasjana hladnom mesečinom, bez zvuka je prešla veliki prostor u samo nekoliko neverovatnih skokova. Vojnici i oficiri u potpunoj pometnji protrčaiše između vagona pokušavajući da upucaju ono što ne vide. Promišujući cilj, salve plotuna ispuniše bistro zvezdano nebo. Sve su to pratili panična vika i nečiji glas koji je bespomoćno zapomagao:

„Olivere! Oliverere! Gospode, Oliverere, prestani da krvariš!”

A onda, dok su se pucnjava i povici stapali u huk koji mu se rastapao u glavi, Oto fon Fen se okrenu i ugleda stvorenje kako stoji na kraju kompozicije, pri samom dnu depo. Tada, uz divlji urlik, negde na pola puta između rezanja i ljudskog vriska, stvor ispruži ruke ili šape ka praznom prostoru ispred sebe... i skoči pravo u mrak.

Između ivice poslednjeg vagona i ograde iza koje se stvorenje prizemljilo bilo je najmanje deset metara. Nekoliko vojnika pritrča do tog dela koji je depo delio od brisanog prostora i zapuca u tamu.

Jedan vojnik, očigledno bolničar, dotrčao je do feldkomandanta i počeo da vadi zavoje iz torbice koju je nosio.

„Gospodine pukovniče! Gde ste ranjeni?”

„T... t... To... Nije... Nije...”, mucao je Fon Fen odmičući se.

„Ne vidim ranu! Je li na čelu? Na temenu?”

Fon Fen ga grubo odgurnu i napravi još dvatri nespreatna koraka.

„Pusti me, prokleti idiote! Čuješ li?”, zaurlao je mahnito. „To nije moja krv! TO NIJE MOJA KRV!!!!”

Dok se svet oko njega razlivao u hiljadu nijansi

crne i crvene boje, Fon Fen pokuša rukom da se pridrži za vagon iza sebe. Osećao je kako mu šaka dodiruje hrapavu površinu smolom prefarbanog drveta i dok je padao unazad, učini mu se da su zvezde na nebu iznad Niša milioni očiju koje zure u njega.

**KRAJ PRVOG DELA**

## Drugi deo

### NASLEDE PREDAKA

Nemac je dobro upućen u prečice ka Haosu.

**Fridrih Niče**

Postoji samo izbor između života i smrti,  
između pobeđe i propasti i između slave i sramote  
- bićemo ili pobednici ili žrtvena jagnjad.

**Adolf Hitler**

*Hitler kaže: »Nudim vam borbu, opasnost i smrt"; a posledica je da mu se cela nacija baca pod noge. Kasnije će se oni možda predomisli kad im sve to dozlogrđi, kao što je bio slučaj za vreme prošlog rata. Posle nekoliko godina klanja i gladovanja »najveća sreća za najviše ljudi" dobra je krilatica, ali ovog trenutka za njih je još bolja:*

*»Bolje užasan kraj nego užas bez kraja".*

**Džordž Orvel**

*New English Weekly, 21. marta 1940.*

## 1.

Zvuk doboša mešao se sa brundanjem motora vojnog kamiona i žamorom mase. Vojnici u sivomaslinastim uniformama postrojili su se ispred zida duž kojeg su stajali osuđenici ruku uvezanih kanapom.

Nemanja je slušao glas dobošara koji je prvo na nemačkom, a onda na srpskom jeziku čitao proglas: *U ime Rajha... neprijatelji naroda... napad... banditi... biće streljano...*

Drevno zlo curi kroz pukotine istorije, a ruke čovečanstva nemaju dovoljno prstiju da ih zatvore. Jednom davno, Nemanja Lukić pogledao je u oči arhitektima sveg ovog užasa i te oči su uzvratile pogled. Zbog toga sada stoji na ovom mestu trudeći se da se ne seća, da zaboravi, da izbriše sve ono u sebi što ga je uprljalo spoznajom težom od svakog greha...

Ali scena u koju gleda podseća na apsurdni deža vi.

Ovoga puta sve je kristalno jasno. Obrisi straha na licima vezanih ljudi oštri su i lako vidljivi. Zid iza njih prostire se ogroman i beo poput neme beskonačnosti. Beli beskraj u koji će svi oni potonuti trenutak nakon što komandant streljačkog voda izgovori naredbu za paljbu.

Čovek koji komanduje visoki je oficir u dugačkom, crnom kožnom mantilu. On stoji leđima okrenut masi koja prisustvuje pogubljenju.

*Anenerbe...*, pomisli Nemanja. *Nasleđe predaka. Ta hladnoća i sistematičnost u ubijanju. Je li to sve što ste nasledili od svojih germanskih praotaca? Je li to ono što vas čini višom rasom?*

Slike koje mu promiču pred očima neobično su žive: hiljade frustriranih i euforičnih lica, njihove desne ruke podignute u znak trijumfa i u slavu Vođe, rulja koja urla *Zieg Hell*, gradovi u plamenu...

...I Vagnerove note odsvirane na klaviru.

U devet izjutra, u sobi sa čijeg prozora puca pogled na jedan svetli dan u ne tako davnoj prošlosti.

Hajnrih Kan se okreće i gleda prema ljudima koji su se okupili na Trgu kralja Milana, nedaleko od mesta gde ćirilično slovo T napravljeno od drvenih greda formira vešala sa kojih vise dva mrtva tela oko kojih se roje mušice. U uglu usana stoji mu tanka duguljasta cigareta iz koje se vije jedva vidljiv dim. Na ruke navlači kožne rukavice, kao hirurrg spreman da uradi neki neprijatan i mučan zahvat.

Za trenutak, pogled mu se sreće s Nemanjinim.

Nemanja prepoznaje nešto u tim ledenoplavim očima. Nešto zversko. Nešto *svoje*. Ali drugačije po prirodi i svrsi.

Hajnrih Kan uz elegantni pokret rukom izriče naredbu, čuju se pucnji i ljudi padaju kao snoplje, gotovo svi u istom trenutku, i taj prizor iza Kanovih ramena Nemanji deluje živopisno na neki jeziv način. Može da ih vidi, svaku žrtvu ponaosob, kako u odsečnom trzaju, prostreljene kuršumom, padaju na zemlju, svaka sa drugačijim izrazom na licu.

Seljak u kožnom gunju, dva mladića desno od

njega, žena u širokoj seljačkoj suknji, još jedan mladić, neki crnoberzijanac u odrpanom kicoškom odelu i na kraju...

...taj dečak koji će večito imati dvanaest ili trinaest godina.

On je poslednji zdesna, na njegovom detinjem, pegama posutom licu Nemanja jasno može da vidi pre izraz iznenađenja nego straha. Taj mali i ne zna šta mu se dogodilo i sve to, čak i sama smrt, za njega je jedan bezbolni, u belo obojeni trenutak.

Kan cigaretu rutinski baca na zemlju i gazi uglačanom čizmom. Zatim elegantnim pokretom vadi pištolj i kreće ka zidu. Jedan pucanj u potiljak, drugi, treći... Prekoračuje tela kao da su vreće s peskom. Toliko je koncentrisan na ono što čini da mu je lice zategnuto, kao okamenjeno. Na kraju stiže do dečaka. Nišani, povlači obarač... Čuje se ravnodušno „klik". Kan pritiska obarač još jednom, pa još jednom. Počinje da mrmlja sebi u bradu, zatim vraća pištolj natrag u futrolu i iznerviranim glasom doziva nižeg oficira koji je stajao kraj kamiona.

Uzima njegov pištolj. Odmiče se malo i nišani.

U tom trenutku vreme kao da je stalo za Nemanju Lukića.

Zurio je nem u prizor pred sobom osećajući kako ga spoznaja dotiče ledenim prstima tačno po mestu na kom bi trebalo da bude srce. Svaka bezdušnost ima svoj koren i svoju svrhu... Ako su ovim svetom hodili ljudi poslati da donesu dobrotu i spasenje, zašto ne bi i oni koji su došli da u njega donesu zlo i stradanje?

Nemanjine misli prekinu pucanj koji je dečaku razneo pola lobanje. Na mestu gde je pre nekoliko sekundi bila oslonjena mališanova glava ostade

ogromna krvava mrlja, a Hajnrih Kan, uz smešak pun samozadovoljstva, vrati pištolj podoficiru.

Iz zvučnika okačenog na vrh obližnje bandere začu se isprva pucketanje, a zatim zvuci klavira i violine... Lagani povetarac poče da nosi Mocartove note niz niske ulice opustele od rata.

## 2.

Telo vojnika ležalo je na zemlji u nekom čudnom, skarednom položaju. Prsti jedne šake bili su mu zariveni duboko u zemlju, kao da je u tom grču bio sabran sav njegov strah. Telo nesrećnog mladića okruživala je ogromna lokva krvi, a tragovi sakaćehja bili su više nego očigledni.

Oto fon Fen zgroženo pogleda u taj zgrčeni komad mesa oko koga su se rojile muve i upita:

„Gde mu je glava?”

Nastupi tajac, oficiri se uskomešaše i jedan od njih, napokon, poluglasno reče:

„Nismo je našli, gospodine pukovniče.

„Niste?”

„Ne. Pretražili smo čitav teren u krugu od nekoliko stotina metara, ali glave nema.“

„Pokrijte ga.“

Jedan od vojnika pokri obezglavljeno telo vojničkim čebetom. Oto fon Fen se okrenu ka Rihteru, koji je ćutke stajao i gledao ceo prizor s nekom apsurdnom ravnodušnošću. Njih dvojica krenuše stazom koja vodi gore, na drum kraj koga je prolazila pruga. Telo je pripadalo jednom od vojnika koji su sinoć pošli da pročešljaju teren oko železničkog depoa.

„Kako se osećaš?”, upita Rihter.

„Dobro, valjda...”

„Sinoć sam za trenutak pomislio da smo te



izgubili."

„Bio sam kratko bez svesti, to je to."

„Kad sam te video onako okrvavljenog lica..."  
Rihter zavrte glavom. „Mislio sam da ti je ta stvar uradila nešto strašno."

„Na sreću... ili nesreću... to nije bila moja krv. A onaj trenutak... slabosti... bio je posledica šoka."

Popeše se neravnom stazom do vrha bedema i kada su stupili na prašnjavi drum, Rihter pogleda u svog feldkomandanta.

„Šta je?", upita Fon Fen.

Obaveštajac je oklevao koji sekund, nervozno gledajući niz drum gde ih je tridesetak metara niže u upaljenim kolima čekao vozač.

„Jesi li *video* tu stvar?", upita gotovo bojažljivo.

„Video sam nešto...", odsečno reče Fon Fen, glasom ispunjenim nelagodnom. „Ali je to više bila senka i zapazio sam te... oči. Crvene. Sijale su u tami kao ugarci."

„A lice? Telo? Je li to... bio čovek? Ili životinja?"

„Bio je... Ne znam. Video sam šaku. U stvari, nisam baš bio siguran da je u pitanju šaka... Šta god da se dohvatilo lica onog nesrećnog momka sigurno nije pripadalo čoveku."

„Razumem."

Krenuše niz drum i Rihter zastade na pola puta do automobila.

„Dobio sam sinoć važnu depešu iz Beograda."

„Šta se kaže u njoj?"

„Navodno, prema dobro obaveštenim izvorima, u gradu je trenutno visoki oficir Britanske obaveštajne službe."

„Jesu li dali neke detalje?"

„Ništa. Osim njegovog šifrovanog imena."

*Serafim"*

„Serafini?" Fon Fen se začuđeno namršti.

„Da."

„Kakve su instrukcije?"

„Standardne. Pojačati budnost i borbenu gotovost, sprovesti racije. Izvršiti inspekciju više objekata, rasporediti patrole..."

„Šta misliš, po kakvom se zadatku obreo ovde?"

„Eh, to može da bude svašta... Pretpostavljam da ima veze s ovom situacijom u Bugarskoj i, naravno, sa bombardovanjima... Možda im trebaju obaveštajni podaci o terenu, rasporedu trupa, moralu vojske i stanovništva, slabostima naše odbrane..."

„Sumnjam. Vidiš da gađaju nasumice. Nije im bitno koga."

„Može im se. Dobijaju rat."

„Kad smo već kod toga... Kakve su vesti s novog fronta?"

„Amerikanci i Englezi probijaju našu odbranu u Francuskoj. Napreduju neverovatno brzo. Velike su šanse da duboko zađu u francusku teritoriju. A kad se to desi... znaš i sam. Otvoren im je put prema Otadžbini. Sa dobrim tempom i strategijom mogu da budu u Berlinu do Nove godine."

„To se neće desiti."

„Siguran si?"

„Naravno. Ako stvari krenu naopako, uvek možemo sklopiti mir. Makar i separatni."

Rihter se nasmeši. Bilo je nečeg pomalo tužnog u tom njegovom smešku.

„Daj, molim te, pukovniče... Zar ti firer liči na nekog ko želi da se pogađa o miru sa Ruzveltom i Čerčilom?"

„Nikad nisam razmišljao otome... Ali sad..."

„Veruj mi, stari družo...” Rihter zastade, oprezno se osvrnu oko sebe a zatim reče:

„On će ratovati do poslednjeg čoveka. Makar taj poslednji Čovek bio on sam.”

Feldkomandant ne odgovori. Ušavši u auto, smestiše se na zadnje sedišta. Dok su se vozili ka gradu. Fon Fen upita:

„Jesi li pronašao onog novinara čije sam ti podatke dao?”

„Jesam. Poslao sam po tumača, pa kad dođe, možeš porazgovarati sa njim u zgradi feldkomandanture. Zašto si tražio baš njega?”

„On je dobro upućen u ono što me zanima.”

„A šta jeto?”

Dok su prolaziti kraj redova uništenih zgrada iz čijih su ruševina stubovi crni od gareži stremili ka nebu, lice pukovnika Fon Fena bilo je bezizrazni odraz na staklu sa njegove desne strane. Čutao je neko vreme zagledan u depresivni ratni krajolik, a onda se zavalio nazad u sedišta tapactrano kožom i promrmljao:

„Vampiri”

### 3.

*Karpatija* je tog jutra bila dopola puna, i Nišavac je među gostima prepoznao mnoge svoje predratne poznanike. Nekima je svirao na svadbi, sa nekima je terevenčio u kafani, a pojedine je opelješio za kockarskim stolom. Radoznalo je posmatrao lica svih tih ljudi koje je rat promenio, pitajući se šta ih to čini toliko drugačijim da u ovo vreme gladi, zbegova i savezničkih bombi mogu sebi da priušte takav luksuz kakav je obrok u kafani. Nemačke udvorice, doušnici i špijuni, četnički jataci i šverceri benzina, trgovci

namirnicama na crno, simpatizeri komunista, folksdojčeri... Ali i ugledne Nišljije, političari, umetnici i na kraju zanatlije. Svako je našao način da preživi i snađe se u lošim vremenima, neko je naučio da laže, neko da švercuje, neko da bude ponizan, a neko je jednostavno nastavio da bude ono što jeste.

Seo je za onaj isti sto za kojim je juče doručkovao sa Nemanjom i naručio šljivu i urnebes. Kada mu je konobar doneo rakiju i tanjir sa salatam, on ga upita:

„Dete! Kakva ti je vešalica?“

„Meka ko žensko srce!“, oduševljeno zacvrkuta kelner.

„Je l'? E pa, ako je tako, onda je batali i daj mi džigericu.“

Baš kada je završavao sa obrokom, u kafanu je ušao i Nemanja Lukić, kao senka se provukao između stolova i došao do njegovog. Bilo je nečeg gipkog i bešumnog u Nemanjinom hodu i pokretima i Nišavac nije mogao da dokuči šta je to.

„Kako si Jutros, Nišavac?“, upita ga srdačno Nemanja sedajući za njegov sto i nudeći ga cigaretom.

„Video sam i bolje dane...“ Nišavac uze dve cigarete, jednu zadenu za uvo a drugu zapali. „Al' ne mari. Će pretekmeno. To je najvažnije.“

„Jesi li imao sreće na barbutu sinoć?“

„E, nećeš da mi veruješ... Sinoć sam opelješio jednog Švabu. Mlad neki narednik... Beše mi ga žao posle... Celu platu je ostavio na astalu. Sad nema kuće za šta da ga ujede.“

„Prvo bugarski a onda nemački oficiri... Ti si smislio dobar način kako da destabilizuješ okupacionu silu.“

„E, nisu Švabe sitna boranlja ni sad kad su ih

podbrali Rusi i Britanci, ne, gazdo moj... Sila je to. Jesam ti ja pričao za onog sreskog načelnika iz Paraćina što je pisao pisma Hitleru u Berlin?"

Nemanja odmahnu glavom.

„Sad ću da ti ispričam..." Nišavac rukom pozva konobara. „Dete! Daj za gazda Nemanju šta će da pije... Može pivo? Može. Dobro."

Nakon što je piće stiglo, Nišavac se kucnu sa Nemanjom nazdravljajući porodici, kockarskoj sreći i skorom završetku rata, zatim srknu malo rakije i malo kafe, pa u svoju priču:

„Tamo, četres' prve, na proleće bese, baš pred okupaciju... Svirao ja u Paraćinu, u kafani *Zlatno burence*. Dobra tezga to bila, svirali smo zajedno ja i Čedica Kokalo, on je bio čuven violinista, kad zagudi, svi u kafani se dižu na noge. Mnogo para uzesmo! A Paraćinci ubavi ljudi, domaćini, pa daju velik bakšiš. I tako... Dođoše vesti iz Beograda kako se narod digo, izašo na ulicu, čujemo kako smo rekli *jok* Hitleru, kako smo raskinuli pakt s Nemačkom... Silan narod se okupio i u centru Paraćina.

Ispred spomenika i sokolane... Neki viču *Živeo kralj*, neki *Živela narodna vojska!* Neki pevaju himnu i tako... Usred te gužve nađe ti se neki Svetolik Dragačevac, sreski načelnik u penziji, i stade da drži govor onom okupljenom narodu... Beše malo pripit, a pošto rakija ne miruje ni u buretu, on krenu da priča kako je napisao nekakvo pismo Hitleru, da mu ga je poslao u Nemačku i da mu je reko da ne pipa majčicu Srbiju jerbo će debelo da najebe. Pade tu i teško psovanje, najeba se čiča pošteno Švabama majke... Al' ne beše mu to dovoljno, nego pozva one Cigane... muzikante. Okiti ih s parama ko mladu nevestu, pa ih povede niz ulicu... narod se seiri a oni sve u šesnajs' sviraju

one brezobrazne pesme... znaš, one predratne, zajebantske, sa malo pameti i mnogo psovanja. Pa stanu tako, a Svetolik se okrene ka njima i viče: *Ize' Hitler govno!* A ovi Cigani uglas odgovaraju: *Sto govneto! Sto govneto!* Beše to mnogo smešno, i tako to prođe kao sprdačina i zajebancija, niko to nije shvatao ozbiljno. Al' ne lezi vraže... Evo ti ih Švabe u Srbiji, kad došla okupacija... Dođoše oni i u Paraćin i ljudi kažu kako pred Svetolikovu kuću stadoše dva Nemca na motoru s prikolicom. Njegova žena im rekne da je u kafani, a kafana *Zlatno burence* odma' preko puta... Uđu ti oni u kafanu u'apse Svetolika i -fuć! U Beograd u zatvor. Ispadne da on stvarno poslao to pismo Hitleru i da mu se najebao majke. I da ga oni tamo pročitali i naredili da se privede."

„Šta je bilo dalje?"

„E, šta je bilo... Poslali ga u Nemačku u logor. Umro negde na leto četres' druge. Tako reče njegova žena. Eto šta ti je srpski inat i budalisanje... Zbog čega je čovek bez glavu ostao? Ćuti, sedi tu gde si, i pokrij se ušima... Pa kad prođe sranje, e onda prodavaj muda za bubrege i pravi se pametan."

„Ti, očigledno, imaš drugačiju životnu filozofiju, Nišavac?"

„Ja? Ja sam ti, gazda, običan muzikant. Al' opet vidim kako će da bude ovde kad se Švabe vrate za Nemačku. Mnogo smo bre lud narod. Sami sebi ima oči da povadimo."

„Jesi li se raspitao za one stvari o kojima sam ti pričao?"

„Jesam." Nišavac se oprezno osvrnu oko sebe, kao da se sprema da oda veliku tajnu. „Onaj tvoj bivši ortak... Dragutin. On ti je, znaš, debelo zakasao..."

„Kako to misliš?"

„Ta njegova... bolest... to nije nešto od ovog sveta. Kažu ljudi... pričaju po kafanama i po čaršiji, da mu je to kazna od boga... Mnogo je hulio i gordio se. Neki pričaju kako se ogrešio o svetoga Luku... Da mu se ovaj javio u snu i poručio mu da bere kožu na šiljak. Drugi kažu da je šurovao s Nemcima, sa onim majorom Kanom, znaš... onim što strelja kad mu se ćefne... Nešto su petljali zajedno, najviše po Medijani, tražili su nekakvog đavola..."

Nišavac trgnu rakiju, pa tišim glasom dodade:  
„Izgleda da su ga i našli."

#### 4.

Slaven Tufegdžić se osećao prilično nelagodno sedeći na hladnoj metalnoj stolici u uglu kancelarije u koju su ga dovela dva gestapovca i krupni pripadnik srpske policije. To što je pogledom fiksirao raskošne grudi plavuše koja je sedela za stolom preko puta, nije ga mnogo umirivalo. U normalnoj situaciji sigurno bi imao koji švalerski trik iz svog bogatog arsenala predratnog salonskog zavodnika, ali sada mu baš nije bilo do flertovanja sa sisatom Nemicom koja je tipkala nešto po pisačkoj mašini. Još dok je radio kao *Politikin* izveštač iz Kragujevca, zazirao je od Švaba, trudio se da ne iritira nemačku aroganciju i rutinsku sklonost ka streljanju civila, iako je njegov novinarski posao ponekad zahtevao drugačije. Rad za *Novo vreme* bio je znatno lakši. Pisao je gnevne traktate o anglo-američkim krvolocima koji su sa neba ubijali nezaštićene civile, trudeći se da svaki red začini nekim sočnim epitetom. Ipak, biće da je napisao nešto pogrešno, ili nešto dvosmisleno što su Švabe mogle da protumače i ovako i onako, i da je zato sad

sproveden u zgradu feldkomandanture. Nadao se da nije ništa ozbiljno i da ga njegova nekonvencionalna rečitost neće odvesti u neku logorsku ćeliju ili, ne daj bože, na Bujanj, ali u zlim vremenima ništa nije garantovalo sigurnost, pa ni usiljena objektivnost prestoničkog novinara.

Čekao je sigurno nekih sat vremena a možda i više, a onda su ga sproveli do kancelarije gde su bila tri oficira i čovek u odelu u kome je prepoznao folksdojčera Dragutina Hirša. Visoki oficir koji je sedeo za masivnim stolom i zapisivao nešto u svoju beležnicu bio je feldkomandant lično. Odahnuo je. Shvatio je da će ovo biti nekakav informativni razgovor. Ko zna, možda su ga doveli da intervjuiše feldkomandanta.

„Gospodine Tufegdžiću, sedite“, obrati mu se Hirš pokazavši rukom na fotelju pored stola.

Obazrivo gledajući oko sebe spustio se u udobnu fotelju, trudeći se iz sve snage da ne pokaže strah ili nesigurnost. Grobna tišina vladala je prostorijom, čula se samo škripa koju je proizvodio vrh feldkomandantovog nalivpera dodirujući papir.

Novog feldkomandanta video je samo nekoliko puta u prolazu. Taj visoki plemić aristokratskog držanja došao je u Niš krajem prošle godine i bio prilično neupadljiv. Za razliku od prethodnika, radio je svoj posao temeljno i sa svešću u o situaciji u kojoj se nalazi. Bio je iznenađen, ne toliko njegovim aristokratskim držanjem, niti izgledom inteligentnog sredovečnog čoveka snažne građe i oštih ali lepih crta lica, koliko činjenicom da ga je pukovnik, odloživši nalivpero u stranu, ponudio domaćom rakijom koju je držao u flaši od rezbarenog kristala.

„Šnaps?“

„Ja... Ja... Danke!“, gotovo oduševljeno je



klimnuo glavom prihvatajući čašicu sa rumenim pićem. Otpio je gutljaj i tren potom shvatio da se radi o izvanrednoj aromatičnoj trešnjevači niske gradaže.

„Vi ste napisali ovaj članak?“, upita Hirš pružajući mu presavijeni primerak predratne *Politike*.

Tufegdžić izvadi naočare i poče da proučava novine. Crvenom bojom bio je obeležen naslov:

### **STRAH OD VAMPIRA OBUZEO JE NEKO LIKO SELA U OKOLINI NIŠA**

Ispod je stajalo: „Sujeverni narod preuzima fantastične mere da se spase zla“. Pogledao je datum u zaglavlju - 27. Jul 1934.

„Da.“, potvrdio Je. »Bilo Je to davno. Ali sećam se.“

„Koliko tu ima istine?“

„Nerazumem...“

„Ovo je senzacionalistički tekst... Deluje pomalo... neverovatno.“

Tufegdžić odloži čašu. Hteo je da kaže nešto otrovno na račun epiteta kojim su naduvena gospoda počastila njegov tekst, ali je oćutao.

„Nema tu nikakve senzacije“, promrmlja tvrdo. „A ono najneverovatnije uopšte nije ni ušlo u tekst.“

„Na šta taćno mislite?“

„Sela Donja Trnava i Draževac kod Aleksinca Imaju zajednićko groblje. Ogromno je. Kao da je na njemu sahranjena ćitava armija ljudi. Kaću da su tamo leta hladna... ne sva... ali dešava se... da se neke godine ćudna studen uvuće u zemlju, u kamen, u koću... E, jednog takvog leta jednom domaćinu iz sela umrla je ćetrnaestogodišnja kći...“

„Sve to piše lepo u tekstu. Pročitali smo ga.“

„Da, piše kako se noću u kući čula lupnjava i kako je jedan od seljana video svetleću zmiju sa velikom glavom i dugačkim jezikom... U stvari, ono što se pojavljivalo bilo je mnogo zlokobnije i strašnije. Naravno, kolege u Beogradu su me ismejale pa sam na tekstu morao da izvršim određene... hm, intervencije. Seljaci su se udružili, počela je prava hajka... Kada su otkopali devojčin grob... Pa, teško je to objasniti. Telo je bilo netaknuto. Spalili su ga. Ja sam celu tu stvar malo nakitio, znate, napisao sam da je napravljen neki obred sa bajanjem i glogovim kolcima... Zvučalo je lepo za novine...“

„Dakle, stvar se tu završila?“

„Ne sasvim... ne sasvim...“, mrmljao je novinar zamišljeno gledajući preda se. „Načelstvo sreza aleksinačkog povelu je istragu o tom slučaju... Poslali su sreskog sanitetskog referenta i još dvojicu ljudi.“

„Kakvi su bili rezultati Istrage?“

„Nikakvi. Jer istrage nije ni bilo. Nakon dva dana su nestali. Svi. Redakcija iz Beograda mi je naložila da istražim taj slučaj... Moj urednik je smatrao da su ih seljaci pobili. Stigao sam istog jutra kada su pronašli njihove leševe. Sećam se da se fotograf dva puta onesvestio dok je slikao ono što je ostalo od ta tri čoveka... Priču mi nisu objavili. Zamenik urednika me je nazvao pijandurom i petparačkim škrabalom. Fotografije su konfiskovane od strane... određene službe. Prema zvaničnom saopštenju, sreskog referenta i njegove ljude bio je napao čopor vukova. Ali ja znam šta sam video.“

„Šta ste videli, gospodine Tufegdžiću?“

Novinar napravi malu pauzu, čelo mu se

nabora, kao da je ovaj razgovor od njega iziskivao ogroman napor.

„Ovaj... Vidite, vampir i vukodlak... To vam je ponekad isto.”

„*Werwolf?*”, upita jedan oficir, suvonjavi poručnik sa špicastim nosom i naočarima koji je stalno nešto pisao u svoju beležnicu.

„Da. Tako se to zove kod vas... Vampir je prema narodnom predanju mrtvac koji noću ustaje iz groba i ide u lov na životinje i... ljude. Kada ih uhvati, ubija ih i siše im krv. Sad, naravno... Svaki narod i svaki kraj imaju svoje verzije te legende... Vampir u nekim od njih izgleda kao običan čovek, samo pomalo bled i oštih zuba... U drugim, on je kao zver, ogroman, pokriven krznom, ima velike očnjake i životinjske šape... Ali vidite, oni... te stvari, *nisu zveri*... Bar ne u celosti. U načinu na koji postupaju ima neke surove *inteligencije*.”

„Hmmm... Patološki nalazi ukazuju na...”

„Ma, zajebite patološke nalaze” - Tufegdžić grubo prekinu Hirša, na šta ovaj odreagova kao da mu je lupio šamar. „To... To je nešto... izopačeno. Išao sam u više navrata po Zaplanju, na Suvu i Staru planinu, jednom sam čak zanoćio u Sićevačkoj klisuri, VI... ne možete ni sanjati kakve se stvari tamo mogu videti.”

„Dobijall amo neke izveštaje.”

„Moj kolega... Sada ga leče u Toponici.\*

( *Toponica* - poznata psihijatrijska bolnica u selu Gornja Toponica pored Niša. Ova ustanova ima veoma dugu tradiciju; u njoj je, između ostalih, lečen i prestolonaslednik Đorđe Karadorđević.) To što je video u vodenici blizu Gornje Vrežine... Mogu samo da zamislim. Kažem vam, te stvari nisu obične podivljale zveri, njihovo kretanje i način... lova... sistematični su, inteligentni, proračunati... Gde su se desila ubistva koja ste pominjali?”

„U okolini železničkog depoa i na njemu.“

„Ne nalazite ništa čudno u tome?“

„Šta, na primer?“

„Zver je sebi odredila teritoriju... obeležila je. Ceo taj kraj je njeno *lovište*. Ali ne dajte se zavarati... vukodlaci... vampiri... kako god ih već zovu... oni su isti kao i mi. Izgledaju kao ljudi, možete ih videti po danu i delovaće vam kao da su neki od nas... Oni dišu, pričaju i hodaju kao ljudi. Ali ljudi *nisu*. Naročito kada padne noć... pogotovo ako je to jedna od onih noći kada je mesec pun.“

Ljudi u kancelariji se zagledaše između sebe, vazduh se ispuni hladnom nevericom. Prvi progovori feldkomandant. Hirš ga je pomno slušao a onda se obratio Tufegdžiću:

„Kao čovek koji ima iskustva sa takvim stvarima... Šta možete da nam posavetujete?“

Novinar nemoćno zavrte glavom.

„Jedini savet koji vam mogu dati u vezi sa tom zveri... jeste da joj se klonite s puta.“

Hirš je preveo ovu poslednju rečenicu feldkomandantu.

Oto fon Fen ustade sa stolice i stade kraj prozora. Zamišljeno je gledao u bedeme stare tvrđave.

„Kako se može ubiti ta... stvar?“

Novinar provuče tanke prste kroz proređenu kosu koja je na pojedinim mestima počela da sedi.

„Seljaci koriste kolac... Ponekad pokojniku odseku glavu ili je jednostavno raspolute sekirom, U nekim selima su spaljivali leševe...“

Nakon što je Hirš preveo ove Tufegdžićeve reči, pukovnik se okrenu i pogleda novinara.

„Postoji li neki drugi... *civilizovaniji* način?“

Tufegdžić potvrdno klimnu glavom uz osmeh pun bespomoćne ironije.

## 5.

Iznad ulaza u antičku nekropolu bio je znak koji je šturmbanfirer Kan odmah prepoznao. Stajao je zagledan u njega neko vreme, razmišljajući koje tajne krije utroba zemlje po kojoj je nekada hodao Konstantin Veliki. Zašto se vladar vraćao svom mestu rođenja neposredno pre nego što bi se u njegovom životu nešto prelomilo? Šta ga je teralo da raskoš i udobnost Rima zameni boravkom u dalekoj provinciji u kojoj je jedina izvesnost bila večiti sukob sa varvarima oko granice? Kakve li su tajne zakopane u temelje Naisa, zajedno sa kostima hrišćana? Šta to leži u utrobi ovoga grada, neopojano i grešno?

„Čekate li nekog, majore?“, čuo jeglas iza sebe. „Ili se, možda, plašite da prođete ispod Hristovog monograma?“

„Ničega se ne plašim, Šmite...“, promrmljao je. „Naročito ne simbola nepostojećeg boga.“

„Taj simbol je Konstantinu doneo pobedu kod Milvijskog mosta.“

„Ne pričajte gluposti, Šmite...“, odgovori Kan prezrivo glasom. „Pobedu su mu donele strategija, pronicljivost, i činjenica da je Maksencije mislio kako će pontonski most koji je izgradio na Tibru biti dovoljno širok za povlačenje. Naravno, pametan čovek nikad neće zanemariti činjenicu da je njegova vojska u zaleđu imala reku... Ali Maksencije nije ni razmišljao da bi do povlačenja moglo doći... Bio je čak toliko samouveren da je organizovao proslavu. Izašao je da se divi nadmoći svoje vojske i, umesto u pobedu, ušetao je u smrt. Ta smrt nije čak bila ni dostojna jednog ratnika... Udavio se kao pacov. Konstantin je kasnije, onako hrišćanski, proneo njegovu glavu ulicama Rima

pobodenu na koplje."

„Zar vi niste čovek koji veruje u providenje i sudbinu?"

»Da. Ali ne u onu koja je utemeljena na hrišćanskim izmišljotinama. Koliko je bezbedno unutra?"

„Inženjer kaže da je ostatak hodnika stabilan, samo su prvih pedesetak metara morali da učvrste."

»Dokle su išli u dubinu?"

„Neke dve stotine metara. Tu je račvanje."

„Raskršće?"

„Može i tako da se kaže."

Komandir straže se neravnom stazom spusti do njih, salutira Kanu i upita:

„Šta da učinimo sa radnicima?"

Kan ravnodušno pređe pogledom po licima dvadesetorice radnika koji su postrojeni stajali kraj bedema.

„Pobijte ih. Leševe spalite."

„Razumem, her Sturmbanfireru."

„Još nešto..."

„Da?"

„Nemojte nas čekati."

„Kako?" Mladi SS Vafen unteršarfirer\*

( *Unteršarfirer* - Čin u SS-u. adekvatan činu vodnika.) nije krio iznenađenje. „Zar ćete samo vas dvojica..."

„Nije vaše da o tome brinete", prekinu ga Kan grubo. „Izvršite naređenje koje sam vam dao i vratite se sa svojim ljudima u kasarnu."

„Razumem."

Bez reči, gotovo i bez daha, kao da se sprema da zaroni u duboku vodu, Hajnrih Kan zakorači u tunel. Uz malo oklevanja i Šmit učini isto. Već nakon pređenih dvadesetak metara našli su se u potpunom mraku... Kan zastade i zamišljeno se

zagleda u tamu, čuo je samo glasno i uplašeno Šmitovo disanje.

„Recite mi, Šmite...“, promrmljao je.

„Da, majore?“

„Bojite li se mraka?“

„Ovaj... pomalo.“

Šmit nije mogao da vidi kako se Kan cinično osmehnuo pre nego što je uključio lampu koja je snopom svetlosti obasjala hodnik, ali je zato čuo njegov hladni glas.

„I treba.“

## 6.

Oto fon Fen je zamišljeno gledao u prozirni odraz svog lica na čaši.

Mnogo pije u poslednje vreme. To nije dobro. Njegov otac je svojevremeno govorio da su piću skloni ljudi koji teže samoobmani. Ipak, i on se propio u svojim poznim godinama... Pristao je na tu samoobmanu, ona mu se, u poređenju sa surovom logikom života, činila kao bolji izbor.

„Ti si poludeo!“, zapanji se Rihter.

„Čuo si me“, hladno reče Fon Fen.

„Oto, ja nisam tvoj posilni. Ne pada mi na pamet da ispunjavam apsurdne zahteve. Ti si feldikomaridant, za ime božje! Zar nemaš pametnija posla?“

„I to je moj posao...“, pomirljivo reče Fon Fen.

„Da se pobrinem za bezbednost svojih vojnika.“

„Ovaj slučaj je počeo da te opседа. Šta to radiš? Vodiš svoju privatnu istragu? Te sujeverne koještarije potpuno su te zaludele.“

„Zamolio sam te za uslugu. Ne treba mi isprazno moralisanje...“

„Ta usluga koju tražiš nešto je nečuveno.“

„Ipak je usluga... Prijatelji ih ponekad čine jedan drugom.“

Rihter gotovo uvređeno ustade iz fotelje.

„Ti stavljaš naše prijateljstvo u zalog na ovakav način? To je ucena, Oto.“

„Nazovi to kako hoćeš?“

Šef obaveštajne službe u neverici zavrte glavom, zatim uzdahnu rezignirano i priđe stolicu na kome je bio masivni crni telefon. Podiže slušalicu i naredi operateru da ga poveže sa jednim od lokala.

„Zdravo, Bene... Herman ovde... Da. Ide nekako. Mora se... Kako si ovih dana? Dobio si sina? Opet? Čestitam.“

Oklevao je nekoliko trenutaka, pa oprezno započeo:

„Reci mi, družo...“

Pogledao je u pravcu svog prijatelja koji je za radnim stolom smireno ispijao trešnjevaču, a zatim, cedeći svaku reč kroz zube, postavio željeno pitanje poručniku Bencu, zaduženom za nabavku municije i naoružanja:

„Bene... Da li neko od naših oružara ume da napravi srebrni metak?“

## 7.

Mačka je bila crna, sa dve velike svetle šare na glavi, baš iznad para žutih, đavolskih očiju. Dok prede i udvorički gladi svoje telo o ruke koje je drže, ona ne brine o sudbini koju su joj te ruke namenile. Vreme je stalo u ovom dvorištu čije su granice u živicu obrasli zidovi. Negde iza njih je veliki, ratom opoganjeni svet. Ali dete u igri ne želi da zna kako odrasli ubijaju jedni druge, dokle su Rusi stigli na Istočnom frontu ili koliko košta



kilogram soli na crnoj berzi.

Milica, dvanaestogodišnja bratanica Krsmana Teofilovića, pronašla je komšijsku mačku kako se šeta po stolu u avliji, oborivši pri tom zdelu s voćem. Uzela ju je nežno u ruke i sada, dok se igra sa njom, stežući je sve jače i jače, ona oseća nedefinisanu toplinu kako joj teče kroz udove, kako bubnja u damarima.

„Ja i ti, maco...“, šapuće joj Milica nežno. „Mi smo sestrice. I ti to znaš. Ti to *vidiš*. Ali molim te... Neka to bude naša tajna. Nemoj nikom to da kažeš... naročito ne mom čiki Krsmanu. Znam ga. Najjutiće se.“

Negde iza čuje se škripa kapije i već sledećeg trenutka mačka se otima iz Milićinih ruku i beži niz dugu kaldrmisanu stazu.

Na početku staze zastao je visoki čovek duge kose vezane u rep, sa uredno potkresanom bradom i živahnim, sjajnim očima.

Oklevao je koji sekund, a onda krenuo napred. Milica Teofilović ustuknu u sigurnost hladovine velike lipe kraj trema.

„Ne boj se...“, reče čovek osmehnuvši se. „Neću ti ništa..“

„Moj čika kaže da ne treba da razgovaram sa strancima.“

Nemanja joj priđe i čučnu ispred nje.

„Ja nisam stranac. Ja sam prijatelj tvog strica Krsmana. Osim toga, odseo sam u vašoj kući. U onoj sobi na spratu.“

Devojčica ga je nekoliko trenutaka gledala a onda promrmljala nesigurnim glasom:

„Moja mačka je pobegla od tebe...“

„Ne brini, vratiće se“, reče Nemanja i pruži ruku da je pomiluje po glavi.

Milica opet ustuknu.

„U redu je...“, reče. „Ti si jedna lepo vaspitana dama, ne pričaš sa strancima. Hajde da ne budemo stranci. Ja se zovem Nemanja.“

Milica je kratko ćutala, zbunjeno zureći u njega.

„Ja sam Milica.“

„Bas lepo ime.“

„Meni se ne sviđa.“

„Stvarno? A zašto?“

„Predugačko je.“

Milica se nervozno osvrnu oko sebe napravivši čudnu grimasu. Onda lagano podiže desnu ruku i položi kažiprst na usne.

Nemanja je upitno pogleda. Ipak, svideo mu se taj gest, delovao je neodoljivo inteligentno.

„Ćuti sad...“, prošapta Milica zaverčnički. „Ona dolazi.“

On podignu obrve.

„A ko to, dušo?“

Milica mu priđe i još tiše prošapta:

»Ona...Veštica...«

Na Nemanjinom licu zaigra neubedljiv osmeh. Deca zaista umeju da iznenade odrasle, da ih dovedu u nedoumicu. Ne zato što traže previše ili što su navodno manje inteligentna, već zato što odrasli u svojoj ograničenosti ne razumeju jezik kojim se govori u dečjem svetu.

„Veštica?“, Izusti Nemanja pomalo podrugljivo. „Ja ne vidim nikakvu...“

Na vratima se tada pojavi Danka Teofilovlć u dugoj bledo-plavoj haljini. Stajala je tako na pragu nekoliko sekundi dok se iza nje kao nepregledni tamni vilajet protezao mrakom ispunjen salon. Bilo je nečeg pomalo jezivog u tom prizoru ali Nemanja u tom trenutku nije mogao da dokuči šta bi to moglo biti. Neizgovoreno pitanje ostalo mu je na

vrhu jezika kada je Danka, potpuno nečujno, sa mnogo gospodske elegancije, zakoračila u dvorište i krenula ka njemu.

„Gospodine Lukiću...“, rekla je svojim hladnim glasom i u njegovim ušima te reči zazveketaše kao kockice leda spuštene u praznu čašu. „Jedan momak je doneo ovo pismo za vas.“

Ona podiže komad papira koji je držala u ruci i pruži mu ga.

„Šta je to?“, upita Nemanja.

„Verovatno poruka...“, promrmlja Danka hladno a usne joj se iskriviše u prezriv osmeh.

„Verovatno poruka“, ponovi Nemanja više za sebe.

Uze hartiju i rasklopi je.

Odmah je prepoznao citat Seneke Starijeg.

*Det ille veniam facile, cui venia est opus.\**

*(Neka lako prašta onaj kome je potreban oproštaj.)*

*Ja sam i dalje na istom mestu.*

*Ako ne dođeš večeras, nećeš doći nikad.*

*Dragutin*

Nemanja podiže glavu sa pisma i pogled mu se susrete sa Dankinim tamnim očima.

„Hvala vam...“

Danka ga pogleda pronicljivo. Malo izvi glavu i upita:

„Dobre vesti?“

»Može se reći.“

„Blago vama.“

Nemanji namah bi neprijatno zbog ovog komentara. Nije znao da li uopšte da odgovori na njega. Danka je bila zaista čudna žena. Odisala je nekom hladnom suzdržanošću koju nije mogao da objasni niti se usuđivao da to pokuša.

Bez reći se okrenula i vratila u kuću. To mu nije naročito smetalo. Glava mu je već bila puna pitanja i sumnji, pogledom je potražio malu Milicu ali nje nije bilo u dvorištu.

*Ova kuća je puna duhova...*, pomisli.

## 8.

Činilo se da se tunel pruža do u beskonačnost, pravo ka mestu gde je Bog izgovorio prvu Reč. Biće da ta reč i nije bila nešto posebno jer se u ustajalom vazduhu osećao memljiv miris nečeg što se vekovima raspada i modri odsjaj lampe u ruci šturmbanfirera Kana. bio je samo nejak i odblesak nade u svetu zauvek potonulom u mrak.

Marko Šmit se trgnuo kada je do njega doprlo nešto nalik na prigušen šapat.

„Pacovi. ..“, hladno promrmlja Kan.

„Nije zvučalo tako.“

„Zaista? Imali ste prilike da nekad čujete pacova u hiljadu godina starom tunelu duboko ispod zemlje?“

„Ne, ali ja... mogu da se zakunem...“

„U šta? U besmrtnu dušu?“, naceri se Kan.  
„Smirite se, Šmite, blizu smo. Vidite ovu runu? Znae šta tu piše?“

Šmit priđe zidu da bi bolje osmotrio nacrtani znak:



„Da“, klimnu glavom folksdojčer. „To je *laguz* runa. Označava vodu.“

„Odlično. Ako već niste rođeni kao pravi Nemač, možda jednog dana *naučite* kako da to

budete. Dakle, treba pratiti vodu."

Kan krenu hodnikom iz kog se u dubini čuo lagani žubor. Osvrćući se oko sebe, Šmit učini isto. Prolazili su tunelom koji je bio nepoznate dužine i visok jedva nešto više od metar i po. Poguren, pod škrtim svetlom lampe, nije se osećao prijatno. Ne zbog vlage od koje nije mogao da diše i mraka u kome su se nazlrali zidovi išarani simbolima i crtežima, već zbog nekog mučnog osećaja u dnu stomaka koji mu nije davao mira.

Kako su napredovali kroz podzemni lavirint sačinjen od hodnika i katakombi iz kojih su virile lobanje i prljavobele kosti davno sahranjenih mrtvacu, postajao je svestan da nisu sami. Nije znao odakle potiče taj osećaj, ali kada je na jednom mestu gde se hodnik račvao u četiri rukavca do njega doplovio tihi, jedva čujni glas, bio je sasvim siguran da ovde dole, duboko u zemlji, gde su sakrivene tajne varvarske i hrišćanske Evrope, ima nečega.

Ili *nekoga*.

Glava mu je pulsirala od glasova koji su se množili.

Žmirkao je trudeći se da ostane priseban, ali *neko* je u njegovom umu stalno ponavljao slogove nerazumljivih reći. Bilo je to neko mrmljanje na staroslovenskom koje bi prešlo u nepoznat dijalekat nemačkog, a zatim bi se, sasvim nenadano, pojavilo nekoliko reči latinskog... Mogao je da ih čuje, iza sebe, ispred... *u sebi*....

*Mea culpa... mea culpa... mea culpa...*

„*Timor mortis?*\*( Strah od smrti.)

Užasnut, podigao je glavu, pogled mu se susreo sa Kanovim - lice šturmbanfirera krasio je ironični osmeh.

„Uplašili ste se, Šmite?"

„Da... Ne. Teško dišem zbog ove vlage i mraka...”

„Još malo. Budite strpljivi. Mapa je tačna.”

„Sada više nisam toliko siguran.”

„Eto vidite. Tu je razlika između vas i mene. Zbog toga su bogovi i odlučili da ja budem čistokrvni arijevac... A vi... bledunjavi derivat.”

„Kako god vi kažete, majore.”

Mučni, otegnuti jauk začu se iz dubine hodnika. Šmit pretrnu.

„Čujete li to?!”

„Šta”, ravnodušno upita Kan.

„To! Evo... Evo ga opet!”

Jauk se pojača, ovoga puta je to bez sumnje bio plač malog deteta.

„Blagi bože...” Šmit je bio na ivici histerije.

„Dete! Plače!”

„Ne čujem ništa.”

„Dete, to je dečji plač. Kane...” - Šmit je gotovo zapomagao. „Negde dole... u dnu hodnika... ispred nas! Tamo je neko dete! Nebesa, kako je to moguće?”

„Šmite, vi ste daleko veća kukavica nego što sam pretpostavio.” Kanov glas je bio leden od prezira. „Kako je neko poput vas mogao da zadobije poverenje Anenerbea? Prestanite da cmizdrite i vucite se za mnom!”

Kan krenu napred ne obraćajući pažnju na saputnika. Šmit, sleđen od straha, požuri za njim. Kada se osvrnuo, učinilo mu se da je krajičkom oka spazio neku nerazaznatljivu senku. Mogao je da se zakune da se radilo o detetu. Zatvorio je oči da odagna tu viziju a kada ih je otvorio, neko ili nešto sasvim jasno prozbori iz njegove neposredne blizine:

*Multi famam...*

Marko Šmit u mislima dopuni ove dve reči u dobro znanu sentencu:

*...consientiam pauci ventur.\**

*( Mnogi seplaše glasa, a samo malo njih savesti.)*

## 9.

Kuća je bila mala i oronula.

Dekor od nanizanih visokih lipa u njenoj pozadini davao joj je izgled kule stražare sagrađene na kraju sveta. Verovatno je bila napravljena početkom veka, trošna jednospratnica od poljske opeke pokrivena pirotskom čeramidom, praktično jedinstvo srpske težnje za sigurnim ognjištem i urođene južnjačke skromnosti. Okruživala ju je niska, drvena ograda od istrulelih dasaka. Dvorište, nekada očigledno lepo i uređeno, sa baštom čiji se pravougaoni oblik jedva nazirao, bilo je zapušteno i zaraslo u travu. Do ulaznih vrata vodila je duguljasta utabana staza.

Nemanja je zurio čas u nju, čas u prozor na spratu sa koga je dopirala prigušena, čkiljava svetlost. S vremena na vreme, neka senka bi promakla levo ili desno, tek da stavi do znanja da u kući ipak neko živi.

Stajao je već više od pola sata zureći u taj prozor i tanušnu stazu utabanu kroz travu.

Njegov nekadašnji prijatelj je gore, iza tog prozorskog okna. Broji svoje poslednje dane. Ona pogurena senka što nakratko mine pod svetlom petrolejke je, izvesno, njegova sestra.

*Bože..., pomisli Nemanja, kako život zna da bude okrutan. E, moj Dragutine, zar ti koji si nekada nosio svilena francuska ođela i pio henesi\*( Vrsta konjaka.) po beogradskim salonima, ti za kim su ludele dame na beogradskim balovima da završiš ovde?*

*Čemu onda da se nadaju ostali, koji ti nisu bili ni za prineti?*

Nemanja se namah setio svih onih lepih dana provedenih u Beogradu kakvog više nema, Beogradu koji su aprila 1941. raznele švapske bombe. Setio se Dragutina, tada još uvek mladog poručnika kojem se smešila velika karijera, terevenki po skadarlijskim kafanama, setlo se pitanja koje mu je ovaj stalno postavljao:

„Pobogu, Nemanja... Kako to da se ti nikad ne napiješ?”

Slutio je tada Dragutin nešto o njegovoj prirodi. Čak i kada su bile u pitanju tako bezazlene stvari. I doznao je konačno, bio je dovoljno mudar da mu se sve samo kaže. Nemanja nije tačno znao kada se to desilo, ali je osetio kada je Dragutin počeo da u određenim trenucima pokazuje neki čudan, nepotreban oprez. Ipak, to nije pokvarilo njihovo prijateljstvo. Bio je potreban čitav jedan rat sa svim svojim nesrećama da ih konačno razdvoji na dve nepomirljive, večito sukobljene strane.

Nemanja je postao oficir u Dražinoj vojsci, a Dragutin švercer oružjem i lekovima čija je banda snalažljivih bitangi držala celu južnu Srbiju. Vesti o njegovim švercerskim poduhvatima dopirale su čak do Beograda.

Ipak, sudbina je htela da im se putevi ponovo ukrste. Kada je u proleće 1942. Štab ostao na rezervama lekova i zavoja, đeneral Mihailović je zadužio jednog od svojih najpouzdanijih oficira da mu pribavi nove zalihe. Nemanja se tada setio svog starog druga Dragutina Stevanovića i nekako uspeo da sa njim stupi u kontakt.

Dragutin mu je preko kurira javio mesto sastanka. Nemanja je trebalo da kod jedne vodenice blizu sela u okolini Kragujevca preuzme



dvoja kola lekova i sanitetskog materijala. Bilo je mnogo natezanja oko cene, i na kraju je Dragutin odlučio da taj nesporazum džentlmenski razreši. „Ne treba nišu da mi platite“, poručio je tada u pismu. „To je moj moli doprinos ideji za koju se boriš.“

„Da...!, nasmešio se tada Nemanja. „Tako kupuješ sigurnost svom dupetu u slučaju da mi iz ovog rata izađemo kao pobednici.“

Nemanja pripali cigaretu. Stajao je naslonjen na zid i zamišljeno prebira po prošlosti.

Vešitičje vrelo.

Tako se zvalo mesto pored koga je vodenica bila sagrađena.

Bilo je idealno za zasedu.

Kada su došli, negde oko ponoći, umesto Dragutina i njegovih ljudi sačekala ih je dobro organizovana nemačka zaseda. Bio je to pravi pakao, štekatanje oružja sa svih strana, urlici, zapomaganje, krv... U glavi mu je još uvek odjekivao samrtni vapaj kaplara Milana Stojčića. Taj momak nije imao ni osamnaest...

„Poručnice! Pobiše nas!“

Nemanja je pokušao da ga izvuče iz smrtonosnog vrtloga u kome su njegovi momci padali pod nemačkim kuršumima. Dovukao ga je do vrata vodenice. Tu mu je umro na rukama. Mladić ga je samo čvrsto stegao za levu mišicu i uz ironični smešak procedio kroz zube na koje je udarala krv:

„Ovaj tvoj ortak se zajebao... Poslao nam je metke mesto lekova...“

Nemanja duboko uzdahnu i oseti kako mu ljuti dim cigarete para pluća. Podiže glavu i ponovo osmotri kuću preko puta koje se nalazio.

*Nemci ipak bolje plaćaju. A, Dragutine?*

Prvo Dragutinovo pismo zateklo ga je u konaku Lipovačkog manastira, nadnetog nad svećom, komadom suvog hleba i ikonom svetog Đorđa. Ni danas mu nije jasno kako ga je uporni niski kalfa pronašao tu gde je mislio da je siguran i od Nemaca i od komunista. Ipak, taj prerano sazreli momčić tri dana je lutao po najgorim zabitima da bi mu prosledio beli koverat sa voštanim pečatom na poledini. Otvorivši ga, bio je preplavljen bujicom reči koja ga je potpuno zbunila. Ne toliko iskrenošću ispovesti koju je pismo sadržalo, koliko samom činjenicom da je to ni manje ni više do ispovest Dragutina Stevanovića.

Isprva nije mogao da veruje, a onda je stiglo još jedno pa, nakon njega, još jedno pismo.

Čitao ih je po nekoliko puta. I svaki put mu se činilo da ih je pisala druga osoba.

Prilično konfuzno i nepovezano, Dragutin je pominjao „posao“ koji ima sa jednim nemačkim oficijom, Medijanu i lagume ispod Niša u kojima se po njegovim rečima kriju „ključevi svih tajni hrišćanske Evrope“. Zatim je potanko pisao o Konstantinu Velikom, o znaku Sunca koji je video na jednom mozaiku i o tome kako je shvatio gde je pogrešio...

Na kraju, u pretposlednjem pismu, Dragutin mu je saopštio kako je oboleo od neke bolesti kojoj lekari ne znaju ni imena a kamoli leka. Poručio je kako mu je ostalo još malo od života i pozvao ga da mu dođe u posetu pošto ima *nešto* za njega. Nešto važno.

Nemanja baci cigaretu ka natruloj tarabi. Još malo postojati zureći u prozor sa kog je isijavalo škrtu svetlo. Zatim krenu ka kapiji kuće.

Pokucao je na drvena vrata. Začu se škripa zardalih šarki i u dovratku se pojavi sićušna figura

sredovečne žene zabrađene crnom maramom.

„Nemanja Lukić, pretpostavljam?“, upita učtivo i suzdržano.

„Da...“, promuća Nemanja zbunjeno.

„Drago mi je, ja sam Petrinja Rajevski. Dragutinova polusestra.“

## 10.

Voja Drainac bio je zadovoljan.

Gledao je kroz prozor i razmišljao o tome kako su ljudi slabi i naivni. To ga je nekako ispunjavalo i snažilo. Sve su oči uprte u njega i prate svaki njegov pokret, a on ne žuri, lagano diže čašicu sa rakijom i otpija gutljaj. Seća se kako ga je gazda Gavriilo, kod kog je šegrtovalao, učio da je prostački piti rakiju po vrućini i zadovoljno konstatovao u sebi:

*Jebo ja vama mater, gospodo... Popišam se ja na vas i vaše gospodske navike i ponašanje. Kad proleter i dođu na vlast, povešaću vas sve o kruške, majku li vam jebem bogatašku... Pa kad vam udovice i siročići budu molili za parče 'leba, videćete šta je prosto!*

Lagano je spustio čašu na drveni astal za kojim su sedeli i na lice navukao jedan od onih značajnih izraza. To je otprilike značilo da drug Voja sada ima nešto važno da saopšti.

„Drugovi...“, počeo je teatralno. „Vi znate da se kraj naše borbe već nazire... A šta je na kraju?“

Četiri tupava lica gledala su ga netremice. Neko bi nešto možda i rekao ali nije se usuđivao iz straha da možda ne prekine komesara u izlaganju.

Voja je opet zurio u svakog od njih pojedinačno, očekujući odgovor na svoje pitanje, a pošto ga nije dobio, on uzdahnu i nastavi.

„Na kraju ove naše borbe, naše revolucije, Jeste društvo jednakosti, društvo bez klasnih razlika, društvo blagostanja, društvo obećano svima nama koji smo radi da i život damo za Tita i partiju... Ali pre nego što se to desi, drugovi, mi moramo da raskrstimo sa...”

Zastade za trenutak shvativši da izraz „raskrstiti” i nije baš adekvatan. Razmisli malo, pa reče:

„Da *raščistimo* sa neprijateljima naroda... Da konačno pometemo đubre iz dvorišta, da već jednom povučemo crtu između onih koji su za bolje sutra i onih koji bi da žive na grbači naroda... Kao što znate, jedan od takvih je i Krsman Teofilović... Dok narod strada, on šuruje sa Švabama... i kroji im odela. Ipak, hteli smo da mu damo šansu, da stane na pravu stranu, da, iako je buržuj i kapitalista, pomogne našu revoluciju, ali nije hteo ni da čuje.. .“

Drainac opet zastade i otpi još jedan gutljaj rakije. Zadovoljno je odmeravao drugove koji su, trgnuvši se iz transa, počeli da se došaptavaju.

Voleo je da uživa u odjeku svojih reči. Oduvek je mislio da je dobar govornik. Iako nije bio toliko upućen u komunističku i marksističku literaturu kao neki drugovi koje je imao prilike da sretne, imao je moć da iz svog šturog i polovičnog znanja stečenog čitanjem pamfleta izvuče maksimum. Znao je da, u vremenima kao što su ova, jedan vatreni, nadahnuti govor može ubiti više nego čitava armija.

„Mislili smo da nam njegove trgovačke veze mogu biti od koristi, čak sam i ja lično išao da razgovaram sa njim. Ali on se poneo kao stoka, što i nije neko čudo. E pa, drugovi, kad dara prevrši meru, onda na red dolaze malo oštrije metode. Ne

može sa nama da se zajebava neki tamo nemački udvorica koji misli da je u'vatio boga za muda samo zato što se snašao i što ima pare... To đubre ima da plati!"

„Kako ćemo, Vojo?", ogłosi se tad Stevan, Drainčev drug po šegrtovanju, koji je već znao da posle svakog ovakvog govora sledi poziv na likvidaciju.

„U noći, jedanaestog, nas petorica, u njegovoj kući..."

„U njegovoj kući?" - Stevan upitno podiže obrve.

Drainac sruči u sebe celu čašu i zavalio se malo, podigavši obe ruke na potiljak. Uz samozadovoljan osmeh reče:

„Tako je, moj Stevane... Neka to posluži kao primer ostalima. Neka kopilad zna da nije sigurna ni kraj sopstvenog ognjišta."

Nekoliko trenutaka u sobi je vladala tišina, zatim Jakov, železnički radnik u čijoj su se kući u poslednje vreme održavali sastanci, podiže flašu i upita:

„Još rakije, komesare?"

## 11.

„Još rakije, Krsmane?"

Teofilović podiže glavu i pogleda svoju ženu. Sedela je ukočeno i držala viljušku sa tri prsta, onako vodoravno, Izveštačeno...

*Gospodski.*

Pogledao je u čašu pored svoje leve ruke. Bila je dopola puna.

Danka voli da radi takve stvari.

Osetila je da je popio još kada se pojavio na ulaznim vratima. Ali to, naravno, nije pokazala. Sto

je već bio postavljen i na njemu ga je čekao tanjir ohlađene supe. Seo je, i prvih desetak minuta sve je delovalo kao običan porodični ručak.

Danka nije bila od onih žena koje zvocaju svojim muževima, koje histerišu i drame, ne... Njeni metodi bili su mnogo suptilniji i gori. Imala je sposobnost da sve obuče u finu svilu ironije.

„Ne...“ , promrmljao je tiho. „Ne treba.“

Ona začuta, pa opet podiže glavu.

„Gospodin Lukić neće doći na ručak?“

Krsmana iznenadi ovo pitanje. Nervozno odloži viljušku i nož, požele da posegne za čašom rakije ali se uzdrža.

„Otišao je do grada... Ima neka posla.“

Danka nastavi da se zabavlja hranom u tanjiru. Uopšte nije jela. Jednostavno je prevrtala viljuškom komade mesa i povrća.

„Do grada? Po podne? Čudna su mu ta posla...“

„Da. da...“, mrmljao je Krsman nehajno, trudeći se da je ne gleda u oči.

„A i čudan je čovek gospodin Lukić.. .“

Krsman krišom pogleda u zlatastu tečnost u čaši kraj sebe. Činilo mu se da se u vazduhu oseća opori miris prepečenice.

„Zašto tako misliš?“ , upita je.

„Ne znam, imam neki neobičan osećaj u vezi sa njim... Preterano je tajanstven “

„Nisam stekao taj utisak.“

„Nisi? Baš čudno...“, reče Danka i nastavi da viljuškom šara po tanjiru.

Krsman ju je gledao poluotvorenih usta. Bio je zaustio nešto da kaže ali je namah zaboravio šta. Dok se tako premišljao, žena ga ponovo prostrela pogledom.

„Njegove oči... Kao da je od nečeg bolestan...“

Nekako..."

„Nekako - šta?“, preseče je on nervozno.

Danka se samo ovlaš nasmeši i nastavi:

„Nekako čudno sjaje.“

Opet napravi malu pauzu.

„U mraku.“

Zatečen, muž ju je nekoliko trenutaka gledao a onda promrmljao:

„Gluposti...“

„Možda...“ Glas joj je bio za nijansu viši.

Praveći se da ga razgovor više ne zanima, Krsman uze escajg u ruke i nastavi sa jelom. Prostorija je odisala turobnom mirnoćom, nije se čulo lupanje tanjira, ni zujanje mušica, ni glasovi iz avlije, ništa... Dobro je znao da će uslediti nešto neprijatno, neočekivano.

„Kako je Dragutin?“

Krsman pretrnu. Zurio je u beli uštirkani stolnjak i vazu sa svežim cvećem na sredini slola od orahovine. Konačno lagano podiže glavu,

„Dragutin?“

„Da. Dragutin Stevanović, tvoj stari ortak. Čujem da neće još dugo.“

Krsman na jedvite jade proguta komad pečenog mesa koji mu je zastao u grlu, zatim uze maramicu sa stola i njome obrisu suve usne.

„Neće... Mnogo je bolestan.“

„Kad smo već kod bolesti...“ Dankin glas postade za nijansu hladniji. „Nešto nije u redu s tvojom bratanicom...“

„Sa Milicom? Ne govori koješta.“

„To... *dete*... pomalo je kao i ovaj nas\* nezvani gost, znaš... *čudno*.“

„Biti čudan i biti bolestan nije ista stvar, Danka. Osim toga, i sama znaš šta je sve preživela... Sve to je ostavilo tešku traumu.“

„Traumu? Baš me zanima kako se to uklapa u tvoju trgovačku logiku.“

„Šta hoćeš da kažeš, ženo? Ne okolišaj više.“

Danka duboko uzdahnu kao da tim gestom hoće da upotpuni sliku lažne zabrinutosti.

„Jutros sam je zatekla kako se igra sa mrtvim golubom“, izusti poluglasno kao da saopštava saučešće. „Iskreno govoreći...“

„Šta?!“, dreknu Krsman.

Danka uvređeno iskrivi glavu i savršeno mirnim glasom završi misao:

„...ne bi me iznenadilo da mu je ona lično zavrnila šiju.“

Krsman zausti nešto da kaže ali odustade. Zurio je u nju na isti onaj bespomoćan način na koji propali dućandžija gleda kako mu imanje odlazi na doboš. Ko zna zašto, za trenutak se setio reči svoga učitelja latinskog: »Žena će te gledati u oči čak i kada ti saopštava da te je prevarila sa rođenim bratom. A ti ćeš je opsovati, udariti, pljunuti u lice, ubiti ako treba... učinićeš sve samo da ne moraš da uzvратиš pogled.“

Uz težak uzdah, podigao je čašu sa rakijom i iskaplo je. Zatim je ustao i bez reči izašao Iz sobe.

Danka se nasmesi.

I krenu da sa uživanjem obeduje.

## 12.

Iz mraka je dopirao žubor vode. Kao da iz rasećenog kamena otiče minijturna reka. Taj zvuk je sekao memljivi vazduh ispunjavajući Marka Šmita strahom koji je mogao da oseti u samom dnu utrobe.

Nalazili su se u ovalnoj prostoriji. Kan je na trenutke lampom obasjavao otvorene grobove u



zidovima i freske kraj njih.

„Hrišćanske katakombe...“, promrmlja Šmit.

„Tako je“, složi se esesovac. „Upisane su na mapi.“

„Ima ih zaista mnogo...“

„Umiralo se dosta u to vreme... Kuga, glad, Goti...“

„Kuda sad?“

„U jedan od ova četiri prolaza.“

Šmit je pokušavao da razazna ulaze, ali sve što je mogao da vidi bile su četiri crne rupe u zidu, raspoređene na podjednakom rastojanju.

„Znate u koji?“

„Naravno.“

Bez reči, Kan krenu napred, a onda zaslade na pola puta. Osvrnu se i zagleda u mrak iza sebe. Zatim pogleda levo, pa desno.

„Šta je bilo?“, upita Šmit sa blagom dozom panike u glasu.

„Ništa.“

„Videli ste neito?“

„Ne. Samo sam oprezan.“

Šmit zatvori oči. Brojao je u sebi do dvadeset, onako kako ga je joj u detinjstvu bio naučio otac. *Jedan... dva... tri...* Žubor se iznenada pojačao. *Četiri... pet... šest...* Ono za šta je ranije jedva poverovao da je eho postade mnogo glasnije.

*TUP-TUP-TUP...*

„Čujete li to?“, promrmlja prestravljeno.

Na njegovo iznenađenje, Kan je oklevao nekoliko trenutaka sa odgovorom, taman toliko da se ujednačenom lupanju pridruži lagani zveket metala koji udara o drugi metal. A onda, glasom od koga se Šmitu sledila krv u žilama, prozbori:

„Da. čujem.“

Zvuk se pojačavao, sada su mogli i da mu

odrede pravac, dolazio je sleva, iz dubokog mračnog hodnika.

*TUP-TUP-TUP...*

„Znate li, Šmite, šta proizvodi ovakav zvuk?“, upita Kan.

„Ne,“

„Odred vojnika u lakom trku. Sandale lupaju o tlo u jednakom ritmu, oružje zveckea dok udara u oklop...“

„Vi se šalite?“

„Ja se *nikad* ne šalim, Šmite. Idemo.“

Kan se pomerio u jednom brzom i gipkom trzaju, krajevi njegovog crnog kožnog mantila podsetiše Šmita na krila šišmiša.

*Osamnaest... devetnaest... dvadeset.*

Ne mogavši više da izdrži, Šmit je prokleo sebe zbog slabosti i pre nego što će za Kanom stupiti u izabrani hodnik, bacio pogled ulevo. Tamo, na jednom od ulaza u tunel, tik pored zida iz kog je izbijao mlaz vode, video je visokog čoveka u čudnoj odori. Preneraženo je zurio u njega nekoliko beskrajno dugih sekundi i sa užasom shvatio da se ne radi o rimskom legionaru, gotskom jurišniku niti turskom pešadincu već o hrišćanskom vitezu u lakom panciru preko kog je bila navučena crvena tunika sa izvezenim znakom zmaja...

Uveravajući sebe svim silama da se radi o halucinaciji, Šmit je požurio za Kanom, koji je već bio odmakao desetak metara. U strahu da ga ne izgubi i ostane bez spasonosnog izvora svetla, potrčao je koliko ga noge nose i sustigao Šturmbanfirera na samom kraju hodnika. Zastavši, udahnuo je duboko smrdljivi, vlagom ispunjeni vazduh laguma i ponovo pomislio da je sišao s uma.

Bili su tačno na ulazu u ogromnu ovalnu

odaju čiji su svod držala četiri mermerna stuba. Levo i desno, po zidovima su bili okačeni ratni trofeji i mnoštvo različitog naoružanja pokriveno prašinom i paučinom, načeto rđom. Tačno na sredini prostorije nalazio se pravougaoni pijedestal od kamena što je podsećao na oltar, na koji je direktno sa visoke tavanice padao snop svetla.

„Blagi bože... Gde smo?“, promrmlja Šmit.

„Negde ispod centra grada. Na pravom mestu. Moram vam priznati da ste bili u pravu kada ste tvrdili da Carska palata nije bila na Medijani već negde u centru, nedaleko od sadašnje tvrđave“, reče Kan osvrćući se oko sebe. Zatim, nimalo impresioniran ne baš raskošno uređenom prostorijom čije su grube zidove ukrašavali ratni trofeji prilično nagriženi vremenom i zastave rimskih legija, gotovo zgađeno upita:

„Šta je ovo? Hrpa beskorisne gvožđurije! Zar je ovo sveta odaja dostojna cara? Gde je veličanstveni armamentarijum o kome...“

„...govore *legende*“, dopuni ga Šmit

„Šmite, dovodite me u veoma gadno iskušenje...“, procedi Kan srdito. „Bolje bi vam bilo da držite jezik za zubima.“

„Kako ne vidite, her Šturmbanfireru...“, pomirljivo reče Šmit, ne obazirući se mnogo na pretnju. „Kako ne razumete? Najdragocenije Konstantinovo oružje bila je njegova... *vera*“

„Vera?“, cinično upita esesovac. „Vera kazete? Baš me zanima u šta je verovao čovek koji je dao da mu se ubiju sin i supruga? Zar se taj isti Konstantin nije krstio maltene u samrtnom ropcu? Ispuštajući dušu primao je oprost grehova... ironično, zar ne? Pitam, se kakva je to vera koja te privoli sebi tek onda kad jednom nogom zakoračiš u grob...“

„Ne znam“, slegnu ramenima Šmit. „Možda ona koja ti omogućava da jednog dana ustaneš iz tog groba?“

„Ljude je lakše poslati u grob nego ih podići iz njega. Verujte mi, imam mnogo prakse u toj... disciplini. Svi oni koje sam sahranio nisu nikad uskrsnuli. A bilo ih je dosta. To mi je dovoljan dokaz da se ne zaludujem hrišćanskim budalaštinama o uskrsnom bogu i njegovim vernicima kojima je to isto uskrsnuće obećao...“

Dok je šarao lampom po prostoriji. Kan u jednom trenutku uperi snop svetla u pravcu pijedestala i ono što se ukaza u polutama iza njega maltene ga je paralisalo. U vrhu dvorane, tačno iznad kamenog oltara, stajala su dva visoka legionara. Kan instinktivno položi slobodnu ruku na futrolu s pištoljem i napravi nekoliko nesigurnih koraka napred.

Tada opet zaslade kad shvati da se radi o dva ogromna kostura u centurionskim odeždama, ukočena kao na počasnoj straži.

Stajali su jedan naspram drugog, udaljeni tri ili četiri metra. Leve šake bile su im položene na dugo koplje i štit kraj njega. Obojica su u svojoj desnoj šaci stezali rukohvat dugačkih mačeva, gladijusa veoma jednostavne izrade, bez ikakvih ukrasa i suvišnih detalja. Ipak, sečiva su im blistala u polumraku kao da su bila iskovana koji tren ranije.

Kan i njegov pratilac oprezno su prišli pijedestalu, a onda esesovac zastade na pola metra od mrtvih stražara, fiksirajući pogledom natpis uklesan na tablu iznad njihovih glava.

**DEI VIM SCIAT MONUM IS QUI ELIGAT BONUM\*** (*Neka božju snagu spozna samo onaj ko načini pravi izbor.*)

„Ovo zvuči prilično dvosmisleno...“, mrmljao je zbunjeno Šmit.

„Tačno. Zbog toga su tu *dva* mača.“

„Uzećemo onda oba.“

„Nešto mi govori...“ - u Kanovom glasu čuli se sumnja i oprez - „da se to ne može učiniti.“

„Onda napravite izbor“, jetko promrmlja Šmit.

„Vi ste čistokrvni arijevac. Ne možete pogrešiti.“

„Ovakva šala gore bi vas koštala mnogo bola, Šmite...“

„Kako ne vidite. Kane...“, ushićeno je nastavljao Šmit. „Ovo je... Ovo je naš *discrimen*...“

„I zbog toga bi trebalo da se osećam kao Cezar, koji je nameran da pregazi Rubikon? Ne, Šmite, ovde nije ulog sudbina republike, već nešto mnogo više...“

Šmit ne reče ništa. Zebnja ga je gotovo paralisala, jer stari latinski izraz *discrimen* nije značio samo „odsudni čas“, već je imao još jedno značenje...

*Razdelnica.*

Šmit zadrhta.

*Raskršće.*

Kan zakorači napred. Zurio je kratko vreme čas u mrtve oči jednog, čas u lobanju drugog legionara. Blesak oštrica mačeva terao ga je da skloni pogled. Oklevao je, a to ga je izluđivalo. Mahinalno je počeo da se igra prstenom koji je nosio na desnoj ruci zaustavivši pogled na izrezbarenoj runi.

Na pamet mu je pala jedna reč: *desno*.

*Arijevska desno.*

Koraknuo je napred i grubim pokretom iz mrtve šake istrkao gladijus. Učinilo mu se tada, na delić sekunde, kako redovi zuba iznad bele vilične kosti formiraju skaredni osmeh... A onda se začuo

prodoran zvuk pucanja. Jedan od mermernih stubova se zaljulja a ukrasi pri njegovom vrhu počeše da se mrve... Zemlja pod njima zadrhtala je, da bi se potom trgnula, i čitava dvorana stade da se ljulja.

„Bežimo!“, zavapi Šmit.

Visoki mermerni stub poče da se klati, snažni drhtaj prodrma dvoranu još jednom, oružje, štitovi i trofeji uz rezak metalni zvuk počeše da otpadaju sa zidova, zvuk cepanja drveta i pucanja kamena lspuni utrobu oružarnice razlomljenim ehom.

Kan dohvati jednu ratnu zastavu sa zida, umota u nju mač i potrča ka izlazu. Osvrnuo se nakratko, taman da vidi kako veliki mermerni stub pada preko kamenog pijedestala.

Nije bio siguran, ali u deliću sekunde učinilo mu se kako se lobanja legionara okrenula i pogledala u njegovom pravcu.

### 13.

„Prokleti rat...“, promrmlja Oto fon Fen.

Bilo je hiljadu stvari i događaja koji su mu zadavali glavobolju, ali se na kraju sve svodilo na isto. Nije ga toliko iritiralo to što su se tu i tamo Srbi dizali na oružje i što bi ponekad koji kolosek pruge otišao u vazduh. Do ludila ga je dovodila slutnja da narod koji su okupirali u ime Rajha jednostavno *ignoriše* okupatora jer je suviše zauzet svojim međusobnim, krvavim razmiricama. Srpski železničari su napustili posao i paralisali železnički saobraćaj, pa mu je kao zamena krajem maja poslato dvesta pedeset mašinovođa i ložača iz Nemačke. Uz pridošlih trista avijatičara, to je bilo previše vojske za kapacitete kojima je raspolagala feldkomandantura. Morao je da naredi da se ljudi

za koje nije bilo mesta u kasarnama prebace u rekvirirane zgrade, čak i u škole. Shvatio je to kao još jednu potvrdu nesrazmere između poverene mu odgovornosti i snaga kojima je raspolagao.

Na plećima Feldkomandanture 809 ležala je najodgovornija okupaciona komanda u Nišu, ali na velikoj teritoriji niške oblasti ona nije obavljala funkciju koja bi opravdala naziv „okupaciona vlast“. Rihter je jednom u šali taj termin promenio u „nadzorna vlast“: *Mi nadzirerno Srbe dok se međusobno ubijaju. Dok se time bave i ne ugrožavaju naše interese- dobro je.*

Fon Fen je na raspolaganju imao oko tri i po hiljade ljudi koji su uglavnom obavljali garnizonske i snabdevačke zadatke, kao i zadatke vojnog obezbeđenja. Ipak, bilo je tu još organa i jedinica koje su svoje aktivnosti sprovodile nezavisno od vojne uprave, ponekad i bez njenog znanja. Shodno tome, pojava Hajnriha Kana nije bila ništa neočekivano i iznenađujuće, pa čak ni njegov bezobrazluk nije delovao neuobičajeno.

Zastao je ispred prozora i zagledao se u obrisе paperjastih oblaka na modrom nebu.

Pre nekoliko dana Crvena armija oslobodila je Minsk,\*(*Bilo je to 3.juna 1944.*) na Zapadnom frontu saveznici su opsedali Kaen u Francuskoj, ni firerove leteće bombe\*(*U pitanju su V-1 rakete. Prvi put su upotrebljene prilikom napada na London, 13. maja 1944.*) nisu tu bile od pomoći.

Još jedan ratni četvrtak bližio se kraju. Bližio se kraj i samom ratu, Oto fon Fen je to dobro znao. Zbog toga mu se vlastita odluka da večeras ponovo krene u lov na Zver učinila vrlo čudnom. Kao da je u toj bizarnoj opsesiji koja se graničila sa nečim bezbožnim, nekrofilskim, tražio utočište.

Kao da je iz jednog užasa bežao u drugi.

U razmišljanju ga je prekinuo Rihter, koji je u kancelariju ušao u društvu Poljaka na čijoj su uniformi bile oznake inženjerijske čete.

Rihter je salutirao i, ne rekavši ništa, pokazao Poljaku da paket koji je nosio sa sobom stavi na feldkomandantov sto. Postavivši kutiju gde mu je pokazano, inženjerac je lagano počeo da vadi njen sadržaj. Izvukao je ostatak srebrnog escajga koji mu je bio poslat da od njega napravi tanad i patrone u kojima su bili meci, uzeo je jedan i pružio ga feldkomandantu. Dok je Fon Fen odmeravao srebrni vrh na čauri, inženjerac ga je upitao:

„Za šta vam treba ova neobična municija, gospodine pukovniče?“

Vraćajući metak u patronu, feldkomandant hladno reče:

„Za prepelice.“

## 14.

Nečija nestvarno laka sen prelete sobu i Nemanja oseti Aninu ruku na ramenu. On se trgnu kako bi oterao taj privid, zažmuri, pa otvori oči ne bi li pogledom obuhvatio prostoriju u kojoj se nalazio. Omalena soba mirisala je na siromaštvo, plesan i nešto kiselkasto, slično mirisu joda. Čovek koji je ležao na trošnom krevetu bio mu je okrenut leđima. Vojno ćebe isprane sive boje bilo mu je prebačeno preko celog tela, virila mu je samo glava na kojoj se belasao pokoji pramen potpuno sede kose.

„*Grave ipsius conscientine pondus*“\*( Težak je teret sopstvene savesti.) reče čovek ne osvrćući se. Njegov glas kao da je dopirao sa nekog drugog mesta; bio je napukao, umoran, gotovo lišen života.

„Ti si poslednji koji bi trebalo da citira Cicerona“, hladno reče Nemanja.



Čovek na krevetu poče teškom mukom da se okreće, vidljiva prvo postade njegova šaka umotana u zavoje, onda rukav bele košulje i na kraju - lice.

Dragutina je pomalo zbunila Nemanjina ravnodušnost kada je uz krajnji napor uspeo da se pridigne. Ljudi koji su ga videli takvog obično nisu krili šok i nevericu.

„Ne čudi te što me vidiš ovakvog?“

„Ne.“

„Ne gadiš se?“

„Tvog izgleda?“

„Da.“

„Mnogo čega drugog kod tebe je za gađenje... a to... našta sada ličiš samo je posledica... znaš već čega.“

„Grešnoga života?“ Usne mu se razvukoše u cinični osmeh i ukaza se red krnjih žutih zuba. Iznad njih par vlažnih očiju na nečemu što je nekada bilo lice zurio je u Nemanju kroz proreze na zavojima.

„Tvog načina života.“

„I ti si vodio takav život, sećaš se? Još uvek ga vodiš... Kako to da si živ i zdrav a ja sam poluleš koji se raspada?“

„To pitanje je trebalo da postaviš samom sebi. Pre mnogo godina.“

„Nisam imao vremena za moralisanje.“

„Tako je. Bio si suviše zaokupljen zgrtanjem para.“

Dragutin levom rukom posegnu ka stočiću na kome je bila čaša sa vodom. Jedva je podiže i prinese ustima. Po načinu na koji je otpio gutljaj vode dalo se zaključiti da mu čak i ta jednostavna radnja zadaje izuzetan bol.

„Uvek ti je bilo lako da osuđuješ druge... Na isti onaj bandoglavo preki način kojim godinama

osuđuješ samog sebe... Kad smo već kod toga, kako je Ana?"

Nešto crno i hladno zasja u Nemanjinim očima. Cedeći reči kroz zube, on promrmlja:

„Znaš ti odlično kako je ona..."

„Da, znam...", proštenja Dragutin. „Ali pitanje je... *znaju li drugi?*"

„Misliš da je ikog briga?"

„Naravno da nije, stari družice... Svi su pomrli. Osim tebe. I mene. Mada se zbog toga ne brini, neću još dugo."

„Zar? Mislio um da ćeš se pomučiti malo više. Zaslužio si."

„A jesam, jebo mi pas mater...", jetko reče Dragutin. „Spiskao sam mnogo para na doktore, hirurge, stručnjake za kožne bolesti i nadržilekare... Išao sam čak i kod jedne babe u Sijarinsku banju da mi spravi melem. Odbila je. Ne znam zašto... U stvari - znam. Kad sam shvatio šta mi se u stvari događa, bilo je kasno... Moja sestra, video si je... Divna žena. Pozvala je popa Luku iz Svetinlkolske crkve... Oterao sam ga. Nikad nisam voleo crnomantijaše. Ostavio mi je ovaj trebnik... Veli, trebaće mi."\*( *Trebnik se, prema kanonima pravoslavne crkve, ponekad koristi za isterivanje zlih duhova tj. egzorcizam.*)

„Ti si principijelan čovek. Uvek si to bio."

„Da. Ali ne živi se od principa... Već... kako ono beše? od tela i krvi našeg Gospoda."

Nemanja ne reče ništa, samo je hladno fiksirao pogledom Dragutinovu krhku figuru umotan u čebe. Na mestima gde nije bilo zavoja jasno se videla nezdrava, bledunjava koža koja se ljuštila.

„Ovo nije bolest, ne... Nego kazna. Lepše bih izgledao da sam leprozan." U Dragutinovom glasu bilo je nekog čudnog podsmeha. „Čujem da ne

kriješ kako si Dražin oficir. Izgleda da te uopšte nije briga za eventualne posledice... Ovde se ne zna ni ko pije ni ko plaća, zajeban je ovo grad... Čovek tvog iskustva trebalo bi da zna kako da ne bude upadljiv. Kako to kažu oni tvoji... *low profile?*"

„Ne znam o čemu govoriš"

„Ma znaš, nego se praviš lud... A i ja mnogo jedem govna, pička mi materina. Kao da kol'ko sutra neću da omirišem ćamovinu. Reci mi... Zna li dobri đeneral Mihailović ko si ti ustvari?"

„To niko ne zna."

„Ne sumnjam. Ti si se za to dobro postarao. Ali pazi šta ti kaže tvoj stari drug Dragutin... Zajebaće nas Britanci kad se najmanje nadamo. Vidiš kako nas lepo, prijateljski bombarduju... To su pravi saveznici. U prvom ratu su nas pustili da pomremo od tifusa i gladi, a sad će da nam sprže guzice... Što manje Srba - to manje problema."

„Šta želiš od mene?"

„Jebem li ga... Oproštaj?"

„Oproštaj?" Nemanja mu se hladno nasmeja u lice. „Šta imam ja tebi da praštam? Nisi ubio mene nego sve one silne ljude... Pitaj ih za oproštaj kad ih sretnoš na drugoj strani."

„Tada će već biti kasno."

„I sada je kasno. Zar ne vidiš?"

„Ne, nije... Dokle god imam nešto što mogu da ti dam... Nešto što može da promeni stvari"

„A to je?"

Dragutin ustade sa kreveta praćen škripanjem zardalih opruga. Polako, nogu pred nogu, dođe do radnog stola, otvori jednu od fioka i izvadi kožnu beležnicu. Odatle izvuče komad papira koji pruži Nemanji.

Crnim mastilom bio je ispisan znak;



„Znaš li šta je ovo?“, upita Dragutin. Dok je govorio, iz pluća mu se čulo šištanje.

„Znam“, potvrdi Nemanja sa zanimanjem zureći u znak. „To je *vervolf* runa.“

„Vervolf?“

„Starogermanska runa koja označava...“

„Šta?“

Uz oklevanje, Nemanja reče:

„Vukodlaka.“

Dragutin rezignirano zavrte glavom i osloni se o sto osetivši iznenadnu slabost.

„Jebeni... Znao je. Kurvin sin je znao, mamicu mu jebem švapsku.“

„Ko?“

„Ona pička... Major Kan. Znao je.“

„Šta je znao? Šta si ti petljao sa njim?“

Dragutin se teškom mukom vrati nazad do kreveta i sede na njega. Nekoliko trenutaka zurio je ispred sebe teško dišući.

„Negde sam pročitao... Ne znam da li su u pitanju stari grčki ili rimski filozofi,.. Nema veze. Kažu; *Siđi u podzemlje da bi video ko si u stvari*. I ja sam sišao. Kada sam upoznao Kana, bio sam fasciniram njegovom erudicijom i poznavanjem svih tih drevnih i čudnih stvari...“

„Je li te fascinirala i njegova veština prilikom ubijanja ljudi?“

„O tome nisam razmišljao. Iskreno, pucao mi je kurac za... Znaš kakav sam. Pričao mi je o tome kako je Niš grad koji leži na lavirintu hodnika i laguma u kojima se kriju neslućene tajne...“

Ispričao mi je o tome kako on traži određenu stvar... nije rekao šta. Samo je pomenuo Konstantina Velikog. Ponudio sam se da pomognem. Imao sam određene... kontakte... koji su mu bili od velike koristi prilikom istraživanja. Konačno smo, krajem jeseni, pronašli ulaz kroz onu nekropolu iznad Jagodin-male. Sišli smo on, ja, Marko Šmit i dva inženjera."

„Ne razumem. Koji su bili tvoji motivi za sve to? Nikad nisi bio avanturista. Šta si očekivao da pronađeš dole? Gral? Zavetni kovčeg? Elikvir mladosti?"

„Podsmevaš mi se..."

„Ne, samo mi taj tvoj potez deluje nelogično."

„Jel' znaš ti koliko vrede rimski zlatnici na crno?"

„Aha... Sad mi je jasno."

„Išli smo duboko pod zemlju. Kan se odlično snalazio, kao da je on lično pravio te tunele. Znao je da čita sve one simbole na zidovima i koristio ih je za orijentaciju."

„Šta ste pronašli?"

„Ništa."

„Niša?"

„Došli smo do jednog mesta na kome je taj znak bio ucrtan iznad lučnog svoda..." Dragutin pokaza prstom na papir sa runom.

„Bas ovaj?"

„Da. Kan je odbio da ide dalje. Počeli smo da se svađamo. On je... Bilo je neverovatno, ali... prvi put sam ga video takvog. Bio je *preplašen*... Pomenuo je nekakvog čuvara. Pokazao je na tu runu i rekao da se ne sme ići dalje. Rekao je da postoje još tri ulaza preko kojih se može dospeti na to tajno mesto..."

„Odustali ste?"

„Da. Vratili smo se nazad. Marko Šmit je za nekoliko dana rekao da je našao još jedan ulaz, na Viniku, ali da je u veoma lošem stanju i da nije bezbedno ići tamo. Kasnije sam čuo da su pronašli i treći, da je taj prohodan i dobro očuvan. Međutim, više mi nije bilo važno...”

Teško dišući, Dragutin Stevanović skloni pogled u stranu, za trenutak sklopivši oči kao da će utonuti u dug i spasonosan san.

„Probudio sam se toga jutra... Napolju je... padao sneg. Moja leva ruka bila je... Kao da je neko počeo da guli kožu sa nje... Nije bolelo. Ne u početku. A onda je počelo da se širi i ja...”

Zureći netremice u Nemanju, on šištećim glasom reče:

„Video sam ih.”

„Koga?”

„Sve njih. Čelu četv. Dole... u podzemlju... u jednom trenutku, tačno ispod svoda na kome je bilo ucrtano hiro... Stajali su tako i zurili u mene. Nisu govorili... ništa. Samo su me gledali.”

Dok mu se glava malaksalo klatila, Dragutin duboko udahnu.

„Jedan od njih, onaj mali... pegavi...”

„Milan Stojčić?”

„E on...”

„Šta sa njim?”

„Prišao mi je... i *dodirnuo me*. Samo to. Ovlašni dodir. Prstima mi je dotakao nadlanicu... Već sutradan sam primetio crvenilo na tom mestu, ali nisam tome pridavao mnogo pažnje... sve dok...”

Dragutin napravi malu pauzu da sabere snagu a onda pomirljivo reče:

„Neću dočekati sledeću nedelju, znam... Zato sam te pozvao da dođeš i uzmeš ovo što imam.”

„A to je?”

„Okreni hartiju koju držiš.“

Nemanja okrenu papir na kome je bila runa - sa njegove druge strane bila je ucrtana mapa.

„Prepisao sam to iz Šmitove beležnice. Prilično je tačno.“

„Treći ulaz?“

„Tako je. Ali mapa nije kompletna. Fali ti jedan deo.“

„Još jedna slagalica?“

„O, neee..“ Dragutinov glas se uzdizao kroz jezivo šištanje. „Pre će biti da sam ja slagalica. Imam utisak da se raspadam... deo po deo.“

„Ostatak mape? Gde je?“

„Tvoj stari prijatelj... poklonio sam mu ga. To je bio zalog... neka vrsta... jemstva. Mislim... u to vreme je najsigurniji način za čuvanje takve stvari bio dati je četničkom vojvodi koji uživa zaštitu Nemaca. Još ako ti taj vojvoda zauzvrat ponudi pomoć...“

Nemanja začuta kako bi duboko udahnuo vazduh, pa prostrela Dragutina pogledom:

„Dao si deo mape Kostu Pećancu?“

Dragutin klimnu glavom.

„Kakvo si ti govno od čoveka.“

„Opet morališeš, jebiga... Pa njegov sin Milan bi mi smestio metak u čelo da nisam. Pohlepan neki klinac, jebiga...“

„Šta si mislio, da će ti jedan starac sačuvati dupe i učiniti te bogatašem?“

„Pa, recimo da sam očekivao da će njegova saradnja sa Švabama potrajati duže, mislim na to što je on nazivao *samožrtvovanjem*... A to je ujedno bio i dobar način da se otresem Kana. Moram da ti priznam, tvoj dobar đeneral me je iznenadio akcijom koja je imala za cilj likvidaciju Pećanca... vrlo mudro za jednog... politički nepromišljenog

čoveka."

„I? Kod koga je sad ta mapa?"

Dragutinove usne se razvukoše u nešto što je možda moglo i da se smatra osmehom.

„To je bar logično - kod njegovog ubice."

„Pećanac je streljan", procedi Nemanja kroz zube.

„Ne...", gotovo prošapta Dragutin. „Nije."

Prigušena svetlost petrolejke razvukla je njihove senke preko napuklog, posivelog zida sve do tavanice.

„Zaklali su ga." Dragutinove reći zasumeše u polumraku.

„Lažeš", opet procedi Nemanja kroz zube, ovoga puta glasom u kome je bio osetan prizvuk očaja.

„Ne lažem", smireno nastavi Dragutin. „Kada se bio povukao u Sokobanju decembra prošle godine, već su počeli da ga nazivaju izdajnikom... Iskoristio sam to i preko svojih ljudi stupio u kontakt s majorom Brankom Petrovićem iz Ivanjice... Znaš ga, on je Dražin sestrić, tada je bio komandant Deligradskog korpusa. Pogodba sa Dražom bila je jednostavna. Ja ću njemu dati vojvodu, a on meni vojvodinu tajnu. U to vreme je Pećanac još imao poverenja u mene, ali je počeo da se pišmani zbog mape, naročito njegov sin... Navaljivao sam da odmah na proleće krenemo u istraživanje laguma, ali on nije hteo da čuje. Hteo je prvo da okonča rat. Da okonča rat?! Kakva budala... Rekao je da ćemo sve te stvari ostaviti za vreme nakon što pobedimo komuniste. A mene je bolest već počela da jede, nisam imao vremena... U Sokobanji je bio na lečenju, ali je oko sebe imao stotina ljudi. Zato sam rešio da ga izmamim napolje. Ništa lakše... Pozvao sam ga u lov. Jebiga,



voleo je da lovi, iako se jedva držao u sedlu. I tako... Bas na Svetog Savu, 27. januara ove godine, beše udario neki jak sneg, izađemo mi u okolinu Banje, i tu u zasedi Petrovlć i njegovi četnici zaskoče Pećanca i zarobe ga. Kada me je stari vojvoda upitao: 'Što me ne ubi, Dragutine... nego me izdade?', znao sam da nema više povratka. Matora kurva je nosio mapu u nedrima. Blizu srca. Šta je mislio, pizda mu materina? Pa izvadio bi' mu to isto srce iz grudi tupim nožem samo da dođem do mape, do bilo kakvog putokaza ka Konstantinovom raskršću."

„Ka čemu?"

„Nije važno... ionako ne bi razumeo."

„Reci mi, mogu da probam."

„Pa, dobro... Kažu da je Konstantin svoju najveću tajnu krio pod zemljom. U spletu laguma i katakombi... Armamentarijum. Čudesna zbirka oružja. Mislio sam... da tamo mogu pronaći lek za moju bolest. Ali ona pizda od majora Petrovića nije mi dao da odmah uzmem mapu. Kaže, to su vojvodina lična dokumenta, prvo da mu se sudi, a onda mogu dobiti sve što mi treba... ali prvo da Draža i njegovi poštuju red. Tako su me opet zajebali..."

Nemanja se cinično nasmeja.

„Tebi je smešno?", zapišta Dragutin. „Smešno ti je, jebiga? E, pa da te nasmejem još malo... Šta su rekli vama gore u štabu, na Ravnoj Gori? Da je Pećancu suđeno i da je streljan? E pa, kurac moj je bilo tako..."

„Nego kako je bilo?"

„Jesi li čmo za Tilka Dinića? Onog što ga zovu Kasapče?"

„Jesam."

„A kako i ne bi... Taj ima jaku reputaciju",

reče Dragutin i zakašlja se. Kada je povratio dah, nastavi ali slabijim i tišim glasom. „Odveli su ga na jednu njivu... Kasapče i Budimir Mitrović iz crne trojke... Blizu puta Sokobanja-Knjaževac. Tu ga je Kasapče zaklao. Telo su zakopali ispod jedne kruške. Mitrovića sam sreo dva meseca kasnije, rekao mi je da je Kasapče uzeo vojvodine lične stvari. Između ostalog i neke papire koje je držao u nedrima..."

„Gde je on sada?“, upita Nemanja glasom punim suzdržanog besa. „Kasapče. Gde je?“

„U štabu Ravnogorskog pokreta, a gde bi drugde bio? U selu Veta, u tamošnjem manastiru, na samo nekoliko kilometara od grada... Jebiga, to su ti saborci... Braća po oružju. Lako ćeš da ih pronađeš. Uzmi deo mape koji nedostaje. I onda kreni za gospodinom šturmbanfirerom i njegovim psićem. Da.... Savetujem ti da požuriš. Čuo sam da Kan već uveliko kopa. Ne znam dokle je stigao, ali čoveku tvojih... sposobnosti... neće predstavljati problem da prođe pored nekolicine pijanih dražićevaca i par nemačkih stražara, zar ne?“

Nemanja ustade sa stolice. Papir je zavukao u unutrašnji džep šinjela.

Samo je okrznuo pogledom Dragutinovo unakaženo i zavojima pokriveno lice kada je krenuo ka izlazu. Nije rekao ništa. Mesingana kvaka mu je još bila u ruci kada je iza sebe čuo šišteći glas.

„Kada... Kada budem otišao... *tamo...*“ - Dragutinovo mrmljanje bilo isprekidano teškim udisajima - „Hoćeš li da... nešto kažem Ani?“

Vrata se otvoriše uz škripu kada Nemanja trgnu kvaku. Napravio je odlučan korak a onda zastao. Dragutinovo teško disanje i kiselkasti miris joda mešali su se sa čkiljavim svetlom petrolejke.

„Reci joj...“, prozbori Nemanja tvrdo.

Začutao je na nekoliko sekundi dok mu je u ušima odjekivao gotovo cičeći zvuk koji je dopirao iz Dragutinovog oteklog grla.

„Reci joj da sam *morao* to da učinim.“

## 15.

Šmit je drhtavim rukama gotovo pobožno uzeo ono što je šturmbanfirer Kan izvadio iz stare, crvene zastave. Prelazio je prstima po drvenom rukohvatu, milovao bleštavu oštricu. Nije mogao da veruje da je to što drži prava, opipljiva stvar.

„Blagi bože...“, mrmljao je u transu. „Ovo je čudo. Pravo čudo.“

„Na kog boga i kakvo čudo mislite, Šmite?“, začuo je cinični Kanov glas iza sebe.

Stajali su ispred izlaza, nedaleko od mesta gde se crni dim dizao ka nebu. Šmit nije obraćao pažnju na nesnosni smrad koji se širio svud unaokolo. Da nije bio toliko ushićen relikvijom koju su izneli iz laguma, pitao bi o čemu se radi i dobio odgovor: o spaljenom ljudskom mesu.

„Ovo moramo već koliko sutra poslati u Berlin. Bićemo bogato nagrađeni.“

„Bojim se da se to neće desiti“, reče Kan hladno, pripaljujući duguljastu cigaretu.

„Kako to mislite?“

„Vi ste naučnik, Šmite, nemate smisla za politiku...“ Kanov glas bio je pomalo teatralan. Desna ruka mu je bila položena na kožnu futrolu sa pištoljem. „Trebalo bi da znate u kakvoj je... poziciji... Rajh sada. Tada bi vam bilo jasno da nema nikakvog smisla slati jednu ovako vrednu stvar kraljevstvu koje se raspada. Makar to kraljevstvo bilo ono kome smo se zakleli na

vernost"

„Ne razumem..." Šmit je bio zbunjen.  
..Planirate da zadržite mač za sebe?"

»Tako nekako...« hladnokrvno reče Kan upirući cev pištolja u njega.

„Ali šta...", mrmljao je Šmit smeteno. „Šta ćete učiniti sa njim?"

»O, ima toliko mogućnosti...« Uz blagi grč u uglu usne Kan pritisnu obarač.

Umesto pucnja do njega dopre reski zvuk udarca metala o metal. Kan pokuša ponovo. Šmit ustuknu ali smrtonosnog kuršuma nije bilo. Kanovo lice bilo je već deformisano od besa kada je još nekoliko puta pritisnuo oroz pištolja... Vratio je beskorisno oružje u futrolu, ali arheolog je bio gotovo paralisan zureći u gomilu spaljenih leševa na desetak metara od sebe, zato i nije pokušavao da beži. Okrenuo se taman da mu se pogled susretne sa parom hladnih, ubilačkih očiju. Zakrkljao je jedva razgovetno kada je osetio kako mu se u vrat zabada tupo sečivo bodeža. Ispustio je mač iz ruku i prstima dodirnuo mesto na vratu iz kog je liptala krv. Pogledao je opet u Kana, gotovo ravnodušno, i tiho promrmljao:

„*Ich...*“\* (*Nem.: Ich - Ja*)

Zatim se skoro bešumno srušio.

Glave okrenute na stranu mogao je da vidi mač koji je ležao na modroj zemlji pored njega. Blistavo sečivo odbijalo je oštre zrake sunca i, između njih, Šmit je jasno razaznavao svoje lice.

## 16.

Tilko Dinić zvani Kasapče probudio se iz kratkotrajnog i mučnog sna. Opet su ga morili košmari, njegov drug iz čete kaže da je to zbog loše

rakije koju im u selu daju domaćini. Mali Sredoje, novopridošao iz neke moravske selendre, preksinoć mu je pijan rekao da je to možda zbog nečiste savesti. Razbio mu je bakrač o glavu čisto da ga uveri da se ne slaže sa tim.

Ustao je tromo dižući svoje masivno telo s neudobnog ležaja, odbacio u stranu crveni pirotski čilim koji je dobrano nagrizla buđ i doteturao se do vrata kraj kojih je visila petrolejka. Upalio ju je i trgnuo kvaku besno vičući:

»Sekula! Sekula, jebem ti mater! Je l' ostalo još one jagnjetine? Ako ste popili svu rakiju, jebaću vam milosnu majku!"

Vrata su se pomerala teško kao da su od olova i Kasapče besno i sa naporom još jednom trgnu kvaku.

„Sekula!"

Uz škripu zardalih šarki, vrata od sirove bukovine se otvoriše i Kasapče ugleda Sredoja kako visi zakucan za njih dugačkim vojničkim bajonetom. Očiju izbečenih u nekoj bizarnoj, mrtvačkoj zapanjenosti, zurio je u njega sa tupavim izrazom na svom balavom licu seoske bitange koja je do ove večeri jedini smisao života uspevala da pronađe u silovanjima i opijanju.

Kasapče se trgnu i odskoči unazad kao da želi da pobjegne od leša svog saborca, zatim se okrenu i mahinalno podiže petrolejku da njome osvetli veliku sobu stare brvnare u kojoj su konačili. Samo škrti plamen lampe i žar sa ognjišta osvetljavali su prostoriju u kojoj su centralno mesto zauzimali veliki drveni sto i dve klupe, sa kredencem u uglu i ovalnim ogledalom ispred kog je bila stalaža sa olupanim lavorom. Bilo mu je dovoljno da preleti pogledom po sobi da bi shvatio šta se to dogodilo u ovoj noći ispunjenoj košmarima.

Svi su bili mrtvi. Svi do jednog.

Sekula je ležao presamičen preko stola lica uronjenog u lokvu krvi, Živko je sedeo oslonjen o zid, pridrživajući sada već beskrvnim belim rukama sopstvenu utrobu, Mitar je sedeo na čelu stola, ruku opuštenih oko tela, zabačene glave, preklan od uva do uva...

Kraj njega, na ivici klupe, sedeo je krupan čovek u vojničkom kaputu. U jednoj ruci mu je gorela cigareta a u drugoj je držao čokanj sa rakijom.

Kasapče napravi jedan nesiguran korak i, prišavši bliže, petrolejkom osvetli nezvanog gosta.

Visoki oficir bezizraznog lica ukrašenog održavanom gospodskom bradom uzvratu mu pogled. Kasapče zadrhta jer tada shvati da je ovaj od pojasa nagore sav u krvi, njegovo tvrdo lice, uhvaćeno u grotesknu igru senke i svetla, bilo je poprskano mlazevima crvene tečnosti, ali on kao da nije mario za to. Samo je sedeo za stolom, okružen leševima ljudi koje je upravo iskasapio, pušio cigaretu, pio rakiju... i čekao. Njega.

Kasapče nije želeo dalje da razmišlja o apsurdnosti ove situacije. Sve njegove misli, osećanja i nagoni slili su se u jedan jedini pokret. Onaj kojim mu je desna ruka posegla ka pištolju zadnutom za pojas.

Ali tada, u odsećnom metalnom blesku, praćenom jedva čujnim zviždajem, nešto dolete iz mraka i zari mu se u desni deo stomaka. Ruka koja je držala pištolj mlitavo popusti stisak, uz težak tresak oružje udari o pod od drvenih dasaka, a Kasapče klonu.

Čovek ustade, ispi rakiju, odloži čokanj i odgurnu mrtvog Sekulu, koji se sruši nauznak. Zaobišavši veliki drveni astal, pridošlica priđe

Kasapčetu i čučnu pored njega. Nekoliko sekundi ga je radoznalo posmatrao a onda posegnu za drškom noža koja je Kasapčetu virila iz stomaka.

Kasapče sakupi ono malo preostale snage i zgrabi ga za iaku.

„Ko si ti?“, prokrklja između dva krvava ispljuvka.

„Ja sam đavo, Tilko“, reče čovek glasom od kog Kasapčeta preplavi talas ledene jeze.

„Došao sam po tvoju dušu.“

„Ja nemani dušu“, frknu Kasapče.

Čovek se naže prema njemu i prošapta:

„O, ne brini zbog toga...“

Izvlačeći nož iz Kasapčetovog stomaka, dodade:

„Uskoro nećeš imali ni oči... ni nos, ni uši, ni jezik...“

## 17.

Noć se spustila na Niš sa purpurnih oblaka iznad Jastrepcu, iscurila na grad kao troma letnja kiša, kao krv iz rasečene kože... Stojeći kraj ograde na železničkom depou pukovnik Oto fon Fen je zurio u oštre odbleske mesečine na čeličnosivoj cevi svog karabina. Kratko je oklevao, a onda ubacio metak i repetirao pušku. Pogledao je kroz nišan u bleđi krug Meseca a onda se okrenuo ka svom adutantu.

„Šta stalno škrabate u tu beležnicu, Kestneru?“

„To je moj ratni dnevnik, gospodine pukovniče.“

„Vodite dnevnik? Čemu to?“

„Nešto se mislim, posle rata...“ Kestner je pomalo stidljivo oklevao. „Mogu to da sredim i dam u štampu. Ljude će zanimati kako smo ratovali, gde

smo bili i šta smo radili..."

„Mislim da će ljudi nakon rata biti zaokupljeni nekim sasvim drugačijim stvarima."

„Ali sigurno će ih zanimati detalji o velikoj pobedi Rajha nad njegovim neprijateljima."

„Kestneru...", mrmljao je Fon Fen podešavajući nišan na karabinu.

„Da, gospodine pukovniče?"

„Ne pričajte gluposti."

Poručnik Kestner zaklopi svoju beležnicu i sa zbunjenim izrazom lica krenu za feldkomandantom. Fon Fen je išao uz ogradu odmeravajući pogledom prostor iza nje. U pravcu severoistoka tekla je Nišava, to se jasno videlo po redovima visokih topola koji su je pratili sa obe strane. Pruga je bila ispred nje, vijugala je u pravcu istoka, i prelazila preko čeličnog mosta na Nišavi baš ispod mesta gde se video zašiljeni vrh kožare.

Naredio je svojim ljudima da pripreme zasedu. Nešto mu je govorilo da će zver večeras ponovo napasti. Nije imao racionalno objašnjenje za taj svoj osećaj, ali dovoljno mu je bilo to što je i ove noći na nebu bio zlokobni hladnoplavi mesec. I što upravo ta mesečina, srebrna poput taneta na mecima njegovog karabina donosi sa sobom studene talase jeze, nešto što se da osetiti na koži, nešto tuđe, nešto zlo.

Okolo ograde, na tačno određenim mestima, inženjerci su postavili posebne zamke. Svaka od njih sadržala je kombinaciju nevidljive strune i defanzivne ručne granate. Sasvim dovoljno praktičnosti i eksploziva da u parčice raznese sve što se noćas bude približilo depou.

A ako to ne bude dovoljno...

Fon Fen čvrsto stegnu svoj karabin.

...onda će srebrna tanad ispuniti svoju svrhu.



## 18.

Miris krvi golicao mu je nozdrve. I ko zna zbog čega, to mu je prijalo.

Gledao je u mrtvog Marka Šmita kao što neko gleda u zgaženog psa. Opružen po zemlji, arheolog je zurio razrogačenih očiju u neku tačku na sumračnom nebu. Bela košulja ispod blatnjavog sakoa bila je crvena od krvi. Iz vrata mu je virila drška tupog, neobično lepog bodeža.

Nemanja posegnu za njom i izvuče je iz mrtvog mesa u kome je bila zarobljena kao mač u kamenu.

Sa zanimanjem je razgledao oružje koje to u stvari nije bilo, jer ta vrsta bodeža nije služila za borbu nego za paradu. Oficiri SS-a nosili su ih o boku, zakačene na alku, oni su bili neka vrsta odličja, dokaz arijevske vrline. Drška je bila od slonovače a tupo sečivo od izvanrednog čelika. Nemanja je sa iznenađenjem shvatio da ga bodež zanima više od leša iz koga ga je izvukao.

To nije bilo ništa čudno, mnogo puta u životu video je leš nekog beznačajnog, bivšeg čoveka, ali nikad u ruci nije držao esesovski počasni bodež.

Obrisao je krv sa njega maramicom i podigao ga do visine očiju. Duž tupog sečiva gotskim slovima bio je ugraviran logo:

*Meihe Ehre heßt Treue\** (Moj ponos je poverenje.) Na suprotnoj strani bila je posveta: *In Hertiltchter Kamtradedtschaft Heinrich Himmler\** (U znak iskrenog prijateljstva, Hajnrih Himler.)

Nemanja zadenu nož za pojas i pogleda u pravcu bledog meseca koji je visio na noćnom nebu. Bio je potpuno zbunjen. Majora Kana zamišljao je kao hladnog, proračunatog čoveka, a ovo što je učinio bilo je više nego nelogično.

Ostavljajući Šmitovo truplo iza sebe, Nemanja pođe stazom ka gradu mučen jednim pitanjem.

Šta je, za ime božje, nateralo jednog oficira SS-a da se tako lako odrekne počasti koju je zadobio učešćem u *Noći dugih noževa*?

## 19.

Hajnrih Kan lagano zatvori vrata svoje sobe. Obazrivo se osvrnu.

Sve je bilo u redu. Metalni krevet u uglu. Drveni orman sa ogledalom. Prozor sa čijih okana isijava srebrnasta mesečina. Reklo bi se veoma skromno obiravalište za jednog visokog oficira SS-a.

U duši je uvek bio asketa. Jedini luksuz koji je sebi dozvoljavao bile su duge, francuske cigarete. Sve ostalo bilo je izlišno. Alkohol, žene iz bordela, ekskluzivni restorani za oficire... To je za one koji bi da život prespavaju. On je svoju karijeru posvetio stremljenju ka nečem višem. Čitav svoj angažman u Anenerbeu bio je usmerio ka pronalaženju jedne jedine stvari kojom bi sebi omogućio mnogo više nego svi oni naduveni slepci sa epoletama.

Prišao je stolu i lagano na njega spustio duguljasti smotuljak.

Skinuo je mantil i bacio ga na krevet.

Nekoliko trenutaka zurio je u zastavu kojom je predmet bio obavijen, a onda je lagano počeo da je odmotava. Sa iznenađenjem je shvatio da je slučajno pokupio zastavu Sedme Klaudijeve legije, jasno se video natpis *Legio VII Claudia*. Kad je završio, još dugo je nemo buljio u predmet na stolu. Ruke su mu drhtale kada ga je konačno podigao.

Ceo život sanjao je o tom trenutku. I nikad mu

na pamet nije palo da će se on desiti u nekoj balkanskoj zabiti, u sobi čiji su zidovi oblepljeni demodiranim austrijskim tapetima, pred kraj rata za koji su svi u Otadžbini mislili da nikako ne može biti izgubljen. Oprezno je ponovo umotao predmet, spustio ga u jednu fioku i zaključao.

Čitavim telom je osećao neku čudnu, prijatnu drhtavicu. Seo je na stolicu, posegao za jednom od knjiga koje su bile pedantno naređane sa strane i otvorio je.

Pred njegovim očima zaploviše redovi runa.

## 20.

Mesec je sijao visoko na nebu, okrugli prorez na finom tkanju večnosti, blistavo oko demona koje posmatra grad... Ispod njega, grad nije bio ništa više od samotnih redova zbijenih kuća koje su presecale ulice. Vrhovi bogomolja virili su iz tog groblja izneverenih nada, nevidljiva senka građanskog rata bila je rasprostrta po njemu, tiha balkanska neminovnost, razlog da se živi i umire. Ovo drugo naročito.

Oto fon Fen je sanjivo gledao u pravcu žičane ograde. Mrak iza nje bio je neprozirna i gusta mrena. Predeo koji se prostirao u pravcu severoistoka, obasjan mesečinom, delovao je sablasno samotan, a redovi topola kraj Nišave stajali su u daljini poput nepomične vojske gorostasnih mrtvaca.

Ležao je na šatorskom krilu sakriven iza jednog vagona i razmišljao o tome koliko cela ova akcija ima smisla. Znao je da mu se iza leđa smeju oficiri i vojnici i da po hodnicima feldkomandanture kruži priča kako je poludeo. Nije ga bilo briga za to. Neki glas u njegovoj glavi stalno je

ponavljao da pojava Zveri, baš na ovom mestu i u ovo vreme, ima svoj apsurdni smisao. I da u celoj toj priči postoji uloga namenjena baš njemu. Nije mario da li će kraj te predstave biti srećan ili tragičan, jedino mu je bilo važno da ulogu koju mu je sudbina namenila odigra do kraja.

Kazaljke njegovog sala pokazivale su deset i petnaest kada je iz pravca ograde dopro nerazgovetan šum.

Čak i sa te razdaljine mogao je da čuje rezak zvuk mehanizma za okidanje. Trenutak potom, snažna eksplozija zaparala je grobnu tišinu noći. Deo ograde, zajedno sa tri betonska stuba na severnoj strani, pokidan u parciće odleteo je u vazduh. Ubrzo se začuo prodoran jauk sirene, popalili su se reflektori i depo se ispunio vojnicima i starešinama.

Fon Fen poskoči sa mesta na kome je do tada ležao i oprezno stade da se približava mestu na kome je eksplodirala bomba. Pratilo ga je nekoliko vojnika, među kojima je bio i Kestner, koji je drhtavom rukom stezao luger. Izgledao je gotovo komično.

Rupa na ogradi bila je ogromna, pokrivao ju je neprozirni beli veo prašine iza kog se u nedogled pružao živi mrak. Kada su došli do tog mesta, zatekli su samo veliki krater koji je u zemlji napravilo eksplozivno punjenje.

„Je li ta stvar... još uvek ovde?“, upita Kestner uplašanim glasom.

„Ne“, hladno reče Fon Fen. „Pobegla je.“

Zatim spusti pušku i desnom rukom pokaza u pravcu Nišave.

„Tamo.“

„U redu...“ Kestner sa vidnim olakšanjem nadlanicom obrisa znoj sa čela. „Hvala dobrom bogu

na tome. Poslaćemo nekoliko patrola u tom pravcu, moramo da..."

Izdao je kratko naređenje vojniku do sebe, a kada se opet okrenuo, feldkomandant više nije stajao do njega. Zbunjeno se osvrnuo levo i desno.

„Gospodine pukovniče? ”

Zatim je pogledao ka zapadu gde mu se učinilo da je video figuru visokog čoveka kako nestaje u mraku.

Nije imao prilike da mnogo razmišlja o tome jer se kraj njega obreo Rihter, čije je lice odavalo zabrinutost. Znao je da se njemu čitava ideja oko večerašnje zasede nije mnogo sviđala. Prišao mu je i upitao ga gde je feldkomandant.

Kestner je oklevajuć podigao desnu ruku i prstom upro u mrak iza ograde.

„Pustio si ga da tamo ode sam?" Bes na Rihterovom licu smenila je neverica, a onda je zaurao na sefa ađutanture. „Kestneru, prokleti idiote! Jesi li poludeo?!"

„Nisam ga pustio...", mucao je ovaj. „Otišao je. U jednom trenutku sam se okrenuo i više ga nije bilo."

Rihter posegnu za futrolom na pojasu i izvadi pištolj. Nakon kraće konsultacije sa dvojicom podoficira, Izdade naređenje da se svi raspoloživi ljudi podele u strelce i u toj formaciji krenu u pravcu reke.

Okrećući se ka Kestneru, koji je iščekivajući zurio u njega, on zabrinutim glasom reče:

„Poručnice... Ovo neće izaći na dobro."

## 21.

Mesečina se lagano uvlačila kroz širom otvoreni prozor Nemanjine sobe.

Bila je plavosiva, poput očiju neke nepoznate devojke, poput njenog glasa, poput prošlosti...

Nemanja zaklopi svoj dnevnik.

Između njegovih korica ta plavosiva prošlost bila je nekako živa, i svi ti ljudi, mnogi od njih sada već mrtvi i zaboravljeni, kao da su još uvek imaju neko svoje posmrtno bivstvo u rukom ispisivanim redovima. Kao da im je, pišući, dao nekakvo pribežište.

Ko zna zašto, setio se tada jednog čoveka koji mu je svojevremeno, neposredno pre rata, poverio svoj prezir prema pisanju dnevnika. Taj čudni melanholik poreklom iz Bosne sa kojim se upoznao na nekom diplomatskom prijemu smatrao je da je pisanje dnevnika samo jalov pokušaj da se neki ljudi i događaji otrgnu iz ništavila svakodnevice i spasu od neumitne stihije zaborava. Dnevnici su za njega bili gotovo uvredljiva banalnost a ljudi koji ih pišu zaludni rvači sa besmisлом, koji tim ispisivanjem niza nevažnih događaja rade Sizifov posao.

Slegao je tada ramenima, skromni čovečuljak koji će nekoliko godina nakon tog razgovora prisustvovati potpisivanju pristupa Jugoslavije Trojnom paktu.

Kako se beše zvao?

*Da..., seti se Nemanja. Gospodin Ivo Andrić.*

Ove večeri je ostavio jedan potpuno drugačiji zapis. Ponovo je rasklopio kožne korice i pogledao redove crnih, ćiriličnih slova.

### ***Ratni dnevnik Nemanje Lukića, 9. jun 1944.***

*Svet je golo, izmučeno teto koje krvari... A ja... Ja sam jedan od onih koji drže nož u rukama... jedan od onih koji zasecaju duboko po tom mesu... jedan od onih koji pušta krv. I ne znam zašto... ali osećam se dobro dok to činim.*

*Kao da to silno krvoliptanje ima neku svrhu...  
kao da će svet od njega ozdraviti.*

*Hoće li mi Bog oprostiti? Ako mu pružim...  
svoje okrvavljene ruke? Ako ga dodirnem njima...  
Hoće li okrenuti glavu u stranu? Nema slave u  
onome šta sam učinio... i šta ću učiniti.*

*Samo smrti.*

Nemanja prestade sa pisanjem. Uzeo je dopola ugašenu cigaretu iz pepeljare i povukao dugački dim. Razmišljao je delić sekunde a onda dopisao:

*Noćas ću otići do majora Kana da mu vratim  
počasni bodež.*

## **22.**

Oštri zraci mesečine zarivali su se u mekanu zemlju poput vučjih zuba u porozno meso žrtve. Poljana ispred njega bila je široka, a trag koji je pratio vodio je u pravcu reke koja je šumela negde u mraku. Pun mesec je sijao iznad Konstantinovog grada, zagonetan i dalek, zverinje oko među zvezdama. Bistro nebo bilo je mrtvački pokrov nadvijen nad redove samotnih topola kraj Nišave. Negde među njima krila se senka. Imala je telo čoveka a brzinu i snagu zveri, lice čoveka a na njemu redove oštrih očnjaka stisnute među mesnatim usnama, imala je kandže na krajevima dugih ruku i dva crvena oka koja su isijavala grimizni plamen.

Ali Oto fon Fen više se nije bojao.

Čvrsto stežući lovački karabin svog oca išao je u pravcu u kome su se gubili tragovi velikih stopala.

Šum ispred njega se pojačavao i tako je znao da se približava reci. Ako je zver zašla na obalu,

onda će mu biti lakše da joj prati trag koji ostavlja u mokrom blatu i pesku. Negde u pozadini čuli su se nesnosna galama i zavijanje sirena. Osvrnuo se i video redove vojnika razvijene u formaciju strelaca kako grabe poljanom. Ne obraćajući pažnju na njih, krenuo je dalje i spustio se do Nišave. Tamo je, probivši se kroz granje koje je njegov plen prolazeći izlomio, došao do same obale. Nišava je žuborila sekući dolinu, prateći drevne i zaboravljene puteve koje je nekad davno tamo za nju ucrtao Tvorac. Difuzna svetlost punog meseca jasno je pokazivala otiske u pesku. Išli su u pravcu železničkog mosta, prema istoku, uzvodno. Pukovnik Fon Fen je proverio svoju pušku i oprezno krenuo u pravcu u kome su vodili otisci. Osećao je kako mu kapi znoja klize sa čela niz obraz, jedna od njih došla mu je do usana i on oseti slani ukus u ustima. Zastao je i u nemoj nepomičnosti ponovo pogledao trag.

Nakratko je zaustavio dah.

Tragovi stopa su se *smanjivali*.

Svaki sledeći otisak noge u pesku bivao je manji, ali to nije bilo ono što je toliko uznemirilo feldkomandanta.

Svaki sledeći otisak sve je manje ličio na trag zveri.

Kada se približio na pedesetak metara od železničkog mosta koji se nalazio između visokog tornja stare kožare i zgrade feldkomandanture, ono što je gledao u blatu i pesku više uopšte nisu bili tragovi životinje.

Bili su to, bez svake sumnje, tragovi čoveka.

Oto fon Fen požuri u pravcu gde su otisci nestajali u blatu i dođe do dela obale koji su natkriljavale vrbe krošanja savijenih ka reci. Podigao je glavu i osmotrio most. Veliko železno čudovište opružilo se preko Nišave, delovalo je



zlokobno koliko i mrtvo.

U podnožju mosta, tik pored sivog kamenog zida, stajala je senka.

Mirovala je u mestu, nepomična i nema, pokrivena mrakom koji je presećala čelična mesečina.

Potpuno hladno, ne osećajući gotovo ništa, Oto fon Fen podiže karabin.

U mraku se nazirala glava i on je znao da baš na to mesto treba uputiti metak.

A onda, sasvim iznenada, iz pravca severa začu se prodorno pištanje. Dugačka kompozicija teretnih vagona koje je vukla ogromna crna lokomotiva uz nesnosnu buku počela je da prelazi preko železnog mosta. Vagoni su bili osvetljeni fenjerima i svetiljkama.

Naizmenično svetlo padalo je kroz drvene pragove pravo ispod mosta.

U bizarnoj igri tame i svetla, praćen teškim zvukom čelika koji se valjao po šinama nekih deset metara iznad, Oto fon Fen ugleda jasne obrise stvorenja u koje je nišano.

„Blagi bože na nebesima...“ čuo je svoj vapaj pun nemoći i očaja. „O, blagi bože... Kako... Kako je to moguće?“

Spustio je pušku.

Skamenjen je gledao pravo ispred sebe u stvorenje koje mu je uzvraćalo pogled.

Vagoni su luhnjali visoko iznad njega.

Svetio... Tama... Svetio... Tama... Svetio...

Sekund kasnije, niko više nije stajao ispod železnog mosta na Nišavi bosih nogu duboko u pesku i blatu, tik pored zida od sivog sićevačkog kamena.

Kompozicija je prešla preko mosta i izgubila se u pravcu železničke stanice.

Negde iza njega čuli su se povici ljudi i lavež pasa.

Repetirao je pušku i izvadio metak sa srebrnim tanetom. Kratko je fiksirao pogledom njegov sivkasti vrh a onda ga zavitlao u pravcu reke.

Zatim se mirno okrenuo i pošao nizvodno.

Negde iza njega, u bistrim talasima Nišave kupao se odraz bledeg meseca.

## **23.**

Major Hajnrih Kan zadovoljno se osmehnu.

Sve je bilo završeno. Radio je dugo, ali isplatilo se. Nigde nije pogrešio, sve je proverio nekoliko puta, sve isplanirao do najmanjeg detalja, pedantno i posvećenički. Osećao je kako mu koža bridi od uzbuđenja, lagani žmarci kretali su mu se niz kičmu i udove. Stražarima je rekao da ga ni po koju cenu ne uznemiravaju, sada će leći da odspava i odmori se, probudiće se negde oko ponoći i biće svež i spreman da celu stvar privede kraju.

Istupio je iz velikog, belog kruga. Okrenuo se da ponovo vidi svoju savršenu tvorevinu.

Na podu pred njim bio je iscrtan veliki pentagram u krugu, po njegovim obodima mnoštvo pažljivo ispisanih runa. Na stolu u uglu leži ključ kojim će otvoriti Vrata.

Još malo, i obred može da počne.

## **24.**

Još malo i akcija može da počne.

Voja Drainac je polako vadio komade oružja iz svoje kutije za alat. Svakom po pištolj, dva okvira i bombu. Prethodno je objasnio čitav plan. Sve će se

odigrati brzo, negde oko jedan posle ponoći, kada  
Čitav grad spava a nemačke patrole nisu česte.

Stevan, Dragiša i Mladen stajali su i netremice  
ga gledali. Čekali su reč.

Njegovu.

Samo se lagano okrenuo ka njima, prislonio  
stegnutu pesnicu uz slepoočnicu i procedio:

„Drugovi... Smrt fašizmu!”

## **KRAJ DRUGOG DELA**

### **Treći deo NEBO IZNAD NIŠA**

Noć je moj prijatelj.

***Ivo Andrić***

Ne plašim se aveti.  
Živi su strašni samo zato što imaju telo.

***Margerit Jursenar***

Za to vreme, orlovi nad gradom otkidaju  
zalogaje nevidljivog heruvimskog mesa.

***Miodrag Pavlović***

*...A najvaž nije plod ove filozofije jeste  
upravosama ideja nacije, sakramentalni osećaj  
granice... Ukoliko smo mi, zapadnjaci, uživali u ovim  
plodovima miroljubivije nego Srbi, prebacivati im na*

*toj razlici predstavljalo bi najveći stupanj  
pokvarenosti. Jer u svetlu istorijskih činjenica postaje  
savršeno jasno da smo upravo zbog njihove  
ratobornosti mi mogli sebi da dozvolimo da budemo  
miroljubivi.*

**Gilbert Kejt Česterton**, *To što se zove nacija.*  
28. jun, 1916.

*Javite nam koja mjesta treba bombardovati.*

**Josip BROZ Tito** u obraćanju svojim  
izaslanicima u Štabu 2. korpusa NOVJ. 19. april,  
1944.

## 1.

Prošla je ponoć i Niš spava obasjan srebrnom mesečinom. S vremena na vreme, čuje se zavijanje pasa u daljini, ali između dva pseća urlika tišina je razapeta kao teška, olovna zavesa. Kao da ništa ne remeti taj san grada, tako blizak smrti a opet daleko od nje, tako kratak i nestalan, a opet okrepljujući. Niš spava, bez snova, bez nade i bez prava na nadu, jedino što noćas živi u njemu jesu zveri koje dozivaju jedna drugu s kraja na kraj i s brda na brdo... Dugim, otegnutim urlicima, vrelim od želje za krvlju.

Voja Drainac čuje to zavijanje u noći, i ono je razlog zbog kog mu niz kičmu klizi studeni talas jeze, poput dugačke zmije otrovnice. Ono je razlog što oprezno stupa mračnim sokacima, i osvrće se oko sebe, držeći šaku položenu na mesto gde je

ispod radničke bluze sakrio pištolj, čekajući da nešto ili neko oživi u tom mraku, rodi se iz njega, nečisto i zlo.

Plaši ga to zavijanje, ponekad ni ljudsko ni zverinje. Čini mu se, nego pomalo i od jednog i od drugog, ali najgore od svega.... Ono ga uvek natera da se priseti ubistava koja su se desila u poslednjih nekoliko meseci a u kojima su žrtve bili mahom nemački vojnici. Znao je pouzdano da to nije uradio niko od njegovih ljudi, a bilo ko drugi bio je isključen zbog divljačkog načina na koji su ubistva počinjena. Nije mu bilo jasno o čemu se tačno radi, nije ni želeo da zna... ,ali i priče koje su kružile gradom govorile su o tellma kojima su nedostajale glave i glavama kojima su nedostajala tela...

I još o jednoj stvari...

Pijenju krvi.

Zastao je ukopan u mestu kada mu se u mislima stvorio obris nekog ili nečeg što ume ili zna da čini tako nešto.

Osetio je kako su mu se na tren nakostrešile dlačice na potiljku.

Zavrteo je glavom da iz nje izbacii jezivu sliku.

A onda, povrativši prisebnost, njegov um proračunatog ilegalca nastavio je da se bavi razradom plana za likvidaciju Krsmana Teofiloviča.

Naredio je ljudima da zauzmu pozicije oko Krsmanove kuće, on je rešio da ostane malo dalje, niz sokak, odakle je imao jasan pregled situacije. Stevan će, kao najiskusniji, da ide prvi, sa zadnje strane, a ostali će ući posle njega. On će da likvidira Teofiloviča i onog četnika na spratu. Neki od momaka može da presudi buržujevoj ženi i devojčici, čisto da oseti krv, da vidi šta je borba. Sluge će biti pošteđene jer su oni radnička klasa, proleterii, a ne buržoazija.

Iako mu je za razradu plana bilo potrebno nekoliko dana, akcija koju je smislio već mu se činila savršenom... Svako dolazi s druge strane, s tim što Stevan ide pravo na ulazna vrata. Dvojica ulaze kroz prozore sa južne i sa severne strane, treći ostaje u dvorištu da čuva stražu. Kad sve bude gotovo, daće mu signal i on će lično ući u kuću da se uveri da je sve urađeno kako treba. Zatim će ostaviti poruku: „Ovako završavaju sluge okupatora“, i izgubiti se u noći.

Da, plan je zaista bio savršen.

Drainac je prevideo samo jedno...

I ta stvar je noćas bila sa njim, čekala je dole u mraku, njene oči su sijale purpurnocrvenim sjajem i što je najgore...

Bila je gladna.

## 2.

Nemanja Lukić brzo je napredovao kroz niške ulice i sokake koji su vodil i ka Kalač brdu. Ispostavilo se da je broj nemačkih patrola večeras mnogo manji nego što je očekivao. Olakšavajuća okolnost bila je i to što je Kana čuvalo samo nekoliko stražara, a u okolini nije bilo nijedne nemačke straže niti kontrolnog punkta. U slučaju pucnjave ili dizanja uzbune, dok bi nemačke patrole stigle, on bi već daleko odmakao.

Ono što ga je, u stvari, najviše mučilo bila je sumnja da Kan najverovatnije uopšte nikom nije prijavio svoje otkriće na Medijani. Šta je to esesovac pronašao u hodnicima? Šta je bilo toliko važno da ga natera da zaboravi sve, uključujući i simbol germanske arogancije zaboden u vrat nesrećnog Marka Šmita?

Nemanja zastade još jednom u mraku iza

nekih zida i sačeka da tri Nemca prođu niz ulicu i zamaknu iza ugla.

Da se kojim slučajem neki od vojnika okrenuo, video bi par vatrenocrvenih očiju kako sijaju u mraku...

### 3.

Hajnrih Kan ustade sa stolice. Bio je zanesen i go do pojasa.

Sjaj desetina upaljenih sveća stvarao je u sobi sablasnu atmosferu.

U Kanovim očima, zažarenim od ludila i ushićenja, ogledali se gomila runa i na podu iscrtani beli pentagram.

Prišao je ivici kruga, podigao dugački metalni predmet i počeo da mrmlja nerazgovetne reči. Ubrzo su to mrmljanje počeo da se pretvara u pevušenje na zaboravljenom jeziku germanskih plemena.

Napolju, mesec je zašao za oblake.

Negde u daljini začu se razvučeni životinjski urlik.

### 4.

Oto fon Fen je zurio u svoje lice u ogledalu.

Kroz glavu su mu prolazile bujice reči. Nizovi grlenih slogova, nepovezanih i besmislenih. Pokušao je da se seti vremena kada su mu te reči značile više od života. Kada ih je u silovitoj ekstazi izgovaralo hiljade glasova, kada su budile u njemu neku skrivenu strast i želju za životom.

*Rasa, krv, firer, otadžbina, poreklo, nasleđe...*

*Zavrteo je glavom u nemoj bespomoćnosti.*

*Volja, superiornost, snaga, moć...*

Pokušao je da odagna te reči koje su neprestano iskrsavale u njegovom umu, ali glas koji ih je izgovarao bio je uporan.

*Čelik, železo, zemlja, crno, krst...*

Zatim za trenutak sve prestade. Jedna reč ostade da visi u vazduhu, kao opomena, kao kletva...

*Krst?*

Oborio je glavu da ne gleda sebe u glatkom odrazu, napravio par koraka i zastao u uglu sobe. Sagnuo se i otvorio drvenu škrinju u kojoj je stajao očev karabin. Pomerio je platno ispod njega i izvukao kovertu u kojoj su bili nekoliko pisama i razglednica i još neke sitnice. Istresao je sadržaj na sto i počeo da prebira po njemu. Kad je pronašao ono što traži, podigao ga je oprezno.

Dugo je zurio u prlvezak na srebrnom lančiću. Pogledom je prelazio preko svake njegove neravnine. Raspeti bog nije uzvraćao pogled. Gledao je negde u stranu. Kao da ne želi da se suoči sa paklom koji on krije u očima.

Ko zna zašto, Fon Fen se oseti postuđenim zbog toga, kroz njegovu glavu prostruja još jedan, kratak niz reči.

U stvari, pitanje.

Oto fon Fen pomisli:

*Blagi bože... šta sada?*

## 5.

Nešto nije bilo u redu.

Stevan Simonović zvani Suster, desna ruka Voje Drainca, zastao je pred kapijom Krsmanove kuće.

Kapija je bila širom otvorena.

*To nije bilo u redu.*



Niko ne ostavlja otključanu kapiju dvorišta, naročito ne noću, naročito ne u ova zla vremena. Za trenutak je posumnjao da se radi o nameštaljci i da će, kad bude stupio u avliju, iz mraka izleteti gomila Švaba ili buljuk bradatih četnika... Sekundu potom, u sebi se nasmejao toj bojazni. Ako je postojala akcija sa najnižim procentom rizika, to je bila ova. Ima li ičeg lakšeg od likvidiranja usranog trgovca i njegove žene na spavanju? Doduše, brinuo ga je pomalo onaj dražičevski oficir na spratu, ali i sa njim će lako, taj verovatno spava ne sluteći šta ga čeka.

Šuster napravi jedan korak i ponovo zastade. Nešto je šušnulo u živoj ogradi kraj njega. Okrenu se na tu stranu i uperi cev pištolja spreman da puca. Isprva je čuo samo svoje isprekidano disanje, a onda još jedan sušanj. Trgnu se kada tamna prilika iskoči iz žive ograde.

Mačka ga je jedno vreme gledala svojim žutim očima a onda šmugnula u mrak.

Odahnuo je s olakšanjem pomalo besan na sebe. Kakva glupost, dozvolio je da ga prepadne glupa životinja. Njega, koji je ubijao Nedićeve oficire i dizao pruge i mostove u vazduh. Sreća što niko od drugova nije bio tu da ovo vidi.

Sačekao je malo da povрати dah i koncentraciju.

Krenuo je napred.

I ponovo zastao.

Najpre je bio zbunjen a zatim...

Nešto je došlo Iz mraka, nešto što je podsećalo na ljudsku ruku, ali sigurno nije bilo ljudsko. Osetio je samo kako je potekla topla krv, bez bola. Podigavši levu ruku, dodirnuo je zjapeću ranu. Otvorio je usta da krikne ali jedini zvuk koji je proizveo bilo je nerazgovetno krkljanje...

U tami pred njim zablistaše dva crvena oka, prilika kojoj su te oči pripadale istupi iz mraka i Šuster vide nešto u šta nije želeo da veruje.

Redovi oštih zverinjih zuba zasijaše na mesečini.

## 6.

Nemanja oseti kako mu jak trzaj potresa telo te zastade na dvadesetak metara od Kanove kuće.

Okrenu se prema gradu koji je ležao u moru tame i drhtavim glasom prošapta:

„Ne.“

Osetio je nešto.

Zurio je u mrak pred sobom, znajući da se istovremeno sa tim trzajem desilo nešto strašno. Mogao je da nasluti šta, ali je tu slutnju odagnao kao grešnu misao... Nije želeo da bude deo svega toga.

Svaki lovac se drži svog lovišta.

Bio je to prastari zakon Vrste.

Okrenuo se prema kući na čijem se jednom prozoru videlo slabo svetio - to je jamačno bila Kanova soba. Ispred ulaznih vrata, naslonjen na zid, sa cigaretom koja mu je mlitavo visila sa usana, stajao je dremaljivi stražar.

Nemanja je brzo razmislio a onda krenuo ka njemu.

## 7.

Mladen Jović, poreklom iz Gornjeg Milanovca, naturalizovani Nišlija i jos naturalizovaniji komunista, bio je prilično uplašen ove sveže letnje noći, ne samo zbog činjenice da je ovo njegova prva akcija i da mu se nimalo ne sviđa što će biti

saučesnik u ubistvu čitave porodice već i zbog toga što mu je unutrašnji glas govorio da će se večeras desiti nešto loše. Čas je to bio lagani grč u stomaku, čas neobuzdani tremor leve ruke, čas igranje levog oka... A i ta tama oko njega, gusta i neprozirna, ponekad je delovala živo i lepljivo, kao da su ga na momente dodirivali njeni ledeni prsti.

Jedinu olakšavajuću okolnost predstavljala je činjenica da nije bio sam. Na nešto manje od dva metra od njega u tami je čučao Dragiša, priglupi ali dobroćudni radnik sa železnice i novopečeni skojevac. On je takođe bio zbunjen i uplašen. Samo je čutao ščučuren u mraku i grčevito stezao pištolj u jednoj i kragujevku u drugoj ruci. Sve što je Mladen mogao da vidi kada bi bacio pogled u njegovom pravcu bila su dva svetla, uplašena oka i sjajne kapi znoja na čelu.

Obojica su čekala da Sreten uđe u kuću i da im znak zviždukom. Ali nije se sve odvijalo onako brzo kao što je drug komesar isplanirao. Mora da je Sreten imao poteškoća sa ulaskom, ali valjda će sve za koji minut krenuti svojim redom.

Mladen se još jednom okrenu i pogleda u tamu sa svoje leve strane. Dva uplašena oka i dalje su čekala.

Zatim je pažnju usmerlo ka dvorištu iz koga uporno nije dolazio nikakav znak. Postajao je sve nervozniji, vreme je proticalo tako sporo da mu se svaka sekunda činila kao večnost. Možda je zaista nešto krenulo naopako. Šta ako se Drainac pre-računao, prevideo nešto? Šta ako je onaj četnik budan i čeka ih naoružan i spreman da ubije? Šta ako naiđe nemačka patrola?

Opet je pogledao levo od sebe.

Dva oka bila su tu.

S tom razlikom što su bila malo drugačija.

Bila su purpurnocrvena.

Zbunjeno je zurio u njih, a onda upitao šapatom:

„Dragiša? Šta je to sa tvojim...”

Nije stigao da završi pitanje. Oči su krenule ka njemu. Iza njih, lice, ne... Nagoveštaj lica, užasnog i izobličienog...

I čeljusti.

Otvorio je usta, više u čudu nego u strahu.

Uspeo je da krikne.

## 8.

Nemanja pusti stražarevo mrtvo telo i ono klonu na zemlju. Pogleda ka prozoru na spratu. Svetlo je i dalje sijalo, blede i neujednačeno. Verovatno je unutra bilo još stražara, ali su sigurno spavali. Prišao je zidu obraslom u bršljan i počeo lagano da se penje. Osećao je kako ga za pojasom žulja počasni esesovski bodež. Za desetak sekundi našao se kod prozora na spratu sa kog je isijavala svetlost sveca.

Zavirio je unutra.

Major Hajnrih Kan stajao je na sredini sobe, tačnije, u centru kruga od soli u kojem je tom istom solju bio iscrtan pentagram a oko njega, nekom fluorescentnom bojom, mnoštvo runa. Kan je bio bos i go do pojasa, na sebi je imao samo vojničke pantalone. Lice mu je bilo izobličieno od nekog čudnog osećanja koje je istovremeno bilo ogromno zadovoljstvo ali i nedefinisano ludilo.

Ono što je Kan držao u rukama nateralo je Nemanju da za tren prestane da diše, ukočen od zaprepašćenja.

Bio je to mač. Dugački gladijus kakav su za pojasom nosili legionari u službi rimskih careva...

Tačnije, jednog cara.

Konstantina Velikog.

A Nemanja je slutio da je to upravo onaj mač koji vekovima traže osobe željne moći. Sveto oružje...

Ovoga puta u paganskom ritualu.

Kako stvari stoje. Kan ima nameru da taj mač iskoristi u nečiste svrhe. On nije bio samo običan SS oficir, to je jasno mogao naslutiti još kada ga je prvi put video, on je bio mnogo više od toga... I sad, kad se rat bližio kraju, baš kao i nemački Treći rajh svojoj neumitnoj propasti, kada su organizacije kao što je Anenerbe gubile smisao, odlučio je da uzme ono što mu pripada...

Zanesen prizorom, opijen tužbalicom koju je Kan pcvao na nekom njemu nepoznatom jeziku, Nemanja uopšte nije prlmetio lagano zujanje koje se iz trenu u tren pojačavalo.

Završivši sa bakanjem, Kan je začutao.

Zujanje u daljini bivalo je još jače, ali ga ni on, ni Nemanja, ni trojica pospanih stražara u prizemlju nisu čuli.

Uz urlik zadovoljstva, Hajnrih Kan zamahnu mačem prema podu, ravno ka centru kruga.

Nemanja oseti kako mu se nešto zgrči u utrobi i nemoćno povika:

„Ne!”

## 9.

„Ne!”

Voja Drainac se trgnu kada začu krik. Izvadvši pištolj, on krenu ka Krsmanovoj kući ali zastade kada još jedan vrisak, nečovečan u svom stravičnom tonalitetu, zapara letnju noć.

Bilo je to nešto što Drainac do tada nikad nije

ćuo. To nije bio urlik psa, niti vuka, niti bilo koje zverke koju je video ili za koju je znao, bilo je to stravično, otegnuto zavijanje nečega što zasigurno nije čovek, ali ni životinja. U početku je išao oprezno, a onda sve bržim koracima, osvrćući se oko sebe da ga nevidljivi neprijatelj kojim slučajem ne bi zaskočio s leđa. Mogao je da nagađa o tome šta se desilo, pretpostavio je da je neko nešto zabrljao. To je bila bolja opcija, jer se to moglo ispraviti. Ali, ako je ovo bio krik nekog od njegovih ljudi, to bi moglo da znači da je neko otkucao čitavu akciju i da su ih u dvorištu sačekali pripadnici Srpske narodne straže ili četnici.

Sve ove Drainčeve slutnje raspršile su se kad je došao do ulazne kapije.

Najpre je zastao, zatim napravio jedan korak napred, pa opet zastao.

Talas ledene jeze prošao mu je niz čitavo telo, od vrhova nožnih prstiju pa do poslednje dlake na glavi.

Stevan, to jest ono što je ostalo od njega, ležao je na dva metra od ulaza.

Malo je reći da je bio mrtav. Bio je potpuno iskasapljen. Stomak i grudi bili su otvoreni i krvava unutrašnjost zjapila je kroz te dve ogromne, crvene rupe. Krv je bila na sve strane, po kaplji, zidu, zemlji...

Dratnac je, preplavljen strahom, ustuknuo. Krajičkom oka je spazio kako se pale svetla u Krsmanovojkući, ali to mu nije bilo važno.

Još neko je večeras bio ovde sa njima.

Ni on, baš kao ni mnogi drugi te noći, nije ćuo zloslutno zujanje u daljini. To zujanje bivalo je sve jaćeg intenziteta kako su prolazili minuti, kao da se nešto zlokobno približavalo gradu.

Trgnuvši se iz parališućeg transa u kog ga je

okovao nalet užasa, Drainac se okrenu i potrča prema sokaku iza kuće da vidi šta se desilo sa ostatkom grupe.

## 10.

Nije to bio običan mač, ne... I Hajnrih Kan je to znao.

Legenda kaže da ga je car Konstantin nosio u svim svojim velikim poredama, ali i da je odbio da ga ponese u grob ili preda eventualnom nasledniku. Ko zna zbog čega je tako učinio... Možda se bojao njegove snage, možda je mislio da su drugi suviše slabi da ukrote silu koju nosi u sebi... Ili je jednostavno veliki Konstantin potkraj života postao slabiji podlegavši ispraznoj hrišćanskoj idolatriji i volji njihovog jedinog Boga. I ta slabost ga je naterala da se odrekne ovog svetog oružja.

Ali to nije bitno. Kan je u sebi nosio snagu koja je nedostajala velikom rimskom imperatoru. A mač je bio ključ kojim će večeras otvoriti vrata nekog drugog sveta.

Ako taj svet bude i sam Pakao, šturmbanfirer Hajnrih Kan bio je spreman da u njega pohrli s radošću i nadom.

Formule koje je izgovorio, tačnije, otpevao, bile su priprema za konačni potez.

Da bi se nešto desilo, trebalo je samo zabosti mač ravno u centar pentagrama na podu.

Uz raspomamljeni urlik, Hajnrih Kan to i učini.

I zaista, u trenutku kada se sečivo mača zarilo u drveni pod, praćen zaglušujućim praskom, blesak sjajne svetlosti ispuni sobu potpuno ga zaalepivši. Osetio je kako ga potresa neko ogromno osećanje trijumfa, ushićenosti, zadovoljstva, nešto

šio nije ni sanjao da će ikad iskusiti.

Uspeo je.

Tvorac zna da je uspeo.

Jer Ga je pobedio njegovim sopstvenim oružjem.

Blesak je i dalje trajao. Kan je sad jasno mogao da vidi da njime nije obasjana samo njegova soba. Čitava okolina, zajedno sa gradom, videla se kao pri dnevnoj svetlosti, a sve to bilo je praćeno nekom čudnom, očaravajućom bukom.

Tada se dogodi nešto neočekivano, nešto previše *ovozemaljsko*.

Jedan od stražara upade u sobu, uspaničen i raspomamljen od straha. Ne obrativši pažnju na neobični magijski enterijer u kome se obreo, odmah poče da viče:

„Saveznici, her Šturmbanfireru! Bežimo u podrum!”

Hajnrh Kan se okrenu ka njemu i zbunjeno ga pogleda.

„O čemu pričaš, idiote?”

„Avioni...”, promrmlja vojnik. „Počelo je bombardovanje!”

## 11.

Kada je oštri beli blesak obasjao čitavu kancelariju na drugom spratu feldkomandanture, zaslepivši ga pri tom na nekoliko trenutaka, kroz glavu Ota fon Fena prošla je samo jedna misao:

„Dakle, ovako izgleda smrt?”

Ipak, brzo se vratio u realnost onog trenutka kada je začuo buku, povike vojnika, korake, glasove pune panike. U njima je razabrao reci: *avioni, bombardovanje, saveznici...*

*Živ sam*



Jedan od stražara ušao je u kancelariju i glasom punim panike rekao:

„Gospodine pukovniče, moramo da vas odvezemo do skloništa!”

*Živ sam*

Nesnosna buka dopirala je sa neba, bombarderi su zujali visoko iznad Niša spremni da ga zaspu smrtonosnim tovarom. Uskoro se toj buci pridružila ona koju su pravili topovi protivavionske odbrane.

*Živ sam*, pomisli opet Oto fon Fen.

## 12.

Krsmana je iz sna trgao krik. Podigao se u krevetu i pogledao oko sebe. Noć je bila sveža ali ne i tiha, kroz prozore se jasno čulo nadolazeće zujanje. Pogledao je ka Danki, koja je spavala do njega. Izgledala je spokojno.

Na brzinu je obukao košulju, navukao pantalone i izašao u hodnik. Dok je tumarao kroz polumrak, zujanje u daljini bivalo je sve jače. Dobro poznati strah rastao je u njemu, ta buka, to zujanje...

*Samo da nisu avioni...*, pomisli Krsman.

Izašao je na trem i zadrhtao pod naletom hladnog vazduha. Stajao je desetak sekundi osmatrajući dvorište. Onda spazi nešto čudno. Kapija je bila otvorena.

To ga je ubedilo da nešto stvarno nije u redu. Naime, kapiju je lično on zatvorio i zaključao pre no što su svi otišli na spavanje.

Oprenim koracima sišao je sa trema i krenuo ka ulazu. Ono zujanje iz daljine lagano se pojačavalo. Kada je bio na pola dvorišta, zujanje se pretvori u buku, a kada je već skoro stigao do

ulazne kapije, to što je pravilo buku bilo je već sasvim izvesno negde gore, na nebu.

Ogroman blesak zaiskrio je tad, parajući oblake i Krsmanove zenice. Zatvorio je oči pomislivši da je oslepeo. Kada ih je otvorio, čitava okolina bila je obasjana kao da je neko upalio milione malih sunaca.

Tada je jasno pred sobom ugledao kako nešto leži odmah tu, na ulazu. Nije uspeo da razabere o čemu se radi, pa je odlučio da priđe malo bliže.

Primetio je ručnu bombu i to ga je uplašilo, zatim je video da se ruka koja je drži ne završava u ramenu. Bila je otkinuta.

Napravio je još dva koraka, sada već prestravljen, ne pitajući se usled šoka ko je to zapalio nebo, i šta to leti gore, visoko iznad njegove glave.

Onda je video Šusterovo telo, u stvari, ono što je ostalo od njega.

### **13.**

Nemanja udari jako u prozor i on se uz tresak otvori. To ionako, usled zaglušujuće buke aviona, niko nije mogao čuti. Odlučio je da iskoristi priliku kada je Kan van sobe. Za tu šansu mogao je da zahvali čuvenoj germanskoj aroganciji. Nakon što mu je stražar svojim iznenadnim ulaskom pokvario ushićenje. Kan umalo nije zadavio mladića. Ne verujući u ono što je čuo, lično je sišao u dvorište da sam proveri šta se događa.

Nemanja uskoči u sobu i stade ravno na obode kruga sa pentagramom. Ovlašno je prešao pogledom po prostoriji a onda se zaustavio na sredini kruga, kod zabodenog mača. Bio je to jednostavan ali neverovatno očuvan dugi rimski

mač. Izgledao je kao da je pre koji minut izašao ispod kovačkog čekića, bez gravura ili pozlate, sa drvenom drškom na čijem vrhu je bila okrugla jabuka. Baš onakav kakav bi priličio velikom ali skromnom vojskovođi kakav je bio Konstantin Veliki. Nemanja zakorači u krug, naže se i izvuče mač iz drvenog poda u koji je bio zaboden.

Podiže ga i poče da ga proučava.

Kan je dobro znao šta radi, svete stvari su mogle biti upotrebljene u satanskim obredima. „Sve uprkos, sve u suprotnom pravcu...“, govorili su veliki magusi. Nemanja se seti čuvenih „obrnutih ikona“ koje je video jednom prilikom u Grčkoj. U pitanju su bile zaista ikone svetaca ali sa nekim izmenjenim detaljem koji je, iako naizgled beznačajan, iz korena menjao njihovu suštinu.

Nemanja pažljivije pogleda u rune rasute po podu. Naglas prokomentariša način na koji su bile ispisane:

„Amater...”

Shvativši da je previše vremena protraćio jureći lažnog crnog maga zanetog sopstvenim obmanama, on odlučio da se izgubi iz sobe a da Kana ubije kasnije, u neko za to pogodnije vreme. Istog trenutka, kao da mu je čitao misli, Hajnrih Kan se pojavi na vratima.

Pogledaše jedan drugog pravo u oči.

Taj dugi pogled SS Sturmbanfirer prekinuo je potegnuvši pištolj koji mu je bio za pojasom. To je učinio toliko brzo i uvežbano da Nemanja uopšte nije stigao da se pomeri.

Ispalio je tri hica jedan za drugim, psujući žestoko na nemačkom, meci su pogodili Nemanju pravo u grudi i on se obliven krvlju srušio na zemlju. Kan je još malo stajao na ulazu sa uperenim pištoljem, ispunjen nevericom i gnevom,

a onda je zakoračio u sobu. Gledao je nekoliko trenutaka u neznanca koji je mrtav ležao na podu, prišao mu, uzeo mač iz njegove desne ruke i krenuo ka izlazu.

Kada je bio na vratima, iza sebe začu zvuk šustanja odeće.

Okrenu se i ugleda visokog, dugokosog čoveka kako stoji, sa tri krvave rupe na grudima. Nije se dao zbuniti, ponovo je uperio oružje u njega i ispalio ostatak okvira. Čovek se povijao unazad dok su ga meci pogađali, ali je ipak ostao na nogama.

*Klik! Klik! Klik!* čulo se iz Kanovog praznog pištolja kada je Sturmbanfirer shvatio da nema više municije. Hajnrh Kan je spustio oružje i sa zaprepaštenjem shvatio da visoki neznanac i dalje stoji, iako su mu grudi bile izrešetane i potpuno prekrivene krvlju.

„Šta je bilo, Hajnrh?“, upita ga čovek na čistom nemačkom jeziku bez naglaska. „Zar ti nisi onaj koji voli da ubija mrtve?“

## 14.

Drainac utrča u sokak iza kuće, odatle je došao krik.

Uperi pištolj u tamu i slabašnim glasom upita: „Mladene? Dragiša? Gde ste?“

Prišao je još nekoliko koraka napred ka žbunju koje je bilo iza kuće i gde je trebalo da oni budu. Opet poluglasno pozva dva skojevca:

„Dragiša? Mladene? Javite se, jebo vam pas mater!“

Nešto zašušta. Senka nedefinisanih kontura minu kroz tamu i izgubi se. Voja Drainac je više mogao da je nazre nego da je vidi.

„Koje to? Odgovori!“, povika glasom čoveka koji

je navikao da izdaje naređenja.

Nije bilo odgovora. Baš kao ni bilo kakvog zvuka osim uznemirujućeg zujanja u daljini. Stajao je tako, uplašen, zbunjen i smešan samom sebi, ne znajući šta da čini. Operacija se lagano pretvarala u pravi fijasko a on nije imao pojma ni kako ni zašto. U glavi mu je odjekivao onaj krik od malopre. Bio je tako neljudski, tako *zao*.

Tada je do njega dopro još jedan prigušeni zvuk.

Ovoga puta, taj zvuk nije dopirao iz žbunja, nije dolazio spreda, niti sa leve ili desne strane.

Drainac oseti kako mu se koža na licu zateže od straha, šta god da je proizvelo taj zvuk, bilo je *iza* njega.

On se okrenu u jednom brzom i nekontrolisanom trzaju tela, stežući čvrsto pištolj. Oči mu se ponovo susretoie sa tamom, ovog puta u dnu sokaka. Buljio je u nju nemoćno, ne usuđujući se da pusti glas iz straha da će tako odati položaj.

Nešto se pomeri, neka amorfnja senka. Iz tame tada dolete veliki okrugao predmet, sličan lopti.

Drainac ustuknu.

Pogleda u stvar koja je pala nedaleko od njega, pa ponovo u tamu na početku sokaka. Odluči da priđe. Stade tačno pored predmeta koji mu je čudnovata senka bacila.

Oprezno se sagnuo da ga pogleda, držeći i dalje pištolj uperen u tamu pred sobom.

Zadrhtao je shvativši da ga par belih, mrtvih očiju gleda pravo u lice. Prepoznao je čije su to oči bile.

Mladenove.

Ustuknuo je osetivši istovremeno kako mu bešika popušta.

„Ko si ti!?", zaurlao je na mrak pred sobom.

„Ne prilazi mi! Pucaću!"

Iz mraka dopre zvuk.

Bilo je to režanje.

Taman kada je Drainac odlučio da pobjegne glavom bez obzira, ostavljajući svoje nesrećne i iskasapljene drugove strahovit pucanj pocepa nebo iznad Niša praćen velikim bleskom. Ilegalac je bio nakratko zaslepljen, čitava okolina bila je osvetljena kao da je izašlo drugo sunce. Kad se eksplozija svetlosti u njegovim očima ugasila, Drainac ponovo ustremi svoj pogled ka dnu sokaka i skameni se od straha.

Jer *to* što je stajalo dole, kraj ograde, bilo je nešto što niko, čak i u najluđim snoviđenjima, nije mogao da zamisli, apsurdno, neshvatljivo i iznad svega tako...

„Užasno", promrmlja Drainac misleći da silazi sa uma.

Zver ponovo zareža.

## 15.

Oto fon Fen bio je zadovoljan reakcijom svojih vojnika. Oni nisu bili elita Vermahta, ali su znali da ratuju. Iako je zapaljeno nebo iznad njih jasno pokazivalo premoć i rušilačku snagu savezničke avijacije koja je satirala sve pod sobom, ujednačeni rafali protivavionske odbrane davali su mu neki čudan osećaj sigurnosti.

Čak ni smušeni poručnik Kestner nije bio uobičajeno smeten. Prilično smireno ga je obavestio da su iznad grada izbačene fosforne bombe. To je moglo da znači samo jedno: sledilo je žestoko bombardovanje zarad čije preciznosti su u prvoj fazi osvetlili grad. Sledeći nalet očekivao je za koji minut i, sudeći po buci koja je dolazila sa neba,

činilo se da će taj udar biti jedan od najjačih do sada.

Kada su krenuli stepenicama u podrum feldkomandanture, Fon Fen je sumnjičavo upitao svog ađutanta.

„Gde me to vodiš, Kestneru? Kuda idemo?”

„Ovaj... Kapetan Miler je rekao da je novo sklonište spremno. Otići ćemo direktno tamo...”

„Kako to misliš *direktno*?”

Kestner je zastao i pomalo začuđeno ga pogledao.

„Kroz podzemne hodnike, gospodine pukovniče.”

## 16.

Hajnrih Kan nije bio čovek koga je lako uplašili, između ostalog, zahvaljujući onome što je proživeo služeći Rajhu. Od ruskog fronta do afričkih bespuća bio je svedok ponekad užasnih, ponekad apsurdnih događaja. Iako se magijom i istraživanjem onostranog bavio gotovo tokom čitave svoje vojne karijere, znao je tačno da prosudi koliko racionalnog ima u stvarima koje se dešavaju u ovom svetu i kakva pravila logike u njemu važe.

Jedno od tih pravila kaže da ako u nekog ispališ čitav okvir, on mora da padne mrtav.

To se sa ovim strancem u njegovoj sobi nije dogodilo.

Da apsurd bude još veći, on mu se obratio na čistom nemačkom jeziku, oslovivši ga usput imenom i pokazavši mu red očnjaka između svojih usana. Kanu je to bilo dovoljno da odluči da pobjegne dole, niz stepenice pa napolje, ne brinući o tome šta ostavlja iza sebe.

Nemanja je strčao za njim, usput naletevši na

još trojicu zbunjenih stražara sa kojima se obračunao upotrebivši svoju kamu. To ga je malo usporilo i Kanu dalo priliku da istrči u dvorište. Nemanja ga je stigao nedaleko od izlaza, igrabio za vrat i zavitlao u visoki betonski zid koji je umesto ograde stajao s leve strane kuće.

Kan je udario uz tresak i bolni jecaj. Pridigao se, osećajući oštri bol na levoj strani grudi gde su mu dva rebra bila slomljena. Nemoćno je gledao Nemanju kako mu se približava. Nije ni pokušao da beži, znao je da nema nikakve šanse, samo je stajao, bespomoćan, pitajući se šta će se sledeće dogoditi.

Zaustio je nešto da kaže ali se tada, uz grmljavinu eksplozije, zid iza njega zatrese i silina detonacije ga podiže uvis. Video je samo kako udar vazduha odbacuje neznanca unazad, i kako vatreni jezici ližu ka nebu.

Potom je nastupio mrak.

## 17.

Kada su prošli kroz vrata na zidu podruma u zgradi feldkomandanture, obrela su se u memljivom hodniku koji je vodio neznano kuda. Ipak, kapetan Miler, komandant inženjera, odlično se snalazio. Snop svetla iz njegove lampe bio je siguran putokaz kroz uske hodnike išarane čudnim znakovima. Oto fon Fen je u prolazu, krajičkom oka, uspeo da nazre neke od šara po zidovima laguma. Prepoznao je ranohrišćanske simbole, uglavnom *ihthus*\* (*Ihtus - riba, znak koji su rani hrišćani koristili umesto krsta.*) i *hiro*,\* (*Hiro - Hristov monogram.*) ali ono što ga je zbunilo bili su znakovi nalik na ranogermanske rune.

Nije stigao da o tome podrobnije razmisli jer se osnova hodnika tresla od udara bombi negde iznad njih. Požurili su da što pre stignu do novog



skloništa napravljenog na jugoistočnom bedemu tvrđave.

Za desetak minuta bili su nadomak cilja. Tunel od sirove opeke pretvorio se u hodnik od čvrstog, armiranog betona. Hitali su kroz njega s nesmanjenom žurbom, potresi su se proredili i bivali manje jačine, ali Miler očigledno nije želeo da rizikuje.

Inženjerac je zastao, prepustivši ljudima koji su bili iza njega da produže dalje, u sigurnost. Feldkomandant koji je bio na začelju zastade na samom izlazu iz laguma i sa zanimanjem se zagleda u išarane zidove.

„Gospodine pukovniče...“, reče kapetan Miler. „Mislim da bi bilo pametno da produžimo dalje do skloništa.“

„Da, da, naravno...“, zamišljeno je mrmljao Fon Fen, koji se bio zaneo u neku čudnu šaru na zidu. „Izvinite zbog...“

Jak udar protrese tunel u kome su se nalazili. Fon Fen i Miler se zateturaše, inženjercu ispade lampa, a žuti snop svetla nekako čudno iskošen udari u nisku tavanicu hodnika, osvetlivši jedno mesto iznad Fon Fenove glave. Komad betona se odvali i pade tačno ispred njega.

„Pukovniče!“, zavapi Miler.

Prašina koja se digla pomešala se sa vlagom hodnika šireći neki neobičan miris. Mileru se za trenutak učini da je osetio tamjan. Nije mogao da vidi svog nadređenog pa je pogledom potražio lampu čiji je snop sekao polutamu pred njim. Zastao je da osmotri mesto na kome se taj snop završavao i zagledao se u znak na tavanici, nevešto iscrtanu ribu.

„Sve je u redu, Milere!“, ogłosi se pukovnik iz dubine hodnika. „Dobro sam.“

Oto fon Fen je pogledao najpre u veliki komad betona koji je pao nekoliko centimetara od njegove čizme, a onda je obratio pažnju na veliku rupu u zidu i u njoj se jasno video drugi zid preko koga su inženjerci postavili stubove i armaturu. Na njemu je, jakim bojama koje ni vekovi nisu načeli, bilo iscrtano lice čoveka dugačke kose, sa bradom i nevešto nacrtanim oreolom iznad glave.

„Za ime božje, Oto!“, dreknu Miler. „Šta čekaš? Da nećeš možda da klekneš i da se pomoliš?“

Fon Fen je zurio u to lice i Činilo mu se da mu oči čoveka sa oreolom uzvraćaju pogled.

„Znaš šta...“, promrmlja poluglasno. „Možda to i nije tako loša ideja...“

## 18.

U panici koja je nastupila, u haosu i pometnji, istovremeno užasnut masakrom koji se desio u neposrednoj blizini njegove kuće i bombardovanjem koje ga je podsetilo na smak sveta, Krsman Teofilović je u potpunosti zaboravio na svog gosta. Dugo nakon što su bombarderi otišli ostavivši iza sebe grad u plamenu, setio se da u sobi na spratu ima četničkog majora. Prošlo je verovatno dva ili tri sata od trenutka kada ga je probudila tutnjava sa neba i on se zapitao šta se desilo sa Nemanjom Lukićem. Interesovalo ga je i da li leševi ispred i iza kuće imaju kakve veze s njegovim gostom. Izašao je iz podruma gde su se skrivali zajedno sa poslugom, oprezno se popeo na sprat, zastao ispred Nemanjine sobe i diskretno zakucao.

„Gospodine majore?“

Nakon duge tišine gurnuo je drvena vrata i

stupio u sobu.

Suočen sa prizorom koji je tamo zatekao, ostao je bez daha.

Nemanja Lukić, go do pojasa, stajao je ispred velikog ovalnog ogledala. Na njegovim grudima bilo je nekoliko velikih rana pokrivenih zgrušanom krvlju. Krsman nije morao da bude preterano stručan da bi shvatio kako su morale biti smrtonosne.

Nemanja je spazio Teofilovicev odraz na glatkoj površini ogledala, ali se njegova reakcija svela na hladnu ravnodušnost.

Krsman je napravio dva ili tri nesigurna koraka i zastao na sredini sobe, neuspešno pokušavajući da skinje pogled sa Nemanjinog okrvavljenog torza.

„Ako metak ne prođe kroz mozak ili srce, tkivo se zaceljuje samo od sebe” - glas koji je izgovarao ove reči je bio jednoličan i hladan. „Potrebno je svega nekoliko sati da sve bude onakvo kakvo je bilo pre... povrede.”

„Šta ste vi, gospodine Lukiću?”, upita Krsman. Iz boje njegovog glasa nije se dalo razaznati da li je više užasnut ili zgađen.

„Negde nas zovu strigoi, negde neumrli... U Srbiji smo poznati kao vampiri.”

„Vi... očekujete da poverujem u nešto tako?”

„Nemojte verovati meni. Verujte sopstvenim očima.”

Nemanja se okrenu, priđe do kreveta i podiže sa njega belu košulju.

„Ako vas baš zanima...”, reče dok ju je oblačio. „Ja sam visoki oficir u službi njegovog kraljevskog visočanstva.,.”

„Kralja Petra?”

„Kralja Džordža.”

Krsman se nakašlja i, nakon što je pročistio

grlo, promuklim glasom upita:

„Šta engleski obavještajac radi u Nišu?"

„Svoj posao."

„Znači i vi ste sa ovima... koji nas ubijaju bombama?"

„Tito je napravio dogovor sa Čerčilom. Ja tu ništa ne mogu. Đeneral je častan čovek, ali pomalo neodlučan i... ne razume se u politiku."

„Da... Da... vidim da se ne razume ni u... neke druge stvari."

Nemanja zavrte glavom levo i desno, nešto krcnu u predelu njegovog vrata.

„Šta želite da znate?"

„Želim da znam koga sam ugostio pod svojim krovom."

„Pa, evo... Starog prijatelja vašeg nekadašnjeg poslovnog partnera. Bio sam u poseti, Dragutinu, znate..."

„I? Šta vam je rekao?"

„Ništa pametno i ništa smisleno... Mislim da je polulud zbog one bolesti. Zaista ne bi trebalo da vas zanima buncanje nekog ko je sišao sa uma. Mada, mislim da ste vi onaj koji duguje isповest..."

„Duguje?" Krsman se gotovo uvređeno isceri.  
„Ne dugujem ja nikom ništa!"

Nemanja oćuta nekoliko trenutaka. Dok je prstima proveravao zavoj koji je obmotao oko grudi, upita:

„A samome sebi?"

Krsman obori pogled. Tišina u sobi bila je sjedinjena sa mrakom. Mogao je da ćuje svoje teško disanje. Mogao je da *namiriše* žive rane na Nemanjinim grudima.

„Ja..." - glas mu je sad već bio napukao i slab.  
„Ja sam ušao u taj posao sa Dragutinom željan brze i lake zarade... Ali... nisam mogao da znam.

Svi ti lekovi koje smo prošvercovali iz Bugarske... Imali su deklaracije, garantne listove... Kako... Kako smo mogli da znamo da su..."

„Lažni?"

Krsman podiže glavu i pogleda svog gosta pravo u oči. Dva crvena žiška u mraku uzvraćala su mu pogled.

„Da, Lažni. Nisam to znao... Moja žena... Uzimala je neke od njih i... ja..."

„Razumem."

„Ne. Ne razumete."

Nemanja podiže svoju torbu i iz nje izvadi flašu. Iz vitrine pored kreveta uze dve čaše i položi ih na sto u uglu sobe. Sede na jednu od stolica uz bolni izdisaj i ponudi rukom Krsmana da sedne naspram njega.

„Sedite, gospodine Teofiloviću."

Krsman je isprva oklevao a onda je oprezno prišao stolu i spustio se na stolicu naspram svog gosta.

„Verujem da će vam dobro doći jedno piće."

Krsman ćutke klimnu glavom.

Nemanja otvori flašu.

„Henesi... Prava stvar. Dragutin ga je obožavao. Ni ja nisam imun na njega."

Kucnuli su se u tišini.

Dok je dolivao novu turu, Nemanja hladnim glasom promrmlja:

„Pustio sam Anu... moju suprugu... da ode na jedan dobrotvorni bal sama..."

Zatim pogleda u stranu, kao da se stidi nečeg.

„Bio sam umoran od operacije koju sam obavio tog dana. Znaite, u to vreme u Beogradu samo su još dvojica bili tako dobri hirurzi kao ja... Te večeri, na balu koji je organizovala žena pukovnika Petrića, Ani se udvarao nekakav

plemić... Učtivo ga je odbila. Vratila se nešto nakon ponoći, ja sam još bio budan..."

Nemanja otpi dugi gutljaj konjaka i napravivši bolnu grimasu pomeri se u stolici kako bi težinu prebacio na levu stranu. Tragovi krvi koji su se probijali kroz slojeve belog zavoja ličili su na deformisane ružine pupoljke.

„Video sam samo njenu senku u dovratku. I ta dva... *crvena oka*. Nije obraćala pažnju na mene. Otišla je do klavira i počela da svira Šopena... Stajao sam tako, slušajući... i kada je završila.... Prišao sam da je poljubim... I ona je uzvratila, poljupcem. Tada sam shvatio da... *nešto* nije u redu. Uspeo sam da se otrgnem iz njenog zagrljaja... Počela je da vrišti. Dodirnuo sam mesto na vratu gde su trenutak pre bile njene usne... Osetio sam krv na vrhovima prstiju... U jela me je... Opet sam video te oči. Redove oštarih zuba ispod njih. Pao sam unazad, nemoćan... Tik ispod mesta gde je na zidu visila oficirska sablja mog oca. Skočila je prema meni..."

Krsman je gledao u njegove oči koje su isijavale purpurni plamen, pokušavajući da objasni sebi kako se sve ovo ne događa, kako nije moguće da sluša jednu ovakvu užasnu ispovest. Ali glas majora Lukića i žestina konjaka vraćali su ga u realnost.

„Odsekao sam joj glavu jednim zamahom", gotovo prošapta Nemanja.

Krsmanu se činilo da može jasno da vidi tu strašnu scenu.

Major Lukić rutinskim pokretom dopuni čaše.

„Čuo sam za te priče o vampirima u mojoj rodnoj Šumadiji.... zato sam joj glavu zakopao na jednom mestu... a... *ostatak*... na drugom."

„Bojali ste se da vas ne otkriju i optuže za

ublstvo?"

„Ne" - Nemanja odrično odmahnu rukom. „Bojim se da jednog dana Ana ne ustane iz groba... i nekako... *pronađe svoju glavu*. Onda će verovatno poželeti da me poseti. I da mi na klaviru odsvira nešto od Betovena... Onu kompoziciju koju je svirala te noći. *Za Elizuu*. Vidite... *To je dobro*. Sav taj strah, znate... i sva ta krv. Jedino to me povezuje sa osobom koja sam nekad bio. To je jedino što mi ponekad govori da sam na neki izopačen... neki... bezbožan način... ipak čovek."

Krsman se plašio da postavi sledeće pitanje, ali nešto u njemu, uprkos strahu od saznanja do koga će možda doći, govorilo mu je da to jednostavno mora da uradi. Otpio je gutljaj konjaka, vratio čašu na sto, pogledao Lukića u oči.

„Jeste li vi... pobili sve one nemačke vojnike?"

„Znao sam da ćete to pitati... Ali, ne, nisam. To što ubija nemačke vojnike nešto je daleko užasnije. Verujte mi, bolje da ne znate ništa o toj stvari i njenoj suštini."

U tom trenutku vrata sobe zaškripaše i na ulazu se pojavi Danka. Očima je fiksirala krvave zavoje koji su se jasno videli ispod Nemanjine raskopčane košulje, zatim je pogledala u svog muža... To je trajalo kratko, a nakon toga je lagano, sa prezrivim izrazom lica, gotovo zgađena pogledala u flašu konjaka na stolu.

„Krsmane..." -glas joj je bio opor od prezira, „Kako možeš da..."

„Umukni, ženo!", prekinu je Krsman.

Danka se gotovo trgnu od grubog tona u glasu svoga muža na koji nije bila navikla, zausti nešto da kale ali je suprug još jednom prekinu:

„Zar ne vidiš da razgovaram sa gospodinom Lukićem?"

„Ja sam samo htela..."

„Briga me šta si htela. Sad nije ni vreme ni mesto. Idi dole i pobrini se za onu nejač."

Danka ponovo zausti da kaže nešto, ali je Krsman opet prekinu pitanjem:

„Šta čekaš?"

„Ja..."

Pokretom laganim i nečujnim Danka izađe iz sobe ostavljajući za sobom blagi trag parfema i povređene sujete. Krsman nehajno podiže času i reče:

„Mogu li da dobijem joj malo konjaka, gospodine majore?"

## 19.

„Izgledate prilično jadno jutros, her šturmban fireru", reče Oto fon Fen.

Hajnrih Kan podiže glavu i oseti kako ga bole povređena rebra. Bolničar koji ga je jutros previo nije, izgleda, učinio to na najbolji način.

„A vi ste, vidim, baš dobro raspoloženi", odgovori ironično.

„Pa i ne baš... Imali smo mnogo poginulih, sinoć...", reče Fon Fen zamišljeno gledajući negde iza njega, u ruševine magacina i delova kasarne. „Ali vas to svakako ne interesuje."

Kan ništa ne odgovori.

„Što se tiče vaše rezidencije, potpuno je uništena."

„To sam i sam video."

„Da..." Fon Fen slegnu ramenima. „Našli smo u ruševinama četiri leša vojnika i jednog civila. Domaćica, ako se ne varam..."

„Pa?"

Fon Fen nehajno odmahnu glavom.



„Ma, nije važno...”

Zatim nastavi gotovo nezainteresovano zureći u razorene ostatke vojničke spavaone.

„Oduvek sam hteo nešto da vas pitam...”

Čutio je koji trenutak a onda nastavio.

„Verujete li u boga, majore Kane?”

„Ne razumem”, nervozno procedi Kan.

„Ne u nekog apstraktnog boga... dalekog boga. Ne u lik ikonopisan na drvetu, ili mišićavu figuru rezbarenu u mermeru... Nego u pravog boga, koga možete videti ovako kako ja gledam vas i kako vi gledate mene. Ne u svemoćne vladare Valhale, ili proroke koji pomeraju mora i planine... Nego u jednog boga, sličnog meni ili vama. Od krvi i mesa. Sposobnog da mrzi i voli, sudi i oprost, pati i krvari...”

Oto fon Fen se okrenu ka njemu i pogleda ga.

„Sposobnog da *grdi*.”

„Ne znam na kakvog to boga mislite, her oberst..”, mrzovoljno se oglasi esesovac.

„Mislim na onog boga koji ima tako čudan smisao za humor”, nastavi Fon Fen samouvereno. „Toliko čudan da je dozvolio da svi koji su noćas bili u vašoj rezidenciji poginu... Svi. *Osim* vas.”

„Šta hoćete da kažete?”

„Vojnici koji su vas čuvali... Nisu ih ubile bombe.”

Uprkos bolu koji ga probadao kroz grudi Kan ustade i priđe Fon Fenu.

„Kakve... ja veze imam sa tim?”

Oto fon Fen mu se unese u lice i procedi.

„Ne razumeš me? Ja još uvek govorim nemačkim jezikom, ti, arogantni kopilane.”

„Molim?”

„Ne znam šta tražiš ovde, niti me zanima... Ali znam da jednostavno ne želim da trpim tvoje

prisustvo."

„Moje prisustvo nije u vašoj nadležnosti, pukovniče."

„O, tu mnogo grešiš... Samo ludaku nije jasno kuda sve ovo vodi. Više nisu bitne nadležnosti, naređenja, prioriteti... O, ne... Ovo je Balkan. A mi smo vojnici vojske koja gubi rat... Ovde ljudi nestaju u noći ili bivaju živi pojedeni. Koliko sutra te mogu naći mrtvog u nekom jarku... Sa metkom u čelu ili rastrgnutog na komade... Svejedno je. Mislim da za tobom ne bi zažalila ni kurva od tvoje majke.. Ali budi ubeđen... Mogu srediti da ti se desi i jedno i drugo." ,

„Vi meni pretite?"

„Prestani da glumataš, govнару. Dovoljan je jedan moj mig i Rihter će se pobrinuti za tebe. Nesrećan slučaj, saobraćajna nezgoda, srčani udar... To bi bilo zgodno. Sahranili bi te uz sve počasti... Čak bih ti održao i posmrtni govor. Mada, meni se više sviđa verzija u kojoj bi ti postao još jedna žrtva manijaka koji nam ubija vojnike. Rihter je sposoban čovek... Siguran sam da bi našao nekog kadrog da te propisno unakazi. Kad smo već kod toga... Da li vitezovi Reda mrtvačke glave mogu da budu primljeni u Valhalu obezglavljeni?"

Nekoliko dugih sekundi, tišina se isprečila poput bedema između dva čoveka koja su se netremice gledala. Taj bedem razbi Fon Fenov ravnodušni glas.

„Da li me sad razumete?"

Kan proguta pljuvačku, htjede nešto da kaže ali, suočen sa Fon Fenovim pogledom, odustade od toga. Teško je disao i grudi su ga bolele, ali ne toliko kao ponizjenje kome je bio izložen. Očutao je malo a onda promućao:

„Da."

„Eto, vidite da nije bilo teško, majore...  
Međusobno razumevanje se podrazumeva.  
Fon Fen se nasmeši i potapša ga po ramenu.  
„...na kraju krajeva, mi smo dva arijevca, zar  
ne?“

## 20.

Krsman Teofilović je gledao u svoju ženu Danku.

Nije bila uplašena niti zabrinuta, jednostavno je bila prokleta ravnodušna. Gledala je na isti onaj način kako je to činila svakog božjeg jutra godinama unazad. Njen pogled je govorio:

*Ti si kriv. Kriv si zbog svega ovoga. Kriv si što su sinoć bacali bombe na nas. Kriv si što su komunisti pokušali da nas ubiju. Kriv si što se zbog tebe nisam udala za nekog drugog. I iznad svega... Kriv si što nemamo dece.*

Ipak, ovog jutra taj ga pogled nije pogađao onako kao do tada. Bio je drugačiji. Manje bolan, manje prodoran, manje optuživački... Danka se sigurno nije pomirila sa sudbinom, ali se Krsman bio pomirio sa životom. Onakvim kakav jeste i kakav će uvek biti, škrt i darežljiv, blag i surov, pravedan i zao...

Teofilović se trgnu iz misli kad na stazi ispred sebe ugleda svoga gosta.

„Dobro jutro“, reče Nemanja.

„Dobro... Dobro jutro“, odgovori Krsman nespretno. „Vi...“

Pogleda zbunjeno u majora Lukića, koji je bio obučen u novo odelo i nosio kofer u levoj ruci.

„Vi odlazite?\*

„Da, Krsmane. Odlazim.“

„Ali...“, zbunjeno promuća Krsman silazeći sa

trema. „Kako? Zašto tako brzo?”

„Više nemam ovde šta da tražim. Ispostavilo se da sam pogrešilo u vezi sa nekim stvarima. Svejedno, bili ste dobar domaćin, i veoma sam vam zahvalan za gostoprimstvo koje ste mi vi i vaša porodica ukazali.”

„Taman posla...”, reče Krsman prišavši mu. „To je sitnica. Ali zašto odlazite tako iznenada? Da nije možda zbog sinoćnjeg incidenta?”

„Ono što se dogodilo sinoć samo je početak nečeg užasnijeg. Mislim da vam je jasno kuda ide ova nesrećna zemlja. Jedan Voja Drainac je mrtav, ali će ga zameniti deseterica takvih. Savetujem vam, Krsmane, da, u slučaju da crveni pobede, napustite ne samo grad već i zemlju. Komunistička vlast neće biti baš blagonaklona prema ljudima kao što ste vi.”

„Shvatam... Poslušaću taj vaš savet ako, ne daj bože, dođe do takve situacije.”

Ćutke krenuše niz stazu do kapije. Tu ponovo zastadoše.

„A vi?”

„Ja? Ja imam svoj rat koji će izvesno trajati mnogo duže od ovog koji je već pri kraju.”

Krsman zausti da kaže još nešto ali ugleda priliku iza Nemanjinih leđa.

Bila je to žena. Mala, pogurena, sva u crnini, zabradena maramom. Delovala je sablasno obasjana zracima letnjeg sunca.

Nemanja se okrenu da je vidi. Ona mu tiho priđe i upita:

„Gospodin Nemanja Lukić?”

„Da. Ja sam.”

„Sreli smo se... sinoć...”

„Da... Vi ste Dragutinova polusestra.”

Usledi duga i neprijatna tišina. Žena posegnu

rukom u unutrašnjost svog jeleka i izvadi beli zapečaćeni koverat.

„Šalje vam ovo...”

Nemanja uze koverat neodlučno, ne znajući šta da kaže.

„On je umro sinoć”, progovori Petrinja umesto njega. „Hteo je da vam dam to poslednje pismo.”

Zatim se bez pozdrava okrenu i ode putem kojim je došla.

Nemanja i Krsman nemo su stajali.

„Izgleda da je ovo zaista kraj...”, promrmlja Krsman.

„Da”, reče Nemanja s uzdahom i pruži mu ruku. „Zbogom, Krsmane, i čuvajte se.”

„I vi takode, gospodine Luklću.”

Nemanja uze kofer koji je bio spustio na zemlju i pođe niz sokak.

Krsman je dugo gledao u njegova leđa sve dok ovaj nije zamakao, zatim se vratio nazad u kuću, gde ga je čekala neka druga stvarnost isprepletana Dankimm prezrivism pogledima.

## 21.

Svetislav Petrović Nišavac je svojim dugim harmonikaškim prstima grabio polomljene parčice opeke sa ostataka srušenog zida koji je raščišćavao i bacao ih u stranu. Jedna nagorela greda ispred njega dizala se sa gomile maltera i šuta, greda koja je do pre samo nekoliko časova bila deo kuće pokrivene starom, pirotskom ćeramidom. Dugo je stanovao u toj kući u Ulici Todora Milovanovića, nju je od Turaka kupila njegova baba Marinka, koja ga je podigla. Bilo mu je strašno žao što su savezničke bombe oštetile jedan njen, doduše neznan deo, pola sobe i deo kuhinje... Bio je

besan ali taj bes ga je naglo napustio kada je video kako su jutros iz ostataka kuće preko puta iznesena četiri leša. Među njima je bio i jedan dečak.

Grozničavo je prebiraio po ruševinama, trudeći se da ne misli o tome, njegovo kicoško odelo bilo je umazano prašinom i zemljom, ali on nije obraćao pažnju na to, samo bi nadlanicom obrisao čelo na kome je kosa bila ulepljena znojem i nastavio dalje da pretura po ruševinama.

„Ej, Nišavac!“, začuo je glas komšije Ristića, koji je nekoliko metara niže pokušavao da pomeri veliki drveni kredenac.

„Šta 'oćeš? Vidiš da sam usred posla“, prgavo uzvratu Nišavac

„Ima ovde nešto za tebe.“

„Mani me s takvom zajebancijom, Risto. Šta može da sa nađe u sirotinjskoj kući? Bušni lonci i pocepane čakšire. Ne teraj šegu sa sirotinjom. Nije lepo.“

„Ne teram šegu, bre... Eve, nađo' nešto... Vidi.“

Nišavac sa teškom mukom podiže komad kamena i gurnu ga u stranu, ka ogradi. Onda zastade i duboko udahnu vreli vazduh ispunjen prašinom, pokri oči šakom da u njih ne idu oštri zraci sunca i pogleda prema Risti.

„Vidi, Nisavac...“, reče ovaj.

Nišavac se napregnu da kroz junsku vrelinu bolje vidi ono što je njegov komšija držao u rukama. Bila je to nezgrapna stvar sa koje su visila dva debela kaiša, a između njih redovi crnih i belih dirki i sitni dugmići za basove i akordaciju. beli poput bisera...

Rista se srdačno nasmeja, sa redova njegovih krnjih zuba isijavala je neka gotovo detinja ushićenost.

„Harmonika.“

## **Epilog**

### **LINIJA KOJA RAZDVAJA**

Između toga što nazivamo našim životom i između nepostojanja, nema jasne ni određene granice.

**Ivo Andrić**

Smrt je krajnja linija svega  
**Horacije**

**Septembar 1944.  
Prahovo na Dunavu.  
Operacija „Dunavski vilenjak“.**

Sa zidova su ga gledale božje oči.

Tužne oči arhangela Mihajla, dva trena pre nego što će svetu doneti Strašni sud... Ljubavlju ispunjene oči Bogorodice, iznad naručja u koje je stegla bebu oko čije glave lebdi blistavi oreol. Brižne oči svetog Nikole, koji pogledom prati putnike namernike i mornare na divljim talasima. Ispod njega, Teodor Tiron zamahuje mačem, mišice njegove desne ruke zategnute su kao strune na lukovima koje nose sveti ratnici Dimitrije i Merkurije. Sveti Đorđe je čvrst i gorostasan u svom tribunskom panciru od živog zlata, njegov plašt je boje devičanske krvi, kopljem je, kao dugačkom čiodom, pribio aždaju za zemlju.

Svod iznad njega je nebo posuto zlatnim zvezdama, usred tog neba, kao da se rađa iz dubokog plavog bezdana, Hrist širi ruke, njegovo

pitomo lice ugnezdilo se između dva grčka slova... Alfa i omega.

Tanjir supe hladio se na stolu.

Ovalni prozor na bogomolji rosile su kapi nenadano hladne septembarske kiše.

Mogao je da vidi oznake na dnu tanjira. Orao koji drži venac od lišća u čijem je centru kukasti krst. Ispod njega su kruna i dve linije koje se seku, natpis „Bavaria“ i godina Izrade - 1942.

Okrenuo se ka inženjerskom majoru koji je za istim stolom nameštao žicu na detonator sa ručicom.

„Zašto smo za privremeno sedište štaba morali da izaberemo crkvu?“, upitao je inženjerca.

„Zato što je to najsolidnije građena zgrada u varoši, gospodine pukovniče“, odgovori ovaj nehajno.

Zatim, kada je završio sa štelovanjem detonatora, major ustade i krenu ka izlazu.

„Vreme je. Idemo da završimo to.“

Oto fon Fen je podigao kašiku i njenim vrhom dodirnuo glatku površinu supe u tanjiru. Zatalasala se. U njoj je video svoj iskrivljeni odraz, lice koje nije mogao da prepozna. Odložio je kašiku, uzeo oficirsku šapku i krenuo za majorom. Pratilo ih je još desetak oficira.

Crnomorska flotila protezala se od Prahova do Mihajlovca, bio je to ogroman broj načičkanih brodova, čamaca i šlepova. Oprema, naoružanje i zalihe bili su pedantno uklonjeni iz njih, a inženjerci su se pobrinuli za postavljanje eksplozivnih naprava. Kada su stigli do neposredne blizine doka, Fon Fen primeti gomilu civila kako se tiska uz slabašni kordon koji je formirala pešadija.

„Šta rade svi ovi ljudi?“, upita oficira do sebe.

„Vojnici koje smo... ostavili unutra. Izbacuju



svoje lične stvari kroz prozore na brodu. Lične stvari i nešto hrane..."

„Blagi bože..."

„A šta smo mogli da uradimo, gospodine pukovniče? Sve su to teški ranjenici... Morali smo da ih ostavimo jer bi nam usporili povlačenje. Na kraju krajeva, to je bio njihov izbor. Bili su ponosni što mogu umreti za Otadžbinu."

„Onda će umreti uzalud."

„Kako... Kako to mislite?"

„Mi više nemamo Otadžbinu, majore."

Major smušeno klimnu glavom i pozva pešadijskog narednika. U kratkom razgovoru naredi mu *da* ukloni civile sa doka i dodade mu detonator sa instrukcijama kome da ga preda.

Izvadio je tabakeru i ponudio ostale oficire cigaretom.

Fon Fen ga odbi. Gledao je u brodove poređane na mutnoj površini vode, Dunav ih je njihao kao kolenke u kojima leže uspavana deca. Čuo je glasove kako dopiru iz broda najbližeg doku... Činilo mu se da to neko doziva majku. Ti nesrećni momci ležali su ostavljeni unutra, bili su dovoljno srećni da prežive rusku zimu i firerovu samoubilačku strategiju ratovanja, ali ne i da izbegnu smrt na koju ih je osudio komandant divizije general Valter fon Štetner, koji je naredio ovu operaciju. Čak i mrtvi, oni, ta deca, biće sjedinjeni u porazu koji je za njih izvojevao neko drugi. I kada železne grobnice u kojima će večno počivati dotaknu rečno dno, to neće biti ni za delić toliko strašno kao dno ljudske bede koje su dotakli svi oni koji su ostali na obali.

Major je ćutke ispušio cigaretu, a onda bacio pikavac na zemlju ispred sebe. Okrenuo se ka pukovniku Fon Fenu i upitao ga:

„Možemo li, gospodine pukovniče?“

Oto fon Fen se trgnu i promrmlja:

„Da, *možete*... gospodine majore.“

Inžinjerac daje znak rukom.

Prošlo je desetak sekundi, ne više... A onda... Gromoglasna eksplozija zapara tmurno jesenje nebo. Iz utrobe broda, cepajući čelik, izlete ogroman ružičasti cvet okovan crnim obodima. Zvuk metala koji se kida i gori pratio je blesak vatre, a za njim, jedna po jedna, nizale su se detonacije... Za tili čas, Dunav je postao ognjena reka po kojoj plove mrtve čelične grdosije, pre nego što potonu noseći sa sobom čete ranjenika u mutnu vodu i zaborav. Pukovnik Fon Fen je čuo njihove krike i zapomaganja uprkos silini eksplozija. Tamne čelične grdosije ponirale su u meku utrobu velike reke, i njemu se činilo da, zajedno sa ostacima crnomorske flotile, na dno Dunava tone i san o velikom Rajhu.

Ne obazirući se na ljude koji su stajali pored njega, on podiže desnu ruku i prekrsti se.

Inžinjerijski major ga preneraženo pogleda.

A onda, gotovo postišđen, učini isto.

„Znate li šta bi smo mogli sada da učinimo, gospodine majore?“, promrmlja Fon Fen.

„Ovaj...“, promuca major zbunjeno. „Da se pomolimo?“

„Ne. Da se dobro napijemo“, reče Fon Fen suvo. „Blaženstvo pijanstva je jedina izvesna stvar ovih dana... Ako izuzmemo izvesnost umiranja, što je, priznaćete, nešto što se pod razumeva. Ne vraća mi se u onu crkvu, budi mi loše uspomene... A ja i Gospod... i nismo u najboljim odnosima poslednjih godina. Vidite, ja nikad nisam prestao da verujem u Njega, ali je On, izgleda, prestao da veruje u mene.“

„Ima tu jedna kafanica...“, reče major pokazujući ka sokaku koji je vodio u varoš.

„U redu onda. Da krenemo... Ovde smo završili svoje. Reka će odraditi ostalo.“

Desetak minuta kasnije, obreli su se neuglednoj birtiji prepunoj vojske i civila. Inženjerijski major je pomalo govorio srpski pa se obrati gazdi koji je za šankom redao čaše.

„Krčmaru... Imate li rakije?“

„Ovaj, imamo...“, reče čovek brišući ruke o prljavu kecelju. „Ali nije baš dobra.“

„Nije važno. Donesi nam.“

„U redu, gospodo... A vi izvolite za onaj sto u uglu.“

Posto su se seli za astal pokriven prijavobelim stolnjakom, inženjerac ponovo ponudi Fon Fena cigaretom, koju on ovoga puta prihvati. Pola litre rakije koju im je krčmar doneo nije dugo potrajalo, zato nepunih pola sata potom major nanovo pozva gazdu kafane.

„Krčmaru! Još rakije!“

„Ako nije problem, gospodo...“, ponizno će krčmar ne pomerajući se iz sanki. „Da vas usluži moj sin. Ja izgiboh od posla ovde, sad će on...“

„Ma, nema veze, samo daj još.“

Jezika pomalo odebljalog od pića, vrteći praznu času u ruci, pukovnik Fon Fen je odsutno govorio svom saborcu:

„Postoji nešto neumitno na Balkanu, neko nedefinisano zlo koje se ne da ubiti isto onako kako se ne da razumeti... Čudno je to... A ja sam, gospodine majore, pokušao i jedno i drugo. I da ubijem...“

Pukovnik Fon Fen ne stiže da završi misao jer krčmarcv sin priđe stolu, pegavi dečak sa poslužavnikom na kome je bio polić napunjen

rakijom. On ga nespretno spusti pred oficire i pri tom prevrnu slanik, prosipajući so, zatim poseže za krpom i poče da skuplja prosutu so po stolu, kao da će to sirotinjski enterijer kafane njegovog oca učiniti manje neuglednim. Fon Fen krenu da ga pomiluje po glavi ali mu ruka ostade da ukočena visi u vazduhu.

„...i da razumem“, promuca pukovnik napuklim glasom.

Dečak je zurio u njega, pegavi momčić od nekih desetak godina, usukan i slab, sa stidljivim smeđim očima ugnežđenim na bolesno bledunjavom licu... Njegova ruka, lako položena na astal, više nije držala krpju, već je grebala po drvenoj površini kafanskog stola proizvedeci neprijatan, škripavi zvuk. Prsti te ruke, neobično dugi i bleđi, završavali su se oštrim noktima i pogled na njih izbrisa ostatak Fon Fenovih misli. Dečak otvori usta, kao da će nešto da kaže, ali iz njih, kroz redove žutih očnjaka, umesto glasa uskrsnu duboko, zversko režanje.

Fon Fen se trgnu i čaša koju je držao prsnu kada ju je stegnuo šakom. Oštro staklo zari mu se dlan i topla krv poteče niz njega...

Tren potom, kao kroz maglu, on začu majorov zabrinuti glas:

„Gospodine pukovniče, je li sve u redu? Da pozovem doktora?“

Dok se dečak poslušno vraćao ka šanku gde je njegov otac punio olupane krige pivom, pukovnik Oto fon Fen se iz užasne vizije vraćao u ustalasanu stvarnost varoike krčme.

„Ne, gospodine majore...“, mrmljao je glasom u kom je bilo zbunjenosti ali i olakšanja, „Ne morate...“

Podigao je desnu šaku da bolje osmotri

rasećeni dlan iz koga je izvirala crvena krv, a onda smirenim glasom dodao:

„Samo mi nalijte još rakije.“

**Oktobar 1944.**

**Beograd.**

Duga, krivudava linija.

Naizgled nevidljiva linija.

Linija fronta.

Nemačka linija odbrane Beograda protezala se od Skupštine i Ministarstva pošta pa naviše, od Terazija do Kalemegdanske tvrđave. Štiteći tako maltene isti onaj deo grada koji su držali Turci pre nego što su ključeve tvrđave predali knezu Mihailu. Još čudnije je bilo to što su Nemci uopšte rešili da brane Beograd i taj nemogući zadatak poverili generalu Štetneru. Ali oni upućeni u stvari znali su da se Vermaht neće povući iz Srbije onako kako se povukao iz Grčke, Rumunije ili Bugarske. Titovi partizani i jedinice maršala Tolbuhina, komandanta Trećeg ukrajinskog fronta, propisno će iskrvariti pre nego što uzmu glavni grad Srbije, i to je bilo jasno još pre nego što je razorna grmljavina počela da se spušta sa Avale.

Nemanja Lukić je stajao oslonjen na drvenu ogradu u Ulici Starine Novaka i pogledom pratio liniju na horizontu. Nebo se crveni na jugu, dok negde ispod grmljavina najavljuje rušilačku silu koja će stići u Beograd. Rusi i partizani se približavaju, bitka počinje na Torlaku, gde je Imunološki zavod, odatle će se spustiti u grad Avalskim drumom praćena tutnjanjem artiljerije...

U savršenom redu, kolona nemačkih vojnika maršira Ulicom Starine Novaka, i vojnici pevaju stare pesme... o Časti... i Otadžbini. Nemanja

pogledom fiksira oznake na njihovim uniformama: runolist Prve alpske divizije i dve spojene munje Divizije »princ Eugen". Sačekao je da prođu a onda krenuo dalje, prošao je pored olupine nemačkog tenka i razorenog bunkera pa skrenuo levo. Tamo je ušao u prostrano dvorište i zaputio se ka ulazu kuće sa brojem 23.

Diskretno je pokucao navrata. Nedugo potom, žena zabrađena maramom otvorila mu je i propustila ga unutra. Obreo se u skromnoj prostoriji gde su jedino pokućstvo bili šporet na drva u uglu i trošni astal pored prozora za kojim je sedeo čovek u mantiji i ispijao rakiju.

Ugledavši gosta, sveštenik pokaza na praznu stolicu naspram sebe.

Nemanja priđe i sede.

„Šalje me gospodin Maričić", reče.

„U redu... Šta vam treba?", upita pop. „Imam sve. Maslo, šećer, brašno, so... Imam meso, konzerve... imam čak i slatkiše. Čokoladu, svilene bombone... Benzina mi je, doduše, ponestalo, ali mogu da nabavim..."

„Ne treba mi ništa od toga."

Sveštenik začuđeno nakrivi glavu i posegnu za flašom rakije. Žena stavi čašu ispred Nemanje i sveštenik je napuni zlatastom tečnošću.

„Odlična prepečenica, probajte."

Nemanja otpi gutljaj i oseti kako mu alkohol gori jezik i nepca. Zatim posegnu u unutrašnji džep kaputa, iz njega izvadi omalenu platnenu kesu uvezanu kanapom i baci je na sto ispred sveštenika. Ovaj je uze i otvori. Oprezno je izvukao iz nje jedan blistavi novčić i sa zanimanjem ga odmerio.

„Ovi zlatnici su... hm... britanski?"

„Tako je. Odgovara vam?", upita Nemanja. „Ili

možda preferirate srebrnjake?"

Sveštenik se cinično nasmeši i smota kesu sa zlatnicima ispod mantije.

„Vidim da ste obrazovan čovek, gospodine..."

„Lukić."

„Lukić... da... I duhovit. Dakle, šta vam treba?"

Nemanja iskapi rakiju i bez pitanja posegnu za flašom. Dok je punio čašu, suvo reče:

„Opelo."

„Šta?"

„Opelo. Treba mi neko da održi opelo."

„Ne razumem..."

„Znaš šta je opelo za pokoj duše, pope? Ili si to zaboravio tokom svih ovih godina švercovanja i zelenišenja?"

Sveštenik zavrte glavom, neubedljiv osmeh mu je igrao na usnama.

„Znate... Ja nisam čovek sa kojim možete tako da razgovarate..."

Nemanja ustade sa stolice i krajevi njegovog vojničkog kaputa se raširiše. Sveštenik tada vide kako su mu za pojasom zadenuti pištolj i dugi vojnički bajonet.

„Diži se", reče Nemanja. „Idemo."

Tog sudbonosnog oktobra 1944. godine, izranjavana duša Beograda najbolje se mogla videti iz predgrađa. Odatle je pucao širok pogled na Dorčol i Pašino brdo, Dušanovac i Kalemegdan, na sive delove grada iz kojih se na pojedinim mestima viju lelujavi stubovi crnog dima. Između njih, u niskom letu, prema Terazijama, poput stršljena nailaze ruski lovci. Njihov dolazak prati grmljavina nemačke protivavionske odbrane. Baterija kaćuša postavljena kod tramvajskog depoa u

Aleksandrovoj ulici ispaljuje salve ubojitih raketa u pravcu Kalemegdana, gde Štetnerove čete čekaju ušančene u blatu, sa isukanim bajonetima. Celoj toj nestvarnoj predstavi ritam daje ujednačeno tutnjanje artiljerije...

DU-DUM... DU-DUM... DU-DUM...

Nemanja Lukić prestade za trenutak sa kopanjem kada ašov koji je stezao u rukama udari u nešto tvrdo. Podiže glavu i pogleda u sveštenika koji je zurio u njega sa ivice rake.

„Čuješ li ovo, pope?“, upita ga Nemanja.

„Šta?“

„Ovu potmulu grmljavinu...“

„Čujem...“

„Znaš li šta je to?“

„Ruska i nemačka artiljerija.“

„Nije... To je zvuk smaka sveta koji se primiće.“

„Pa...“ - pop pomirljivo slegnu ramenima - „svi mi kad-tad moramo bogu na istinu...“

„Ajde ne seri. Da si ti ikad razmišljao o bogu i istini, nikad ne bi postao pohlepni špekulant“

Nemanja posegnu za vojničkom torbom koju je ostavio na ivici rupe i položi je na dno rake. Zatim se prekrsti i izađe napolje.

Sveštenik ga je gledao netremice, ne trudeći se da sakrije strah i zbuñjenost.

Grmljavina iza njegovih leđa se pojačavala.

DU-DUM... DU-DUM... DU-DUM...

„Ona... Nije izvršila samoubistvo?“, upita pop oprezno.

„Ne, nije.“

„Jer ako je digla ruku na sebe... ja ne mogu da je opojem.“

„Pope, uzeo si pare.“

„Da, ali... knjige kažu...“



„Pope... da li si ikad čuo kako je neko izvršio samoublstvo tako što je sam sebi odsekao glavu?"

„Ovaj... nisam."

Nemanja zabi ašov u meku zemlju, tik pored sveštenikove noge.

„Ja sam je ubio, pope."

Čvrsto privijajući svetu knjigu uz grudi, sveštenik ustuknu dva koraka nazad.

„Hoćeš li sad da je opoješ?", upita Nemanja.

Sveštenik smušeno klimnu glavom. Zatim se prekrsti i poče sa obredom.

Nemanja se pomeri u stranu, zavuče ruku u džep i izvadi tabakeru.

Pripalio je cigaretu pokretom u kome nije bilo ni trunke svesnog delanja. Nije osećao dim, ni hladan dodir oktobarskog vetra. Dok se sveštenikov glas uzdizao ka sivom nebu iznad Beograda, mešajući se sa oblacima i grmljavinom, Nemanja se setio Dragutinovih reči, njegovog citiranja Cicerona:

*Grave ipsius conscientiae pondus.*

Opelo je potrajalo, grleno pojanje presecao je zvuk rata koji je potresao grad ispod njih, ali Nemanja je jasno čuo svaku reč, svako obećanje dato onima koji su pokorni i koji veruju, obećanje o Carstvu nebeskom, vaskrsenju i večnom životu.

Kada je završio, sveštenik još jednom rukom napravi krst u vazduhu.

„Ostaću ovde još malo...", reče Nemanja. „Za svaki slučaj... Ako Ana poželi da ustane iz groba."

Sveštenik se prekrsti još jednom, pa čutke brzim koracima krenu da silazi niz brdo.

Nemanja baci još jedan kratak pogled u raku, a onda uze ašov i poče da je zatrpava. Kada je završio, odloži ašov kraj sveže humke i sede na

zemlju kraj nje.

Posegnuo je tada u džep kaputa i napipao papirnati koverat. Dugo je oklevao, a zatim ga je izvukao i otvorio.

Zurio je neko vreme u ćirilčna slova kao da su hijeroglifi. Dugo je nosio ovo pismo oklevajući da ga pročita. Bilo mu je nekako izlišno da sluša taj vapaj iz groba, mislio je da je sve između njega i Dragutina raščišćeno, da više nema tih reči kojima mogu da se izbrišu prošlost i njene mračne i krvave tajne.

Ipak je prelomio u sebi i počeo da čita.

*Nemanja,*

*Ja ionako jamačno odlazim pod zemlju, da me jedu crvi, i sasvim je izvesno da više neću biti među živima kada ti budeš čitao ove redove. Šta ću, istu me bogovi podzemnog carstva... Možda im treba novi šegrt?*

*Međutim, titra u meni neki čudan plamičak, neka želja da dobijem još jednu šansu, želja da krenem iz početka i sve što sam pokvario popravim. Znam ja vrlo dobro da na tu šansu nemam pravo, ali zar nije ljudski iskati je, makar u beznadežnoj situaciji kakva je ova? Jer da nije tako, onda bog u koga verujemo, svaki na svoj sumanutu bezbožni način, nije ništa drugo do nemilosrdni sudija i još nemilosrdniji krvnik.*

*Da, video sam te momke kako umiru... Video sam sve to i ostao živ. Nije me bilo briga. Ovaj rat je igra preživljavanja. U njemu je već suviše heroja povešano o vrbe. A nije moje da se junačim.*

*Nisam rizikovao da izgubim dušu... jer je nikad nisam ni imao. Ali treba otići na ta mračna*

mesta da bi saznao to... treba sići u podzemlje i videti sve te stvari koje žive dole od pamtiveka. Čuti njihovo disanje, osetiti ih onako kako pas oseti dolazak oluje... upišati se u gaće od straha... i onda izaći odatle, promenjen, drugačiji... mrtav... a živ.

Izgubio sam svako pravo na iskupljenje onda kada sam sišao dole... Ali ti nemoj, ne zbog onoga što si bio, već zbog onoga što jesi sad i što je možda deo nekog višeg i nama nedokučivog delanja.

Sa nadom da će ti tvoj bog pokazati ispravnije puteve od onih kroz koje je mene vodila moja tvrdoglava gordost, želim ti da spoznaš pravu suštinu ovoga ludila, i da ga pobediš... Što se mene tiče, znaš, da nemam ni roda ni poroda, sestra koja će ti doneti ovo pismo jedino je što sam u životu imao. Brzo će me zaboraviti moji jataci, moji partneri u mutnim poslovima, devojke iz bordela, podmitljivi oficiri i licemerni trgovci smrću... zajebaće me mrtvog, isto onako kako sam ja znao da njih zajebem dok sam bio živ. To mu dođe kao nekakva pravda, zar ne?

Ali nemoj i ti.

Zapali mi sveću ponekad, seti se onih dana kada je sve bilo drugačije, kad smo bili mladi i neiskvareni pohlepom i taštinom. Kada nismo znali šta sve kriju procepi između svetova, šta gmiže pod zemljom kojom hodamo, kakve su nam neslućene tajne nadohvat ruke... i koliko možemo da izgubimo drznemo li se da ih otkrijemo.

Ko zna, prijatelju...

Možda će jedini grob koji budem imao da bude onaj u tvom pamćenju.

Nemanja Lukić oseti kako mu se neka velika praznina širi u grudima, bio je to parališući osećaj pun neke nedeftnisane hladnoće, a tada mu pogled pade na sitna slova u dnu pisma:

P.S.

*Poledina pisma koje držiš u ruci krije odgovore na neke tajne koje si želeo da dokučiš. Možda će ti oni biti zanimljiviji od buncanja mrtvog čoveka.*

Okrenuo je papir koji je držao u rukama i prestao da diše. Pri vrhu su bila ispisana krupna slova:

## **ARCANA CONSTANTINA**

Ispod njih bila je precizno ucrtana mapa.

Zurio je u spletove laguma antičkog Naisusa iscrtane kao duge krive linije, u toponime obeležene runama, u veliki krug u centru gde su se putevi sekli, u raskršće...

Razmišljao je kratko o tome kako bi bilo dobro vratiti se jednoga dana tamo. UNiš. U Naisus. *Ispod* njega. I otkriti sve tajne, sve ono što je Dragutinu Stevanoviću i Hajnrihu Kanu ostalo nedostižno. Odgonetnuti značenje drevnih arkana, spoznati pravo lice Konstantina Velikog... A onda je te njegove misli presekao oštri zviždaj koji se spustio sa neba. Negde na Kalemegdanu, jedna za drugom, eksplozije su potresale staru tvrđavu.

DU-DUM... DU-DUM... DU-DUM...

Nemanja posegnu za upaljačem, kresnu kremen i žuti plamičak se pojavi kao da se rađa ni iz čega. Bez imalo oklevanja prineo je pismo-mapu vrhu plamena i ovaj ga zahvati.

Osetio je olakšanje dok ga je gledao kako gori.

Tren ili dva potom, od Dragutinovog poslednjeg pisma ostade samo hrpica crnog pepela. Nemanja ustade i pogledom obuhvati olujni front koji se približavao iz pravca Avale.

Negde ispod njega, nešto tamno se kretalo ka Beogradu...

Duga, beskrajna linija.

**Decembar 1944.**

**Niš.**

Još uvek nije bilo kasno za Krsmana Teofilovića. Ali valja bežati odavde, ovo više nije Srbija koju zna, ovo nije grad u kome se rodio, ovo je sada komunistička prćija koju oni pretvaraju u svinjski brlog. Može zahvaliti svojoj snalažljivosti, božjoj promisli i dvojici podmitljivih komesara što ga još uvek nisu uhapsili. Inače bi već trunuo u zatvoru kao i većina viđenijih Nišlija, koje je čekalo lažno suđenje pred takozvanim narodnim sudovima.

Sve je bilo spremno.

Ono najneophodnije bilo je spakovano u nekoliko kofera i torbi. To nije bilo mnogo ali više im neće ni trebati... Odvešće se kolima do bugarske granice, tamo će ih sačekati njegov stari poslovni partner iz Sofije koji im je već obezbedio lažna dokumenta. Dalje će morati preko Albanije, a kroz nju će ih sprovesti tamošnji šverceri koji su za tu uslugu tražili da im se plati u zlatu, i to pola unapred, što je regulisao njegov bugarski prijatelj. Onda će morem do Italije a nakon toga... ko zna. Stara posrnula gospođa Evropa je u haosu.

Kontradiktorne vesti stižu iz dana u dan i niko ne zna više šta je istina a šta laž. Zato ko zna gde će njemu i njegovoj porodici biti krajnje ishodište, ako ga uopšte budu našli.

Isprva je hteo da ide kroz Grčku, ali su mu rekli da tamošnji partizani uveliko pale crkve i ubijaju popove. Ni pravac koji je odabrao nije mnogo siguran ali drugog nema, zato i mora ići na toliki rizik.

Poslednji put je pogledao rodnu kuću. Nije mu bilo toliko žao što je ostavlja, ionako su mu najavili da će se na sprat useliti neki pešadijski kapetan a da je prizemlje rezervisano za komesara iz Azbresnice i njegovu porodicu. Njemu su veliku dužno obećali letnju kuhinju i šupu. Dućane je bio zatvorio, ali su već iste noći poharani. Kafana koju je držao sa Tomom Šebekom pretvorena je u menzu i salu za držanje sastanaka. Šebek se pobunio, pa su ga zatvorili. Držali su ga u zatvoru oko nedelju dana, i kada je konačno izašao, jedva da je ličio na čoveka. Toliko su ga prebili da je oslepeo na jedno oko. Desilo se upravo onako kako je predvideo major Lukić. Nakon što su umarširali u grad, komunisti su odmah počeli da se razračunavaju sa „izdajnicima" i „saradnicima okupatora". Čak su napravili i farsu sa suđenjima čija su veća i porote činili opančari i zemljoradnici. Ti procesi odvijali su se mahom u sali hotela *Ruski car*, gde je već sredinom novembra održano suđenje petorici „izdajnika" koji su, prema navodima optužnice, nekog partizanskog komandanta iz Svrlijiga predali nedićevcima. Sva petorica su osuđena na smrt. Onda je suđeno Jovanu Čemerikiću, direktoru gimnazije i predsedniku opštine za vreme okupacije, zatim advokatu i zborашu Mirku Nešiću i Veri Virovac, tumaču pri nemačkoj komandi. Svi

su, naravno, osuđeni na streljanje. Nisu zaobiđene ni ugledne Nišlije, trgovci i industrijalci. Oni koji bi izbegli metak ili omču oko vrata bili su osuđivani na oduzimanje nacionalne časti, slanje na prisilni rad i konfiskaciju imovine.

Krsman je znao da ga mito koji je davao neće dugo sačuvati od komunističke „pravde“, zato se i odlučio da beži. Pometenih osećanja sišao je sa trema i krenuo ka izlaznoj kapiji, nije želeo da se osvrće.

Danka je stajala kraj kapije i nešto petljala po torbi. Bila je potpuno izgubljena. Još nije mogla da veruje da joj se sve ovo događa. Podigla je glavu i pogledala ga.

Njen pogled je govorio: *Pomozi mi.*

Prišao joj je, pomogao joj da dva glomazna kožna albuma sa porodičnim fotografijama strpa u kofer a onda ga sa mukom zatvorio. Isprva mu je bilo čudno što ih je ponela ali ju je razumeo. Čovek u tuđini živi od uspomena na dom koji je izgubio.

Bilo je dovoljno sasvim malo vremena i komunističkog režima da Danka shvati kako je on jedino što joj je ostalo u životu. Samo se jednog jutra probudila, uplašena i nemoćna, bez onog prezira u očima, bez prefinjene gospodske gordosti.

Sa pitanjem: „Krsmane? Šta ćemo?“

I ovog jutra ga je tako gledala, sa istim tim pitanjem na vrhu usana.

„Idi po dete“, rekao je suvo.

Gledao ju je kako odlazi dugom stazom ka ulaznim vratima kuće pitajući se da li je pored sveg ovog gubitka ipak nešto dobio. Svoju ženu, na primer.

Danka je ušla u polumrak dnevne sobe dozivajući:

„Milice? Dete, pobogu, gde si?“

Videla je malu figuru kako kleči pred slavskom ikonom u uglu sobe.

„Evo idem, strino“, promrmlja dete ne okrećući se.

„U redu. Ali požuri, krećemo za koji minut...“

Rekavši to. Danka Teofilović izađe iz sobe. Nije mogla da vidi kako se zavesa na prozoru istočnog zida zanjihala pod laganim naletom povetarca. Nije mogla da vidi kako Milica ustaje, gladeći rukom krzno mačeta koje je držala u ruci. Nije mogla da vidi kako se osmehuje.

I najzad...

Nije mogla da vidi kako joj oči sijaju oštrim, crvenim sjajem.

### **April 1945. Negde u Vojvodini.**

U ravnici postoji neka iskonska usamljenost, neka ravnodušnost što lenjo gamiže po crti koja obeležava horizont. Hajnrih Kan je gledao u tu crtu na kojoj su prestajale duge linije zemljanih brazdi a počinjalo sumračno, vojvođansko nebo. Sad je to dobro znao. Mrzeo je ovu zemlju, nemirima prožeti Balkan, ove tvrde, neotesane ljude. Mrzeo je njihove proklete plemenske principe, njihov primitivni jezik, njihove besmislene običaje, njihove podele, njihova gruba slovenska lica...

Iznad svega, gadilo mu se to što je toliko dragocenog vremena straćio ovde, tragajući za stvarima koje se ne daju pronaći, stvarima koje su daleko od ove ravnice, ove tvrde, suve zemlje i tvrdih, divljačkih lica.

Jedno od tih lica pripadalo je partizanskom kapetanu koji ga je ponudio cigaretom.

Uzeo je jednu, mladi kapetan mu je pripali i on oseti kako mu pluća zapara oštri dim jeftinog



duvana na koji nije navikao. Nakašljao se, povukao još jedan dim i upitao oficira na nemačkom:

„Još koliko treba da čekamo?“

Mladi kapetan se nasmeši.

„Ne još mnogo,..“, odgovorio mu je na lošem nemačkom a onda se pomerio omogućivši tako Kanu pogled oči u oči sa vojnicima iz streljačkog voda.

Bilo ih je deseterica, mladi, golobradi, zbunjeni, nisu se mnogo razlikovali od onih momaka iz voda kojim je on svojevremeno komandovao. Repetirali su puške na glasnu komandu oficira, podigli ih, nanišaniili...

Tada partizanski kapetan dade znak rukom i reče im da sačekaju koji tren. Iz parkiranoog kamiona dovedoše još trojicu ljudi. Kapetan naredi da ih postroje levo od Kana i kada su to učinili, esesovac zaneme od zaprepaštenja.

„Nešto nije u redu, her šturmbanfireru?“

„Ovi ljudi... Oni su Cigani!“

„Tako je. Uхватili smo ih kako krađu stvari sa leševa... A mi tako nešto ne tolerišemo. Osuđeni su na smrt po kratkom postupku.“

„Ja sam arijevac!“, zaurla Kan. „Ne želim da umrem sa ovim šljmom!“

„Žao mi je, družo majore...“, reče kapetan i blago se nasmeši, „...ali u komunizmu su svi jednaki. Bogati i siromašni, proleter i buržoazija, pametni i glupi...“

Širokim potezom pokaza na osuđenike levo od sebe.

„Cigani...“

A onda prstom ruke u kojoj je držao cigaretu na njega.

„...i arijevci.“

Ne želeći više da gubi vreme, sovjetski oficir se

odmaknu i podiže ruku da da znak streljačkom vodu.

Vreme je stalo za Hajnriha Kana.

Taman toliko da pomisli o ironiji sudbine, o perfidnim igrarijama života, o magiji koja to u suštini i nije...

*Proklet bio... Sto puta da si proklet. Mogao sam da budem tvoj sluga. Tvoj pokorni vojnik. Mogao sam da dobijem hiljadu bitaka za tebe. A ti si me odbacio... Šta je trebalo da uradim? Da se prepustim? Da postanem jedan od onih slabića? Da kleknem pred njihovog jevrejskog boga? Znaš da nisam mogao to da učinim... Rasa i krv mi to nisu dopuštali.*

Prasak se razleže ravnicom.

Šturmbanfirer Hajnrih Kan se trgnu. Krv mu pode na usta. Oseti slabost u kolenima i pade ničice.

*Proklet da si...*

Osećao je kako ga grudi bole, bio je pogođen sa tri metka, dva su udarila u zid iza njega. Imao je dve rane na grudima i jednu na ramenu. Teško je disao ali je ipak živ...

Podigao je glavu da se opet suoči sa ravnodušnom crtom horizonta.

Video je isprva senku, a zatim obrise koji su se pretvorili u figuru mladog kapetana koji mu je prilazio.

Nasmešio mu se podrugljivo.

Partizanski oficir mu uzvratil sličnim osmehom a zatim iz futrole izvadi pištolj i uperi mu ga u glavu.

Hajnrih Kan oseti u ustima nešto kao gorčinu, nešto podmuklo i oporo, pomešano sa bakrenim ukusom krvi.

*Proklet da si..., prošapta.*

Nebo i zemlja se spojiše. Ostade samo tamna  
crta na mestu njihovog sjedinjenja.  
Duga, beskrajna linija.

**Jun, 1945.**  
**Niš.**

Svojim dugim, harmomikaškim prstima Svetislav Petrović Nišavac uzimao je dve karte sa špila na drvenom kafanskom stolu. Partija pokera se baš odužila, ali musavi proleter i novopečeni komunisti nisu imali šanse sa predratnim maherom. Propisno ih je opeljesio i kockarski plen na stolu bio je priličan: nekoliko kutija cigareta, kanta masti, dve kile šećera, par čokoladica, flaša francuskog konjaka i nove, nenošene lakovane cipele.

„Šta imaš?“, pita ga Branko Dević, referent narodnog odbora iz Kamenice, zureći u njega preko svojih pet karata.

„Imam nešto...“, mrmlja Nišavac staloženo. „A ti? Pratiš?“

„Pratim.“

„A Čime? Moraš da daš ulog. Primam sve: čokolade, cigare, brašno...“

„Ovaj, nemam ništa od toga...“

»E pa, onda moraš da odustaneš.“

„Čekaj...“, buni se Dević i poseže za torbom koju je obesio o naslon stolice. Pretura po njoj i onda vadi duguljasti metalni predmet koji oprezno stavlja na sto.

„Šta ti je bre to?“

„Onomad smo raščišćavali jednu kuću što je

raznela bomba. ..", reče Devlć. „Znaš, onu na Kalač brdu, gde je noćio onaj esesovac Kan. Onaj što mnogo voleo da strelja."

„Znam. I šta sa tim?"

„Pa, evo... Deca pronašla ovo u ruševinama i ja uzo. Kanda вреди nešto..."

„Ovo?" Nišavac levom rukom uzima metalni predmet i odmerava ga, gleda u sečivo umrljano blatom, drveni rukohvat i veliku jabuku na njegovom kraju.

„Pop Spira iz Pantelejske crkve mi reče da je to rimski mač", oglašava se Dević zaklonjen iza svoje dobitne kombinacije karata.

»Rimski mač? Daj bre Brano...«, cinično će Nišavac vraćajući mač nazad na sto, među kutije cigareta i metalnu kantu na kojoj je neko neveštini rukopisom naškrabao: *maz, svinjska*. „Pa vidi samo kakav je. Da je pravi, imo bi neki ukras, neku pozlatu i tako to... A ovo... Ne verujem da вреди mnogo."

„Možda ne вреди mnogo, al' sigurno вреди nešto."

„Dobro. U redu, prihvatam... Pokaži karte." Dević spušta karte na sto. Tri keca i dve dame.

„Jake karte...", mirno će Nišavac. „Nego šta nego jake", zadovoljno se ceri referent. „Al' nisu jače od ova moja čet'ri žandara." Nišavac pokazuje karte i Dević ne može da veruje svojim očima.

„Jebem mu mater! Gde si naučio tol'ko dobro da igraš poker?"

„Nigde, ja sam ti prirodno srećan čovek... Reko bi da je to od boga, al' vi komunisti ste boga ukinuli..."

„Sad još i zajebavaš, a? A znaš li da smo takođe zabranili kockanje?"

„Stvarno? Pa šta ćeš ti onda ovde za astalom?"

Došo si da utvrdiš gradivo?"

„Mnogo ti pišaš uz vetar, Nišavac... Ne valja ti to.“

„Pišo ne pišo... sve ovo na astalu je moje.“

Devlć besno odmahnu rukom, ustade sa stola usput pokupi torbu i odgega se ka šanku da tamo popije kafu i rakiju. Nišavac uz šeretski osmeh uze lakovane cipele sa gomile na stolu i položi don na svoje stopalo, da vidi da li mu broj odgovara. Dok je to radio, priđe mu dečak obučen u pocepane pantalone i vuneni džemper. Nišavac podiže glavu i odmeri ga:

„Šta 'očeš, mali?"

Dečak ispruži levu šaku i otvori je. Njegov omaleni dlan bio je prljav od nečeg crnog, verovatno je krao ugalj iz skladišta i magacina - klincima sa Crnog puta i iz Cigan-male to je bio jedan od načina da ne umru od gladi. Na njegovom gotovo crnom dlanu dve bele kockice delovale su kao četvrtaste oči na licu demona.

„Dam ti ovo za dve čokoladice", iznese dečak svoju ponudu.

Nišavac odloži cipelu na astal, zavrte glavom i dade mu dve Čokolade koje je dobio na pokeru.

Dečak stavi kockice na sto ispred njega.

„Kako se zoveš, mali?", upita ga Nišavac.

„Šaban.“

„Hoćeš da ti čika Sveta pokaže kako se igra barbut?"

„A ko je taj Čika Sveta?"

„Ja bre... Svetislav Petrović Nišavac... Malo sviram kozaračko kolo, malo derem neznalice.“

„Oču", pristade dečak.

„Dobro, sedi ovde... Pazi, ovo su ti kockice... Zapamti da ima šes' brojeva, zato što ima šes' strana... I još nešto zapamti. Ses'... to ti je đavolji

broj. Zato ti je kocka đavolja igra. Ako ne veruješ, pitaj ovog malog puža ovde" - Nišavac pokaza na izvezenu belu kecelju na zidu na kojoj je jedan od motiva bio nasmejani puž sa velikom kućicom i dugačkim rogovima.

„A što njega?", bio je zbunjen dečak.

„Pa, vidiš, čuo sam da se jedan puž tako kockao, pa ostao i bez svoje kućice. Upamti to dobro...", reče Nišavac a zatim pozva gazdu kafane. „Božo! Donesi jednu čašu, veliku... i pokupi ovo sa stola pa stavi u Šank. Posle ću da ponesem."

Boža Krstić koji tren potom priđe stolu gde se Nišavac zabavljao sa dečakom i počeo da skuplja sa njega kockarski plen. Uzevši dugački gladijus u ruke, on ga prvo pogleda sa zanimanjem pa onda upita harmonikaša:

„Šta da radim sa ovim mačem?"

„Baci tamo u onaj drveni sanduk...", nehajno reče ovaj. „Vidiš da je neka starudija... ne вреди to ništa."

„Kako ti kažeš" - gazda Boža slegnu ramenima i vrati se u šank.

Nišavac uze kockice u ruke, dunu u njih za sreću, ubaci ih u čašu a onda je promeša i cimnu.

Kocke izleteše iz nje kao ispaljene iz topa, prateći šaru na prljavom stolnjaku...

Dugu, beskrajnu liniju.

Nakon oslobođenja Niša od strane Crvene armije i partizana, novoosnovana komunistička vlast je, pod plaštom želje da se kazne ratni profiteri, u nizu montiranih i pravno ništavnih procesa u periodu 1945-1959. otuđila gotovo celokupnu imovinu većine niških kapitalista. Krsman Teofilović nije bio jedan od njih jer je na vreme, preko Italije i Francuske, emigrirao u Veliku Britaniju. Umro je 1974. u Liverpulu od srčanog udara. Nije imao potomstva.

\* \* \*

Preko sto sedamdeset brodova nemačke Crnomorske flote potopljenih u operaciji „Dunavski vilenjak“ i dalje se nalazi na dnu Dunava kod Prahova. To je najopasniji deo za plovidbu po ovoj reci. Pukovnik Oto fon Fen, jedan od glavnih oficira za izvršenje ove operacije, poslednji put se pominje u dokumentima vezanim za nju.

Gradsko povereništvo za utvrđivanje ratnih zločina formirano u Nišu krajem 1944. godine proglasilo ga je ratnim zločincem.

Četnički oficir Nemanja Lukič za kojim su vlasti FNRJ posle rata raspisale poternicu nije nikada pronađen i deportovan.

\* \* \*

Svetislav Petrović Nišavac je posle rata, od 1946. do 1956, bio član ansambla Narodnog pozorišta u Nišu. Pošto mu nije prijalo da svira za novu vlast, odustao je od tog posla i harmoniku svirao ponekad, svojim prijateljima i boemima u kafani. Priča se da je zamalo zapao u nevolju kada je negde u novinama video sliku Aleksandra Rankovića, tadašnjeg šefa Udbe, i to prokomentarisao rečima: „Eve ga abadžija!“, jer ga je pre rata upoznao kao abadžijskog šegrta na vašaru u Kraljevu. Pred kraj života se potpuno odrekao sviranja i kafane, izdržavao se tako što je drugima popravljao violine i harmonike. Njegovi potomci i danas žive u Nišu.

\* \* \*

Istraživački institut Anenerbe prestao je zvanično da postoji 1945. I pored ogromne količine materijalnih dokaza i svedočenja pojedinaca, većina visoko kotiranih članova SS Anenerbea nikad nije odgovarala za svoje zločine. Mnogi od njih uklopili su se u posleratno društvo i bez ikakvih posledica nastavili sa civilnim životom i naučnim radom iako su neposredno pre Drugog svetskog rata i tokom njega pružali podršku nacističkoj doktrini rase i krvi i dali njenu „naučnu“ interpretaciju, i na taj način bili saučesnici u istrebljenju miliona nevinih ljudi.

\* \* \*

Uprkos naporima arheologa i istoričara, niko do danas nije uspeo da dokaže postojanje mača cara Konstantina.. U akademskim krugovima sve češće se može čuti teorija da se radi o romantičnoj legendi vezanoj za Gral i Longinovo koplje. Spekulativna knjiga koju je 2001. nemački



publicista Teodor Kestner napisao na osnovu podataka iz ratnog dnevnika svoga oca doživela je neuspeh i brzo pala u zaborav.

\* \* \*

Tokom savezničkih bombardovanja Niša u Drugom svetskom ratu, u vrlo kratkom periodu ubijeno je oko petsto civila. Pored Niša, bombardovani su i Beograd, Kragujevac, Leskovac i drugi srpski gradovi... a Podgorica je maltene srušena sa zemljom.

Nijedan saveznički pilot niti vojni komandant nikada nije odgovarao za ove ratne zločine.

\* \* \*

Arheološko nalazište Medijana nadomak Niša, koje se prostire na površini od čak četrdeset hektara, i danas je u najvećoj meri neistraženo i zapušteno.

\* \* \*

Prilikom kopanja podzemnog prolaza u centru Niša početkom devedesetih godina prošlog veka pronađena su dva ogromna kostura. Ubrzo nakon raspada SFRJ i početka građanskog rata, gubi im se svaki trag.

Njihova dalja sudbina ostala je nepoznata.

za vas: *BABAC*